

ÖZGÜRLÜĞE DAİR...¹

“Özgürlük, ücretli köleliktir !”

Georges Orwell’in ünlü romanı “1984”teki “*Savaş barıştır!*” sloganı, devlet tarafından her yerde ve durmadan yürütülen emperyalist savaşı haklılayan söylemi gerçeğe uygun biçimde gösterir, ifade eder. Ama romanın en korkutucu parçasını, “*Özgürlük köleliktir!*” sloganının savunulmasıyla ifade edilen genel itaakârlığa yönelik bu anıştırma oluşturur hiç kuşkusuz.

Orwell, kendi efendilerinin sloganlarını üstüne basa basa bağırmaya ve kendi insanî özyapılarının [seviyesizliklerinin] bizzat belirtisi olarak köleliklerini savunmaya koyulan insanlar tarafından ulaşılmış yabancılaşmanın düzeyini göstermek istiyordu bu özlü sözü kullanarak. Böylece yazar, burjuvazinin kendilerini hedefleyen ideoloji seline bugün daha fazla ökselenmiş ve kendi sömürülerini haklı göstermek için hâkim sınıf tarafından kullanılan yanıltma araçlarıyla övülen nakaratların tümünü durmadan yineleyen sömürülen milyonları çarpıcı biçimde betimler.

“*Özgürlüğe*” yapılan bu soyut çağrının, hâkim ideolojinin üretilmesinin bir başka uğrağını oluşturduğunu ortaya koyarak daha öteye gitmek istiyoruz... “1984”ün yaşayan ölülerinin, köleliklerini, Orwell’in de ifade ettiği gibi “*özgürlükleri*” ile insanî varlıklar olarak asıl gerçekleştirmelerini karıştırdıkları kuşkusuz. Ama kesin olarak göstermek istediğimiz, Orwell’in de ötesinde, onca burjuva partinin başvurduğu bu özgürlüğün asıl olarak serbest rekabet, ücretlilik, insanın insan tarafından sömürülmesi ile meta toplumunun cenneti üzerinde temellenmiş bir özgürlük olduğu ve bu sıfatla dünya kapitalist sistemine düzölmüş kanlı bir marştan daha başka bir şey olmadığıdır.

Bu girişe “*Özgürlük, ücretli köleliktir!*” başlığını koyduk, çünkü özgürlüğe yapılan çağrılarının çoğunun, ücretli köleliğe daha bir incelik kazandırmaya, onu olduğundan daha az insanlık dışıymış gibi yutturmaya yönelik çağrılar olduklarını göstermek istiyorduk bununla. Özgürlük havarilerinin çoğunluğu, ekonominin kapitalist dünyasını ve ücretliliğin zincirlerini korumak isterler. Orwell’in toplumunun gizli [anonim] sömürücüleri, kölelerine şunu bağırttırırlar: “*Özgürlük köleliktir!*”.² Ne var ki bu kurgunun belli belirsiz gösterdiğini, gerçeklik uzun zamandır aşmış durumda. Devlet, bu türden bir propagandayı beyinlerimize alabildiğine yerleştirmekten vazgeçmiş değil; ücretli kölelerine ücretlerinin sömüröldükleri çerçeve dâhilindeki karar verme olanağıyla ortaya çıkan ve de sömürölmelerini yönetecek olanların seçilmeleri veya seçilmeyip görevden [iktidardan] düşürölmelerinde ifadesini bulan [somutlaşan] özgürlükleri demek olduğunu yinelettiriyor onlara durmadan.

¹ Bu metin, Eylül 2009’da yapılan düzeltmelere uygun olarak “*Communisme*” dergisinin 47. sayısından (Mayıs 1998) çevrilmiştir. Bütün köşeli ayraçlar [] çeviriye aittir. (ç.n.)

² G. Orwell’in bu eserine genel bir geçerlik kazandıran, sömürölenleri kendi sömüröcülerinin sloganlarını tekrarlamaya götüren o ölçüsüz boyun eğişlerinin, – La Boétie’nin ifadesiyle söylersek – “gönüllü kölelik”lerinin teşhididir. Ama yazarın yine de özgürlüğün ve özgür bireyin eleştirisini yapmadığı, sonuç olarak kapitalizmin devrimci eleştirisinin temellerine dokunmadığı konusunda açık olmamız gerekir.

Elinizdeki metnin bütönlüğünün de açıkça gösterdiği gibi “özgürlük ücretli köleliktir” temel tezimiz, “ücretli emeğin [işin] yok edilmesi” yönergemizin, kaçınılmaz biçimde sınırlı ve burjuva ideolojisine özgü egemenlik/boyun eğme ile özgürlük arasındaki karşıtlığa indirgenememesiyle, kapatılamamasıyla aynı biçimde bütün orvelci ufku aşar.

Böylece tanımlanmış özgürlüğün, burjuvazinin proletaryayı sömürmek üzere *özgür* bir dünya [toplum], önceki üretim tarzları tarafından çıkartılan engellerden *kurtarılmış* bir dünya, değişim ve rekabetten yana *özgür* bir dünya kurma ihtiyacından doğmuş olmasının ne demeye geldiğini göreceğiz bu metinde. Burjuvazinin sömürülen eski sınıflara bahşetmiş olduğu özgürlüğün, sömürücü sınıf niteliğiyle öncelikle kendisini ilgilendiren bir özgürlük olduğunu ve proleterleri onlara egemen olan sisteme daha fazla zincirlemek için, onları sermayenin tekrar tekrar üretilmesinden ve sağlamaştırılmasından daha başka bir şey içermeyen “daha özgür bir dünya”ya bağlamak için metafizik anlayışla ele alınan bir özgürlüğün oluşturduğu şu soyut ideali kullandığını da göreceğiz.

Sınıfsız, rekabetsiz, savaşız ve baskının olmadığı bir dünya anlamında özgürlüğün egemenliğinin gerçekleşmesinin, kapitalizmin ve burjuvazinin övdüğü şu “özgür dünya”nın yok edilmesinden geçebilmesinin ne demeye geldiğini göstererek bitireceğiz [bu çalışmayı]. Bu anlamda ve proleter bakış açısından – gerekliliğin dünyasıyla karşıtlık içinde – özgürlüğün egemenliği, ücretliliğin engellerinden kurtarılmış bir dünyanın öne sürülmesidir, olumlanmasıdır... bu, *dünya çapındaki insanî topluluktur, komünizmdir*. Sermayeden kurtarılmış bu topluluğun olumlanması [kesinlenmesi], burjuvazinin bizleri zincirlediği şu özgürlüğün fiilî eleştirisiyle olur [ancak].

Hapsedilmenin, kapatılmanın tersini çağrıştırdığında, mevcut bütün baskılara karşı, bütün engellere karşı mücadeleyi gösterdiğinde özgürlük kavramının arkasına sığındığı terminolojik muğlâklığa gelince... bu sorunu çabucak bertaraf etmiş olacağız. Her ne kadar girişim özgürlüğünün, özel ve bireysel özgürlüğün, satma ve satın alma özgürlüğünün, demokratik özgürlüğün, [kısacası] sömürülmemizi gerçekleştiren şu özgürlüğün uzlaşmaz, iflâh olmaz düşmanları olduğumuz doğruysa da, komünizm talebimiz, yine de *yeryüzündeki bütün mahpusların özgürlüğünü* istemekten geçecektir.

Toplumun bütün bezirgânlıklardan, insanoğlunun artı-değerin sökülüp alınmasından kurtarılmasına; insanlığın toplumsal sınıflardan ve bütün devletten kurtarılmasına; insanî etkinliklerin şu iş denilen işkenceden kurtarılmasına; insan türünün bütün yaratıcılık ve haz alma gücünün serbest kılınmasına; aşkın metalaşmış cinselliğin bayağılıklarından kurtarılmasına; yeni doğmuş sabileri hekimlerin o soğuk meslek erbabı ellerinden alınmasına; “emekli” edilmiş ihtiyarcıkların ölümü bekledikleri bugünkü koşullardan çekip çıkartmaya; “paranoyaklar”ı ve “şizofrenler”i psikologların ya da psikanalistlerin teşhisleriyle şu kimyasal meretlerinden kurtarmaya; çocukları okulların ve ailenin boyunduruğundan masun kılmaya; kadını ev işlerine bağlılıktan kurtarmaya; kadını ve erkeği erkek egemen anlayıştan [maçoluktan] esirgemeye; insanı dinden, sanattan, ekonomiden, siyasetten kurtarmaya; insanoğlunu bütün şu hiyerarşik yetkiler ve yetkililer manzumesinden özgür kılmaya; bütün okulların, bütün fabrikaların, bütün kışlaların, bütün hastanelerin, bütün hapishanelerin mahpuslarının tümünü bütün sömürü ve baskılardan kurtarmaya, özgür kılmaya evet diyoruz, hem de bin kere evet!

Gerçek özgürlük, devletin tümüyle yıkılmasından geçer.

İnsanın kurtuluşu [özgürleşmesi], onun insanal bir toplulukta kolektif bir varlık olarak oluşmasıyla olabilir ancak...

Özel bireyin girişim özgürlüğüne karşı insanî ihtiyaç ve hazların diktatörlüğünden kaynaklanan bu mutlak özgürlüğü, bu özgürlük egemenliğini³ “komünizm” olarak

³ Bugünkü dilin sınırları çerçevesinde insanın meramını ifade etmesi zor... Devrim ve komünizm düşüncesi etrafında yeniden tanımlamak istediğimiz bu özgürlüğe atfedilen nitelikler olarak *mutlak* ve *egemenlik* sözcükleri, bu dünyanın diyalektik gerçekliğine, hiçbir zaman hiçbir şeyin tamamlanmış olmasını gerektiren ve bu anlamda komünizmin kendisinin de – şüphesiz [gelecekte] hâlâ çok sayıda nitel başka sıçramalar göreceği olan – gerçek insan tarihinin yalnızca başlangıcı olmasını gerektiren

adlandırıyoruz. Yahut başka biçimde söylenirse, komünizm, metanın insanoğlu üzerinde yüzyıllardır süren diktatörlüğünün mümkün yegâne olumlu olumsuzlanmasıdır [yadsınmasıdır]; komünizm, – kendi terminolojisinde – oluşturduğumuz şeyin [insanlığın] ortaklaşmacılığını (ortak hâle getirmeyi/yeniden birleştirmeyi) ve gerçek insanî kolektifin gerçekleşmesini olumlu olarak ortaya koyar. Gerçek özgürlük, bu kolektif varlıktır, insanal topluluğun olumlanmasıdır.

Şu “özgürlük” için, para toplumunun [dünyasının] ticaret yapmayla, rekabet etmeyle, tasarruf etmeyle yan yana gittiği bir özgürlük için, gücünün kesinlenmesinde belirleyici bir değer olarak sömürücü lehine dile getirilen bir özgürlük için düzenlenen metafizik bayağı övgüleri düşmana bırakıyoruz bu yüzden. [Yani] burjuvaları, satın alma ve satma özgürlüğü bayraklarının arkasında tek başlarına yürümeye terk ediyoruz.

Kendi döneminde Blanqui, bu burjuva değeri benimsemelerinin kaçınılmaz biçimde içerdiği sonuçlar konusunda proleterleri uyarıştı:

«Ama özgürlük ağaçlarının dikilmesiyle (...) eğlenmeye dalan proleterler için (...) önce kutsal zembem suyu, ardından hakaretler ve derken yağlı kurşunlarla sürekli sefalet gelecektir.» Blanqui, 1851.

Komünistlerin uğrunda tutkuyla mücadele ettikleri gerçek özgürlük, gücünü ve sonsuz gelişimini insanî haz ve zevklerde bulacak olan bir özgürlüktür; *devletin bütünüyle ortadan kaldırılmasıyla* ve tüm toplumsal bölünmelerden kurtulmuş *dayanışmacı* bir topluluğun, [kısaca] bir *canlar* [insanlar] *topluluğunun* gelmesiyle nihayet mümkün kılınacak bir özgürlüktür. Bu, kendisini oluşturan üyelerinin tam bir özgürlük içinde yani bu topluluğun içinde ve onun için uyumlu biçimde davranmalarına elverecek bir tür olarak var oluşunun nihayet bilincine varmış ve *yeniden birleşmiş* olan *insan türüdür*.

Kendisini oluşturan her varlığın her eylemini kolektif varlığın, insanal topluluğun gelişmesinin özgür bir anı olarak koyması, insanlık tek vücut teşkil ettiğinde olacaktır ancak. Bu anlamda gerçek özgürlük, ortak bir projeden, komünist bir topluluktan ayrı düşünülemez ve yeniden birleşmiş topluluktaki bireylerin bu özgürlüğü, bugün düşünülen hâliyle bireysel burjuva özgürlüğe her yönüyle karşıdır. Sermaye egemenliği altındaki *özel* birey, *gözden çıkarılmış* kişidir; kapitalist gerillaların sunağında kurban edilmesini daha bir gönüllüce kabul etmesi için alnına “özgürdür” damgası vurulmuş kişidir. İçine itilmiş olduğu şu herkesin herkese karşı savaşında o, ya galip olarak adı besmeleyle saygıyla ağızlarına alınır ya da mağlûp olarak ululanır; bugünkü özel birey, diğerinden yoksun kılınmış, insan kardeşinden ayrılmış, kendi türüne yabancı edilmiştir. İnsanal topluluğun eksiksiz gelişmesine bağlı insanî bireyin özgürlüğünün, *kendi aralarında ayrılmış, parçalanmış, bölünmüş* ve diğerlerinden *kopartılmış* varlıkların mevcudiyetiyle, bugün zorla dayatılmış olan bu var oluşla hiçbir alâkası yoktur.

Doğuşuna yol açan maddî temelleri açığa çıkartarak ele alıp eleştireceğimiz işte bu sonuncu özgürlük kavramıdır...

Sermayenin, kendi barbarlığını doğalmış gibi benimsetmesi...

Toplumun örgütlenmesinin bütününde tartışılmaz bir kılavuz ve vazgeçilmez bir referans olarak – bugün için ağır basan – özgürlük kavramını zorla kabul ettirmek, özellikle de sürdürüp korumayı alabildiğine bir güçle başarmak gayesiyle hâkim sınıf, onu ıralayan *değişmezliği* bütün ağırlıyla tartmak zorundadır. Bizzat sömürdüğü kişiler nezdinde insanî gelişmenin ebedî ve kaçınılmaz alanı sıfatıyla *özgürlüğü kendine mal ederek* burjuvazi,

diyalektik gerçekliğe bağlanabilmeleri için maalesef çok fazla *bitmiş* [kesin, mutlak anlamlar taşıyan] ikiz imlemler [eşanlamlar] içermekteler.

imajına uygun biçimde ve bu anlamda tarihin sonuna erişildiğini iddia ederek zavallı biçimde dünyayı durdurmaya çalışmaktan başka bir şey yapamaz.

Kapitalist üretim tarzının insanlık için nihayet bulunmuş çözüm olduğunun teminatını vermek ve her türlü talihsizliği girişim özgürlüğündeki eksikliğe atfetmek... varlığının aşılmasını kavrayamayan ve bu yüzden kendisini niteleyen bütün ulamları ebedî ve değişmez ulamlar olarak öne süren bir sınıfın düşüncesinin, burjuva düşüncesinin hareket ve varış noktaları işte bunlar.

«Kendisinden önceki egemen sınıfın yerini alan her yeni sınıf, sadece amaçlarına ulaşmak için de olsa, kendi çıkarının toplumun bütün üyelerinin ortak çıkarıymış gibi göstermek zorundadır; ya da şeyleri düşünceler düzeyinde ifade etmek gerekirse: bu sınıf, düşüncelerine evrensel bir biçim vermek, onları akla uygun ve evrensel açıdan geçerli yegâne düşüncelermiş gibi tanıtmak zorundadır.» K. Marx, “Alman İdeolojisi”, s. 77, Sol yayınları, 5. baskı, 2004.

Çıkarını dünyayı olduğu durumda dondurmakta bulan bir sınıfın ifadesi olan burjuva düşünüş tarzı, zorunlu olarak donmuştur, durmuştur. Hâkim düşünce, *değişmezliğin* mührüyle damgalanmıştır evrensel olarak. Düşüncenin düzenlenişindeki bu değişmezlik, bilerek ve isteyerek yapılmış bir tercihin sonucu değildir; egemen sınıf için *para dünyasının temellerini korumanın* hayatî gerekliliği tarafından yönlendirilen bir göreneğin [alışlagelen uygulamaların] ve bakış açısının zorunlu sonucudur.

Bu savı desteklemek için falan ya da filân akıldanenin [ideologun] düşünmek istediğini ya da istemediğini hareket noktası olarak almıyoruz, ama güncel kapitalist ilişkiler içindeki sınıflı toplumların burjuvaziye vermiş oldukları *nesnel yeri*, maddî konumu [dikkate alıyoruz]. Burjuvazi üretim araçlarının sahibi ve yöneticisidir; proletaryanın sömürülmesi ve ücretli köleliğin *yeniden üretilmesi* yoluyla (dolayısıyla reformlar aracılığıyla da) sermayenin geliştirilmesi ve yayılmasıyla ilgilenmek gibi bir görevi vardır.

Burjuvazi için ücretliliğe son vermek, kendi ölüm fermanını imzalamak olacağından, söz konusu olamaz. İnsanî gelişmenin ücretlilik içindeki bu donmuşluğu, bu yüzden ona temel olan bütün ulamların değişmezliğiyle tamamlanır.

Ücretliliğin savunulması, işçilerle kapitalistleri ilişkiye sokan bu çok önemli arterin bütün araçlarla korunması, şu artık-değer [survaleur: fazla değer] pompasına desteklik eden bütün ideolojik ulamların arkasındaki değişmez siper [savunma aracı], *bir fikir olmaktan önce bir olgudur öyleyse*. Kapitalist değerlenmenin kaldırıcını korumanın bu somut ihtiyacı, kapitalist sınıfın bakış açısını oluşturur. Sömürüyü ve kendi var oluşunun temellerini bir sorun olarak ortaya koyacak olan aşılışını ve yok oluşunu (yani sınıfsız ve paranın yer almadığı bir toplumu) oluşumu [gelişimi, geleceği] içinde düşünmekten aciz burjuvazi, kurulu düzeni ortadan kaldıracak olan *gerçek hareketi* şiddetle reddeder ve *komünist harekete* karşı, sermayenin kendi derinliklerinden, burjuvazinin temsilcisini oluşturduğu varlığın [sermayenin] bizzat içinden çıkan bu olumsuzlanmaya karşı var gücüyle savaşı.

Kapitalist sınıf, bu çelişkinin somutlaşmasını, ölüm kararını imzalayacak olan insanlar sınıfını, onu yok edecek olan, yeni bir toplumu harekete geçirecek olan toplumsal gücü, yani proletaryayı düşünmekte [varlığını kabul etmekte] daha da güçsüzdür. İşte bu yüzden insanlığın geleceğine [oluşumuna] karşı zorunlu olarak harekete geçmesi ve bu çelişkiyi, bu uzlaşmazlığı, bu ölümcül düşmanı inkâr etmesi gerekir.

Böylece burjuvazi, egemen sınıf olma özelliğini saklar (“... o [burjuvazi], *güçlü olduğu ölçüde var olmadığını söyler ve gücü, öncelikle varlıksızlığını iddia etmesine yarar.*” Guy Debord, “*Gösteri Toplumu*”), yıldırılmış proleter sınıf düşmanını da “toplumsal yaşam ortağı” ulamında el çabukluğuyla yok ediverir. Daha genel bir biçimde de demokrasi,

kapitalizmin ta başından beri sınıfları ortadan kaldırır ve sermayeye özgü bir yaşam biçimi sıfatıyla kendini özgür ve eşit yurttaşlar toplumu olarak dayatıp kabul ettirir.

Adına sermaye denen şu “*hâlâ yürümekte olan cesedin*” (A. Bordiga) bu sayrıl, bu çarpık korunuşunun bir uğrağı da, *varlığının sürekli reforme edilmesidir*. İlerlemenin, kapitalist yıkımın her seferinde daha şiddetli gelişmesinin de gösterdiği gibi, değerlendirilen sermaye, aslında devrimcileşmeyi, üretici güçlerini devrimcileştirmeyi, rekabet ve sınıf mücadeleleri tarafından itilen ücretli emek ilişkisini bütün biçimleri altında devrimcileştirmeyi durdurmaz; kapitalist düzenlemeler [tadilat], yaşamını sürdürebilmesinde gerekli sömürü ve baskı güçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Felâketli gidişatına tepki göstermek ve komünist devrimi engellemek için sermaye, çoğu zaman insanları tecimsel [kapitalist] projesine bağlamak maksadıyla ek bir haklılamayı oluşturan ve kendi doğal gelişimiyle sağlanmış iyileşmelermiş gibi sunulan ortak bir noktaya sahip irili ufaklı çok sayıda reform üretir. Reformlar, gelişme ve tadiller, söz konusu olan sermayenin temellerini pekiştirmekse eğer, evet, “hareket”in devrimci ihtiyacına verilen burjuva cevabı ortaya koyarlar böylece. *Burjuvazi için – karşı-devrimi de içeren – reform, hareket kavramına aittir; devrim kavramı da komünist harekete*. Öyleyse durallık ve değişmezlik, kendi yıkılışını engellemek gayesiyle geriye kalan her şeyin aynı kalması için, üretici güçlerin ve üretim tarzının “devrim”i, değişim içinde süreklilik de demektir.

Paranın dayattığı şu ölü toplumun yıkılması olarak korku içinde sezilen çelişki, hareket, canlılık ve yaşam, sermaye koşullarında tecimsel dünya içindeki çelişkiye, harekete, canlılığa ve “yaşam”a dönüşürler. Siyasî görünümü altındaki demokrasi de, bu dönüşmenin bir ifadesidir: yıkıcı çelişkiyi (sınıf mücadelesi), – eşitlik, haklar vs için yürütülen – yurttaşlar arasındaki bir çelişkiye dönüştürür el çabukluğuyla.

Dünyayı kendi görüntüsünde ve çıkarları doğrultusunda dondurmak için burjuvazi, mevcut toplumsal ilişkileri “doğallaştırır” [doğalmış gibi gösterir] ve böylece ilerlemeyi, özgürlüğü, demokrasiyi, aileyi, eşitliği, devleti ve daha nicelerini ebedî referanslar, saltık kavramlar olarak saptar. Bu doğallaştırma, kuramlaştırılması için binlerce düşünür, gazeteci, tarihçi, bilim insanı, filozof, sanatçı ve sermayenin diğer fotoğrafçıları nezdinde görevliler bulur. Bilinçli ya da bilinçsiz burjuva devletin hizmetindeki bütün bu akıldane takımı [ideologlar], dünyanın bugün neyse her zaman öyle olmuş olduğunu, dolayısıyla asla bir başka seçenek, bir aşılma ya da bir devrim bulamayacağını düşünmekten ibaret olan egemen düşüncüyü canla başla yurttaşlara zorla benimsetmeye [empoze etmeye] çalışırlar.

Sermaye kendi barbarlığını oluşturan her şeyi doğallaştırır... belli ki parayı, ama kendisini hemen tamamen [insanî] etkinliğin, yaşamın eşanlamlısı olarak kabul ettirmiş olan işi de.⁴

Bu toplumun bütün ulamlarını, aynı biçimde hayvanlar âlemine ilişkin bir okumada [çalışmada] da buluruz. Burjuvalar, öznel görüşlerini [düşüncelerini] hayvanların yaşamına yakıştıran bilim insanlarının bu tuhaf meraklarını *antropomorfizm* [insanbiçimcilik: tanrıları, hayvanları, kısaca insan olmayan her şeyi insana has niteliklerle tasarlama] diye adlandırırlar bizzat. Bu noktada da bir kez daha bu okuma, bilim insanlarının öznel hareket noktalarını, insan (*antropos*) değil, insanlık da değil, ama tam da sermaye, [yani] burjuva toplum olan gerçek öznel hareket noktalarını gizlemekten başka bir şey yapmış olmaz. Gerçekte söz konusu olan, “*anaparasal-biçimcilik*”tir [*“capitalomorfizm”*dir]; [örneğin] karıncaların yaşamı, insanların bakış açısından, [yani] “işçiler”, “askerler”, “kraliçeler” aracılığıyla betimlenmiştir bizlere... sanki bu hayvan toplumları da [insanlara özgü] toplumsal çelişkilerle harekete geçiriliyorlarmış gibi; sanki “işçi” [arı] sermayeye fazla-değer sağlaması için karıncaların herhangi bir “kraliçe”si tarafından sömürüldüğünü görüyormuşçasına!

Burjuvazi tarafından gerçekleştirilmiş bir diğer önemli doğallaştırma da, *ticarî* [metasal] *değişimi* bu dünyanın insan bilincinden bağımsız her zamanki varlığıymış gibi

⁴ Bkz. “İşe karşı insanal etkinlik”, “Komünizm”, № 1, Mayıs 2009.

göstermekten ibarettir. İkel toplumların komünizmi, onların bağrında değişimin ve değerin olmayışı, barbarlığa karşı mücadele efsanesi altında düpedüz boğuntuya getirilip unutturulmuştur. “Başlangıçta değişim vardı” der tacir efendi ve de ekler, “ondan önce her şey tam bir kargaşaydı”. Sermaye, ilk metasal değişimlerden kapitalist değişime, barbarlıktan uygar dünyaya uzanan doğrusal bir ilerlemenin ürünü olarak tanıtılmıştır bizlere. “İlk çağlar”ın barbarlığı, kalın bir sopayla silâhlanmış ve de kadınına saçlarından çekip sürüyen kaba saba bir maço imajı altında görülür artık. Ve bugünkü toplumun reklâmını yapmak gayesiyle, kafasına bir miğfer geçirilip eline de makineli tüfek tutuşturulduktan sonra ulusal ekonomiyi savunmak üzere “şu vahşileri haklayıp ağızlarını burunlarını kırıp dağıtma”ya gitmesine izin verilmiş, [böylece] nihayet erkeğe eşit konuma gelmiş bir kadının o uygar mı uygar görüntüleri sunulur bizlere.

Dünyayı olduğu yerde dondurmamak, değişmez kılmak; *mevcut düzeni doğalmış gibi göstermek*; kapitalist sömürü ilişkilerini ölümsüzmüş gibi sunmak; oluşumu yadsımak... örgütlenme gücünü para üzerine temellenmiş toplumdan alan bir sınıfın nesnel ve kaçınılmaz uygulamaları bunlar işte.

Burjuvalar insanlığın bir sonu olduğuna, Yerküre'nin bir gün durup artık dönmeyeceğine inanmak isterler; hatta geçmişin hâkim sınıflarının yadsınmış olduklarını kabul etmeye bile hazırırlar... lâkin bugünkü toplumsal örgütlenmenin herhangi bir başka toplumsal düzen gibi günün birinde çöküp yok olabileceği hayal bile edemezler. Nükleer bir savaş sonrası dönem için hazırlanmış tıka basa dolar dolu birkaç valizle nükleer savaş sığınaklarına girerken daha şimdiden bu korkularının üstesinden gelmiş olan Birleşik Devletler'deki kapitalistler misali, paranın aşılması, burjuvalar için gerçekten de tahayyül edilemez bir şeydir.

Kısacası burjuva biçimi altındaki bir toplumun [bir dünyanın] varlığından hareketle onun bütün ulamları tarih-dışı gibi sunulur bize: dünya değişmezdir; dünyanın tarihi yoktur... ya da daha ziyade burjuvazinin, değer diktatörlüğünün, işin, ilerlemenin, bilimin ve de *tecimsel özgürlüğün* tarihi yoktur.

Bu metinde sözünü etmek istediğimiz de işte bu sonuncu ulam...

1. ÖZGÜRLÜK YA DA KAPİTALİST TOPLUMSAL İLİŞKİNİN

ÇİÇEKLERLE SÜSLENMİŞ “GÖRÜNMEZ İPLERİ”...

“Romalı köleyi bir zincir tutmaktaydı; ücretliyi sahibine sımsıkı bağlayansa, görünmez iplerdir.” K. Marx, “*Kapital*”, 1. cilt, s. 548, Sol yayınları, 7. baskı, 2004.

Meselenin künhüne [özüne] girmeden önce temsilin, ideolojinin ve gösterinin dünyasına dalacağız cesaretle kısa bir süre... Özgürlük konusu ele alındığında neden söz edilir genellikle?

Özgürlük! Burjuvazi bu sözcüğü, evrensel mutluluğun gerçekleştirilmesinin ve engellerin soyut [farazî] yokluğunun, olmayışının eşanlamlısı olacak derecede [insanlara] kabul ettirmeyi başardı... [lâkin] bunu sahiplenmeyen ve bu toplumla en açık kopuşa varan ayaklanmalara kadar uzatacak derecede değil [elbette]. Özgürlük, tüm dillerde ve bütün

biçimleri altında en yüce ülkü olarak, en köktenci istem olarak, en asil özlem olarak övüldü Dünya'nın dört bir köşesinde.

“Yaşasın özgürlük!” diye yırtar gırtlığını yerel rock şarkıcısı (tercihan İngilizce)... [aslında] tâbi olduğu ama yine de kurtulmaya çalıştığını iddia ettiği mevcut koşulların korunup sürdürülmesini bu şekilde canla başla istediğinin [savunduğunun] hiç de bilincinde olmaksızın.

Meşin pantolon ve ceketi çekmiş, gitarı boynundaki bu zavallı soytarının çevresinde dolanıp duran Milton Friedman, hani şu Reagan ve Thatcher “aşırı-liberalleri”nin esin kaynağı olan iktisatçı yok mu, o işte, bıyık altından ince ince gülmekte; o da hükümetin [devletin, siyasî yönetimin] daha az müdahale etmesini, bireyin daha özgür olmasını, sorunlara daha fazla kişisel olarak çözüm bulunmasını istemekte. Şu rock yıldızımız “Herkes hoşuna gideni, istediğini yapsın, yapsın, yapsın...” havasıyla ortalığı velveleye verip inletirken kurnaz iktisatçı da geleceğin bu gizil işsizinin kulağına şunları fısıldamakta:

«Bir sorunu çözmek için devlet tarafından alınan tüm önlemler, bu durumda yararlı etkilerden çok zararlı sonuçlar üretirler. İşsizlik sigortası, eksik istihdam kurbanlarının sıkıntılarını hafifletmeye çalışır, ama onun bu “cömertliği” gerçekte işsizliğin büyümesine yardım etmiş olur.» M. Friedman.

Şu kravatlı Milton Friedman efendi, işsizlerin geçimlerini sürdürebilmelerinin kıt olanaklarını çekip çevirmelerine devletin burnunu sokmasına kızıp sinirlendiğinde talkın verdiği şey, daha fazla özgürlüktür. İşin türkçesi, Friedman “rocker”in öne sürdüğü bu özgürlüğü, – muhtemelen “rocker”i bekleyen başarısızlık onu bir başka geçim yolu arayışına soktuğunda – ona dört dörtlük bir girişim özgürlüğü önerecek derecede destekler... bir başka deyişle, bu, işsizlik tazminatı denilen ve “rocker”i hâlâ devletin merkezî aygıtlarına bağlı tutan şu ipin kopmasıdır, koparılmasıdır.

Bugün Friedman'dan daha öteye geçip *anarko-kapitalizmi* [devlet denetiminin olmadığı başıboş anamalcılığı] isteyerek şu girişim özgürlüğünü açıkça yere göğe sığdıramayan başkaları da var... Devlete [devlet yardımlarına] olan tüm bağıllık, bütün hizmetleri, bütün yardım ödeneklerini, bütün acil para yardımlarını [cüzî miktardaki para yardımlarını] durdurmayı isteyecek ölçüde reddedilir; sorunların – en son sonuçlarına kadar – bireysel çözümü istenir. Bu özgürlüğün zirvesi, herhangi bir hükümetin yardımı olmaksızın [en kötü koşullarda] çalışmaya ya da açlıktan gebermeye işsiz bizzat karar vermesidir.

Reagan veya Thatcher'e yönelik bu kaba benzetme karşısında rockerimiz, kuşkusuz onların en amansız düşmanı olduğunu haykırarak ve özgürlük türküleri çığırıldığı zaman da bu liberal nutukla, hatta sol burjuvaziyle arasına kesin bir sınır çekecektir: toplumun özgür olmadığını ya da yeterince özgür olmadığını, çok fazla baskı olduğunu, kadınların, öğrencilerin, gençlerin, eşcinsellerin vs. özgür olmadıklarını iddia etmeye kadar gidecektir.

Baskının olmadığı bir dünya istemi kötülüğün kaynağına (ücretli köleliğe) karşı hücumla geçmedikçe, asıl olarak sömürme ve sömürülme özgürlükleri üzerinde duran kapitalist özgürlüğe saldırmadığı sürece, kınadığı bu dünyadan hiçbir şey anlamaksızın – en iyi durumda – boşu boşuna bağırmaktan, havanda su dövmekten daha başka bir şey yapmış olmayacağını söyleyerek yanıtlayacağız biz de onu. Daha kötüsüye, insanı biraz daha fazla kapitalist barbarlığa [vahşete] bağlayacak olan şu daracık siyasî özgürlüklerden birinin ya da diğerinin genişletilmesi için yapılan ağlamaklı çağrılara etkin biçimde katılacak olmasıdır. “Eşcinsellere daha fazla özgürlük!” diye ırlar isyankârımız... böylelikle, zencilerden ve kadınlardan sonra, eşcinsellerin de adına ordu denilen ve insan gelişmesinin şu alaz alaz

yanan yüce mi yüce marifetlerine katılma hakları vardır bundan böyle.⁵ Doğrusu bu özgürlüğün isyankârımız için pek çok tuzakla dolu olduğu muhakkak.

Özgürlük tutsakları...

Gelin öyleyse şu hayalî şarkıcımızı daha anlamlı birkaç militan gelgeç hevesle donatalım ve salt *hapishanesiz bir dünyanın* onun için özgürlüğün gerçekleşmesi demek olacağı derecede onu radikalleşmeye bırakalım...

Bu son saviyla o, belli belirsiz de olsa kuşkusuz devrimcilere yaklaşır, zira tüm biçimleriyle hapsedilmenin ortadan kaldırılışı, bu dünyanın kökten değiştirilmesinin programında yer almakta. Sorun, bu talep kendinde özgürlüğe çağrının o karman çorman [belirsiz] yatağında kaldıkça, onun hapishanesiz (veya ırkçılığın olmadığı ya da kadınlara karşı şiddet uygulanmayan) bir dünya için olan istemi, hapishanelerin varlığına izin veren, zorunlu kılan, onları belirleyen ve destekleyen bir gerçeklikler ve – burjuva siyasî özgürlüğün de içinde yer aldığı – ulamlar bütünlüğünün korunması temelinde kalması demek olacaktır. Yani onun bu talebi de önceki kadar gericidir. Onları yaratan sisteme fiilen saldırmaksızın bütün hapishaneleri ortadan kaldırmaya çağırarak, özel mülkiyet şiddetinin kendi varlığını bir sorun olarak ortaya koyanlara karşı acımasız bir baskının gerekliliğini içinde taşıdığı bir dünyada hapishanelerin artık var olmayabileceklerine inandırmaktır insanları. Onu doğuran genel koşulları koruyarak [bu aynı koşullar içindeki] özel bir durumun aşılabileceğini iddia etmek, bir mahpusu, sadece kendi hücrelerini yıkarak içinde bulunduğu hapishaneyi de ortadan kaldırmış olacağına inandırmak gibi bir şeydir.

«Bugün insanlığın karşı karşıya olduğu devasa sorunlar (sömürü, sefalet, savaş, açlık, insana yabancılaşmış [dışsallaşmış] emek, yığınsal işsizlik vs.), kapitalist gelişme ve barbarlığın ayrılmaz ve zorunlu sonuçlarıdır. Bu sorunlar [birbirlerinden] yalıtık olarak ele alınma yerine tüm dinamikleri içinde yani tarihin son sınıflı toplumu olan kapitalist sistem çerçevesinde hem ilkel toplumdaki komünizme uzanan tarih yayınının bir uğrağı hem de dünya çapında komünist toplumun kuruluşunun maddî koşullarına yol açan sürecin bir anı olarak ele alınırlarsa, evet yalnızca böyle ele alınırlarsa – teorik ve pratik bütünlükleri içinde – gerçekten de karşı konulabilirler.» EKB'nin “Programatik Yönelim Tezleri”, 1989, Tez № 1, [Tezlerin türkçesi ayrı bir broşür hâlinde yayımlandı, isteyenlere gönderilebilir.]

Dünyanın [bugünkü toplumun] kendisinin bir hapishane olduğunu ortaya koyup göstermeksizin hapishanesiz bir dünyaya övgüler düzmek, onu boğan dört duvarın dışına çıkararak artık özgür olan emekçinin [aslında] demokrasinin mahpusu, meta üzerinde temellenen bir dünyanın mahpusu olarak kaldığını⁶ unutmak olacaktır. Devletin çeşitli değişkeleri tarafından öylesine övülmüş ve şimdi emekçinin de yeniden keşfedeceği bu özgür dünyada her insan, özel ve bencil bireye indirgenmiştir; onun da yararlandığı özgürlük, çalışma ya da açlıktan gebermenin bu özgürlüğü, kesinlikle onun köleliğini oluşturur. Hapishanelerin yok edilmesi, sadece burjuva adaletinin tutsaklığını [mahpusluğunu] değil, ama aynı şekilde *şu özgürlük tutsaklığını* da lâğvetmeyi hedefleyen komünist mücadelenin sonucu olabilir ancak. Kısacası hapishanelerin yok edilmesi, kapitalist özgürlüğün yani ücretli köleliğin eleştirisinden geçer aynı zamanda.

⁵ Bu konuda “*Le Communiste*”in 12. ve 13. sayılarında (Şubat 1981 ve Mart 1982) yer alan şu makalelere göz atmak gerekir: “*Ordu ve ABD'nin Askerî Politikası*”, birinci ve ikinci bölümler.

⁶ Özgürlüğün bu eleştirisinin vazgeçilmez bir tamamlayıcısı, “*Demokratik Hak ve Özgürlükler Efsanesi*” başlıklı makaledir. Bkz türkçe merkezî yayın organımız “*Komünizm*”in 1. sayısı, Mayıs 2009.

Bu aşamada, Friedman'ın yorumlarında ve şu anonim şarkıcının güftelerinde ele alınmış olan tartışma seviyesinden, [görüldüğü gibi] hâlâ çok uzaktayız. Ne var ki hapisanesiz bir dünya talebi örneğini izleyerek öne sürmek istediğimiz, özgürlük talebi ne kadar köktenci olursa olsun, bireysel özgürlük alanında, kapitalist özgürlük zemininde kaldığı sürece bu özgürlük, [mevcut] toplumun bütünün yeniden yeniden üretilmesini içerir.

Dostumuz “rocker”in müzik âleminde kalarak, bitirmek üzere bir başka şarkıdan, şu ayağa düşmüş işporta malı özgürlüğün bütün savunucularıyla çelişen ve özgür bir ülkedeki özgür bir yaşamın “üstünlükleri”ni her gün etinde kemiğinde yaşamaya alışmış bir proleter tarafından bestelenmiş bir şarkıdan işte birkaç mısra sizlere... “Poll Tax”⁷ karşı yürütülen mücadele sürecinde İngiltere’de yazılmış bu şarkı, sermaye hükümrancılığı altında özgürlüğün ne demeye geldiğinin sağlam bir kavrayışını gösterir, koyar ortaya:

«Özgür bir ülkede yaşıyoruz...

Özgürdür para kazanmada varsıl,
Yoksul da bir ekmek kapısı aramada özgür!

Özgürdür işverenler tatlı kârlar etmede,
İşyarlar da birer iş bulmada özgür!

Özgürdür malını satmakta mülk sahipleri,
Ozanlar ve anarşistler telefon edip mektuplar yollamada...
Emniyet hizmetleri de mektupları açıp telefon dinlemede özgür!

Hâsılı işte...
Yaşıyoruz özgür bir ülkede!!!»

(D.G. “Poll Tax Blues”, № 2, 1989)

Fakat artık şarkıları bir yana bırakalım, liberal bir iktisatçıyla serbestî yanlısı [liberter] bir rocker arasındaki bu hayalî tartışmayı da burada keselim ve nihayet meselenin künhüne dalalım... Sorun şuydu: aynı egemen söylemi, aynı özgürlük övgüsünü – değişik süsler altında – tekrar tekrar üretmeyi başaran bu toplumsal gücün kaynağı nedir öyleyse?

Bu toplumsal gücün bir adı var (sermaye) ve de bir temsilcisi (dünya burjuvazisi). Söz konusu özgürlük kavramı, doğrudan doğruya onların ortak savlarından kaynaklanmakta...

Proleterin özgürlüğü, emek gücüne bir meta olarak sahip olması kapitalist gerekliliğin sonucudur.

«Büyük coğrafi keşifler döneminden sonra, kapitalist üretim dünya ticareti tarafından hazırlandı ve manifaktür üretim [elbirliği üretimi] de dünyaya hâkim olmaya... Kapitalist üretim, atalardan kalma bütün geleneksel ilişkileri parçalayıp dağıttı ve babadan oğla geçen âdetlerin, kadim hukukun yerine alış ve satışı, “özgür sözleşme”yi vs. geçirdi. [Böylece] “from status to contract”a [statükodan sözleşmeye], bir başka ifadeyle, babadan oğla geçen koşullardan özgürce onaylanmış koşullara geçilmiş oldu.

⁷ İngiltere’de 1990’a doğru Thatcher hükümeti, mevcut yerel vergilerin yerine “Community Charge” adı verilen bir vergi, geliri dikkate alınmaksızın kişi başına salınan bir vergi yasalaştırmıştı. Yalnızca yetişkinlere uygulanan bu verginin mucidi hükümet, özellikle İskoçya’dan gelen tepkiler karşısında istifa etmek zorunda kalmış ve yasa da 1993-94’te temeli aynı kalacak biçimde değiştirilmişti. (ç.n.)

(...) Ama bir sözleşme yapmak için, kendi varlıklarını, akitlerini ve mallarını özgürce kullanabilen ve de eşit koşullarda karşı karşıya gelebilen kişiler gerekir. Kapitalist üretimin asıl eserlerinden biri de, “özgür” ve “eşit” bu bireyleri yaratması olmuştur tam da. (...)

İlke benimsenip yerleşmişti: bir insan, eğer cüzî iradesine [özgür iradesine, kendisinin yarattığı tanrının ona biçtiği kadere rağmen yine bu aynı tanrı tarafından ona “bahşedilmiş” o azıcık iradesine] tamamen sahip olarak gerçekleştirmişse bütün akitlerinin sorumlusudur.» F. Engels, “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni”, s. 93–94, Sol yayınları, 14. baskı, 2008.

Görüldüğü üzere özgürlük, sermaye koşullarında ideolojik olarak ortaya çıktığı hâliyle özgürlük, ilginç buluntular konusunda peklik çeken birkaç düşünür tarafından uydurulmuş yeni bir kavram değildir. Özgürlük, ona ihtiyaç duyan bir toplumun, kapitalist toplumun somut bir ürünüydü.

Meta değişiminin gelişmesinin belirli bir aşamasında, bizzat emek gücünün kendisinin de *metaya* dönüşümüyle belirmiş olan nitel bir sıçramayla çıkar ortaya. Bu nitel sıçrama, basit meta ekonomisinden kapitalist ekonomiye geçişi açığa vurarak özgürlük kavramının, sömürücülerin en budalalarından en yırtıcılarına kadar düzenli olarak ululandığı, hamdedildiği hâliyle özgürlük kavramının üzerinde temellendiği bir gelişmedir. *Proleterin özgürlüğü*, [gerçekte] bir mecburiyettir... emek gücünün metaya dönüşmesini gerektiren bir mecburiyet.

«Para sahibinin pazarda meta sıfatıyla emek gücü bulabilmesi için, yine de bazı koşulların önceden yerine getirilmiş [sağlanmış] olması gerekir. (...) Emek gücü, ancak kendi sahibi tarafından satışa sunulmuş veya satılmışsa pazarda bir meta olarak görülebilir. Öyleyse sahibi onun kullanım hakkına sahip olabilmelidir, bir başka ifadeyle, emek gücünün, kendi varlığının özgür sahibi olmalıdır. Para sahibi ve o, pazarda karşılaşurlar ve de mallarını [para ve emek gücü] değişecek kişiler olarak eşit haklarla birbirleriyle ilişkiye girerler.» K. Marx, “Kapital”, 1. cilt, 6. bölüm, s. 171, Sol yayınları, 7. baskı, 2004.

Bu noktada, tastamam aynı anda özgürlüğün kalbinde ve doğuşunda bulunmaktayız. Meta ekonomisi, özgür meta alıcı ve satıcıları olarak insanları tek bir büyük ulamda genelleştirerek meta değişim diktatörlüğünü zorla dayatıp kabul ettirir. [Böylece] toplumsal sınıflar da bu değişim özgürlüğü içinde gözden kaybolurlar. Burjuva, proleterin emek gücünü satın alıp almamakta özgürdür. Proleter de, bu metalar dünyasında emek gücünün *satıcısı* ve bağlı olduğu sınıfın çalışmasıyla [emeğiyle] üretilmiş metaların özgür *alıcısı* olarak vardır yalnızca.

Metanın demokratik dünyası, bir proleter emek gücünü [günde] 8 saat için *sattığı* zaman, buna karşılık emeğinin 8 saatlik ürününü almadığını, ama ertesi gün burjuva tarafından sömürülmeye tekrar dönebilmesi için... ücret biçimi altında emek gücünü yeniden kazanabilmesine [ancak] izin veren ürünleri satın alabildiği olgusunu gözlerden gizler hiç kuşkusuz.

“Proleter”, “sömürücü”, “burjuva”... Şu uğursuz meta dünyasının aşıldığını görmeye yönelik ısrarcı eğilimimiz, bizi [bir yandan] bu meta cennetinden çıkmaya, [öte yandan da] bu âlemde yukarıdaki kavramların mevcut olmadığını unutmaya sürüklüyor. Değişim özgürlüğü açısından herkes diğerinin eşiti olarak görülür [bu “cennet”te]. Öyleyse değişimin özgür dünyasına dönelim tekrar... Özgür bir alıcı ve satıcı olarak söz etmiştik işçiden. Alış veya satış sözleşmeleri akdeden özgür tecimenden, borç para veren ya da borçlanan tefeciden veya bankacıdan, bir işyarı işe alıp almamada özgür olan bir işverenden ve benzerlerinden de söz

edebilirdik pekâlâ. Ama örnek kişiler olarak para sahibiyle emek gücünün özgür sahibinden söz etmek, özgürlüğün ortaya çıkışını anlamada bizim için yeterli olacaktır.

Bütün üretim araçlarından özgür kılınmış sömürülen... açlıktangeberir.

Şu burjuva özgürlükler diktatörlüğünün yerleşmesi için gerekli ilk koşulun, emek gücünün – örneğin bütünüyle sahibine ait olan bir köleyle karşıtlığı içinde – kendi varlığının sahibi görünümü altında pazarda ortaya çıkması olgusunda yer aldığını yukarıdaki aktarmada [Marx] gördük. Proleter, bütün yaşam araçlarından koparılıp yoksun kılındığında, [yani] bütün var oluş [geçim ve yaşam] araçlarından özgür kılındığında, bu araçları elde edebilmek için pazara çıkar ve oraya bir meta götürür. Özgürlüğün ortaya çıkışında belirleyici olan ikinci somut koşul da şöyle:

«Paralı adamın [varsılın] satın alacak emek gücü bulması için ikinci temel koşul, emek gücü sahibinin, içlerinde [kendi] emek gücünü somutlaştırdığı metalarını [mallarını] satmak yerine, örgensel yapısındaki [gizil] emek gücünün kendisini bir meta olarak satmak zorunda olmasıdır.

Kendi emek gücünden farklı metalar satmak isteyen herhangi bir kişi, ham maddeler, aletler vs. biçimindeki üretim araçlarına sahip olmak zorundadır.» K. Marx, a.g.e. s. 172.

Yani emek gücü sahibi, sadece emek gücünü satma özgürlüğünü elde etmemiştir, aynı zamanda üretim ve yaşam araçlarından da özgür kılınmıştır. Üretim araçları ve/veya metalar üretebilmenin tüm olanaklarından yoksun kılınmıştır.

Sermaye tarafından proletaryanın yaşam araçlarından yoksun edilmesinin bu süreci, dünya genelinde insanları durmadan daha şiddetle ücretliliğe doğru iten, düşüren çok sayıdaki yasağın sert biçimde uygulamaya koyulmasıyla gerçekleştirildi. Avrupa’da düşkün yurtlarının, polisin, cezaevlerinin, Çalışma Evleri’nin yaratılmasıyla gerçekleştirilmiş olan baskılar, çalışmaya [işe] zorlanması gerekenler için özellikle acılı oldu. İngiltere’de işsiz güçsüz tek başına yollarda gezmek, yersiz yurtsuz bir serseri olmak demektir... ve serseriler de asılırdı; bu sert kurallar, sağdan soldan bir şeyler toplayıp karnını doyurmayı işe tercih edenlerin, çalışma özgürlüğünün tastamam bir ölüm kalım sorunu olduğuna ikna edilmelerine epeyce “yardım” etmişti doğrusu. Bütün Amerika kıt’asında “hintliler”in [yerlilerin] göçebe yaşamları git gide olanaksızlaşacak ve kendilerine ayrılmış alanlara yerleştirileceklerdi; daha sonra av da yasaklandı ve sonuçta başka taraflarda görülen benzer yaşam koşullarına yani ya bir ücret karşılığı çalışma ya da açlıktan geberme kuralına boyun eğdiler.

Bugünkü “Küba sosyalizmi” efsanesini teşhir eden makalemizde,⁸ açlıktan ölenlerin bile yemekten kaçındıkları balıklar ve deniz kabukluları [midye, karides, istakoz vs.] konusunda adada hüküm süren önyargılara değiniyorduk. Genel olarak bütün bu önyargıların, kapitalizmin yerleşmesinin bizzat başlangıcında bir devlet ve ideolojik terör (din, efsaneler, ermişlere ilişkin hurafeler vs.) kombinezonu tarafından daha baştan zorla benimsetilmiş önyargılar olduklarını belirtmek isteriz. Bir insanın yaşamını sürdürebilmesinin ücret dışındaki tüm olanaklarının ortadan kaldırılması, ücretli köleliğin vazgeçilmez bir koşuldur, dolayısıyla balığın ve av hayvanlarının bol olduğu bölgelerde denize ve ormana gitmek yasaklandı. Balık tutarken veya avlanırken yakalananlar cezalandırılırdı: uzun yıllar hapse mahkûm edilir hatta azalarından biri yani ya bir eli ya da bir ayağı kesilirdi vs. Aynı zamanda ormandaki canavarlardan [kurtlardan] ve denizlerdeki şahmeranlardan oluşan korkutucu

⁸ Bkz. «“Küba sosyalizmi” efsanesi, komünizm kılıfına bürünmüş burjuva solculuğudur.» makalesi, “Communiste”, № 45. [Bu makalenin türkçesi, bu sitede bulunabilir].

masallar sokulurdu çocukların körpecik beyinlerine daha o yaşta. Bugün Brezilya’da balığın alabildiğine bol olduğu yerlerin tam yanı başında halkın açlıktan öldüğü ve balık tutmaktansa ancak bir avuç kuru fasulyeyle birazcık da pirinç alınabilecek bir ücret için insanların kendilerini yorup tükettikleri bölgeler var hâlâ.

Sermayenin dünü, bugünü ve yarını, emek gücünün satılması dışında tüm diğer üretim ve yaşam araçlarından yoksunlaşmanın böylesi sayısız olayları, yani yaşam araçlarından yoksunluk, üretim araçlarının elden çıkması ve burjuvazinin özgürlük diye adlandırdığı *emek gücünün satılması zorunluluğu* üzerinde temellenir evrensel olarak.

Tekrar köle örneğine dönelim... Peki, Bütün Rusya çarı olan 2. Aleksander’in 1861’de serflere [toprak kölelerine] ihsan ettiği o özgürlük somut olarak neden ibaretti öyleyse?

1861’den önce Prens’ine (zeamet sahibi yerel derebeyi böyle adlandırılıyordu o zamanlar)⁹ bağlı olan toprak kölesi, [onun tarafından] sömürülüyor ve angarya iş görüyordu. Zamanının büyük bölümünü derebeyinin malikânesinin hizmetinde çalışmaya harcıyor ve kendisine kalan birkaç saatçığı de, derebeyine ait ama bir şeyler ekip yetiştirebilmesi için kendisine ihsan edilmiş bir parçacık toprağı işlemekte kullanıyordu... ki bu da, iyi kötü ailesinin karnını doyurabilmesine elveriyordu.

Ama 1854–58 yılları, toprak ve özgürlük isteyen büyük isyanlar dönemi olur. Bu ayaklanmaları bastırmak üzere Kırım savaş cephelerinden bazı birlikler geriye çekilmiş, ama söz konusu ayaklanmaları [bu kez de] toplu itaatsizlikler izlemişti. Bu hareketin denetlenemez ve çok büyük bir köylü ayaklanmasına dönüşme tehlikesi karşısında Çar 2. Aleksander, tarihe geçen şu kelâmı eder: “*Aşağıdan bir hareketle gelip özgürlüklerini almalarını beklemektense, onu yukardan ihsan etmemiz yeğdir*”.

Bu örnekte burjuvazinin, sınıf mücadelesini bir ve aynı harekette bastırıp zapt etme ihtiyacına bir reformla (üretimin ihtiyaçlarına bağlı olarak verili bir dönemde ona emek gücünü satın alma özgürlüğünü vererek emek gücünün sömürüsünü daha verimli hâle getirmesine yarayan bir reformla) nasıl yanıt verdiği görülmekte.

Toprak kölesinden *kendi emek gücünün özgür sahibini* yaratmış olan burjuvazi, fabrikada çalışmak üzere onun toprağını terk edip şehre gitmesinde, [böylece] ailesini sadece alacağı ücretin yardımıyla geçindirmekte daha büyük güçlüklerle karşılaşmasında... gerçekten özgür bir seçim olanağı bırakıyordu ona! Ne var ki özgürlüğü bu noktada kalmaz. Bundan böyle toprağını işlediği birkaç aletin de (üretim araçlarının) özgür sahibi olabilir aynı şekilde... ama onları derebeyinden fahiş fiyatlarla satın alması koşuluyla! Ve bu yüzden, genellikle hemen özgürleştiği, dolayısıyla ücretini pazarlık etmede salt emek gücüyle bir başına kaldığı söylenebilir. Fakat durum, her zaman böyle olmamıştı... Çol çocuğunun geçimini sağlamanın ücretliliğin rastlantılarına ve emek güçleri için bir alıcı bulmalarının belirsizliklerine bağlı kılınacağı düşüncesiyle dehşete düşen çok sayıda toprak kölesi, derebeylerinin kendilerine dayattıkları berbat koşullara rağmen, topraklarını satın almaya karar verdiler.

Toprak kölelerinin özgürleştirilmesi, pek çok derebeyi için kapitalist işletmesinin gelişmesinde olduğu gibi dünya pazarının sömürü koşullarını evrenselleştirilmeye iten baskısı karşısında rekabet edebilme güçlerinde de nitel bir sıçrama elde etmelerine yaramıştı...

⁹ Bizi ilgilendiren bu örnekte, Rusya’daki *derebeyi* gerçekte bir *burjuvaydı*. [“Kendi”] pazarındaki yatırımlarıyla meşgul bile olmadan önce dünya pazarına olan katılımı, toprak sahibi olarak, – kâr, rant, faiz, vergiler vs biçimindeki – artı-değer bölümlerinden birini oluşturan toprak rantına el koyan kişi sıfatıyla kapitalist bir kategori olması sayesinde, kapitalist bir var oluş sayesinde zaten gerçekleşmişti. “Derebeyi/toprak kölesi” ilişkisinin temsil edebildiği “biçimsel” geri kalmışlığa rağmen, onu feodal dünyaya değil de örgensel olarak kapitalist dünyaya bağlayan dünya pazarının diktatörlüğüne tâbi derebeyi, o zamandan beri biriktirebildiği sermayenin bilgili bir yöneticisine dönüşmeye çalışıyor ve farklı düzeylerde olacak biçimde sınaî, malî vs. yatırımlara katılıyordu.

«Eski kuşak (toprak sahipleri; “Communisme”in notu), özgürleştirilen kölelere verilmiş topraklar, [daha sonra] alış fiyatının çok üstünde değer biçilmiş topraklar için köylülerden alacağı önemli miktardaki parayı önceden harcamıştı bile. (...) Pek çok derebeyi için kölelerin bu özgürlüğü, iyi para kazandıran bir işti. Babamın, özgürleştirme olacağını düşünerek, hektarı on bir ruble narh fiyatıyla satmış olduğu toprakların, şimdilerde köylülere ait topraklarda hektarının kırk ruble olduğu (yani alış fiyatının üç buçuk katı olarak) tahmin edilmesi böyleydi ve durum bütün komşu çevrelerde de genel olarak buydu. Babamın Tambov’daki, Güney Rusya bozkırlarındaki beylik arazilerine gelince... “Mir” (yani köylü topluluğu) bütün topraklarını, burada köleleri aracılığıyla ekip yetiştirerek kazandığının iki misli bir fiyata on iki yıl için kiralamıştı (yani “Mir”, bu topraklar için bir kira ödüyordu; “Communisme”in notu).» Pierre Kropotkin, “Bir Devrimcinin Anıları”, 1898.

Emek gücünün özgür sahibi olma ve üretim araçlarından özgürleştirilme... yukarıda betimlemiş olan bu iki koşul, toprak kölesinden özgür alıcı/satıcıyı, metanın cilâlı dünyasının yurttaşını yaratmakla yükümlüydüler. Köle [artık] özgürdür, [ama] açlıktan geberir... ona kalan tek şey, çalışma özgürlüğüdür. Burjuva derebeyi de, ona gelince... parasını sermayeye dönüştürmeye yarayan emek gücü sahibine sunulmuş bu özgürlükte sadece avantajlar ve çıkarlar görür.

«Paranın sermayeye dönüştürülmesi, para sahibinin pazarda çifte bakımdan özgür olan özgür emekçiyi bulmasını gerektirir. Emekçi, ilk olarak, kendine ait meta sıfatıyla emek gücünü istediği gibi tasarruf eden özgür bir kişi olmalıdır. İkinci olarak, satacak başka metalara sahip olmamalıdır; kısacası her şeyden özgürleştirilmiş olmalıdır; emek gücünü gerçekleştirmek için gerekli alet edevattan yoksun olmalıdır.» K. Marx, a.g.e. s. 172, 3. paragraf.

Özgürlüğün kendini dayatmasına yararmış olan koşulların bir kez daha özetlenmesi işte böyle.

Proleterin özgürlüğünün aslı astarı, vücudunu zoraki, istemeye istemeye satmasıdır.

Egemen sınıfın kölelerin ve toprak kölelerinin özgürleştirilmesinde bulmuş oldukları avantajlar, kapitalist dünya pazarının gelişmesinin getireceği kazançları siyasî olarak betimleyen italyan yapımı canlı ve çekici bir sinema yapıtı olan “*Queimada*”¹⁰ filminin senaristi tarafından şaşırtıcı bir benzetme kullanılarak ilginç ve daha görüntüsel biçimde canlandırılmıştı. Aşağıda aktaracağımız parça, bu filmin fransızca versiyonundan alınmıştır. Olayın, filmin konusunun cereyan ettiği genel koşullar şöyle: britanyalı ticarî bir mümessil [M. Brando], Lâtin Amerika’nın ücra bir köşesinde [“*Yanık*” anlamına gelen “*Queimada*” adasında] yitip gitmiş küçük bir Portekiz kolonisinin eşrafını, ulusal kurtuluşun ve kölelerin özgür proleterlere dönüştürülmesinin onlara sağlayacağı akıl almaz avantajlar konusunda ikna etmeye çalışır...

«Beyler, size bir örnek vereceğim. Biraz edep dışı kaçacak bir örnek belki, ama sanıyorum alabildiğine anlamlı ve her şeyi açık seçik anlaşılır kılacak bir örnek. Beyler, neyi tercih edersiniz? Ya da daha doğrusu şu ikisinden hangisi sizin için daha

¹⁰ Türkiye’de 12 Mart 1971’den kısa bir süre sonra “*Adada İsyân*” adıyla gösterime girmiş, ama dört beş gün sonra aceleyle gösterimden kaldırılıp, daha sonra da hiçbir biçimde sözü bile edilmemiş bir film; M. Brando’nun başrolü oynadığı uzun metrajlı bir yapım. (ç.n.)

uygun: karınız mı, yoksa bu adadaki melez kadınlardan biri mi? (Bu sırada filmin arka plânında, ada eşrafının toplandığı salon penceresinin önünden yerli bir fahişe geçer; “Communisme”in notu). Hayır, hayır yanlış anlamayın... maliyet fiyatının, işlenmemiş durumdaki ürünün kârlılığının iktisadî bakış açısıdır söz konusu olan, ki bundan da anladığım aşktır. Kastım tabîî ki fizikî aşk; duygularla ekonomiyi birbirine karıştırmamalı. Bir kadına [zevceye] başını sokacağı bir ev almak gerekir, ona giysiler almak, onu beslemek gerekir, hasta düştüğünde de tedavi ettirmek vs. vs. Kısacası bir kadına bütün yaşamı boyunca, yaşlanıp kısırlaştığında bile bakmak gerekir. Dahası, eğer hâlâ sağsak, öldüğünde cenaze masraflarını da karşılamak gerekir. Hayır, hayır... inanın bana, bu söylediklerim şaka filân değil, işin gerçeğini anlatıyorum size. Ama bir fahişeye, tersine, her şey kendiliğinden hâllolur. Bu ilişkide masraflar önemsizdir. Onu bir eve yerleştirmek, beslemek, tedavi ettirmek zorunda değilsiniz ne de öldüğünde toprağa vermek... Canınız istediğinde bir orospu gelip koynunuza girer ve bunun için gerekli ödemeyi de zaten yapmışsınızdır; denilebilirse şayet, o, yaptığı bu işin karşılığını götürü bir ücretle önceden almıştır. Pekâlâ beyler, bu durumda söyleyin bana, size göre hangisi daha kârlı: bir köle mi, yoksa ücretli bir işçi mi?» Gillo Pontecorvo, “Queimada”, 1969.

Bir yandan bir eşle [zevceyle] bir kölenin, öte yandan bir fahişeye bir proleterin masraflarını hayâsızca karşılaştıran yazar, burjuva liberalizminin, köleliğin kalıntıları karşısında emek gücünü satma ve satın alma özgürlüğü hükümlerinin olumlanmasında [öne sürülmesinde] bulduğu çıkarları açıkça ortaya koyar. Köleyi özgürleştirmek mi: evet, ama ondan ücretli bir köle yaratmak koşuluyla. Bu burjuva [kapitalist] örtmecenin [gerçekliği yumuşatarak gizlemenin], özgür emekçi adı altında yaptığı betimleme tercihi işte böyle.

Süsleri ve foyası bir kez kazınıp atıldıktan sonra ücretli işçinin köleliği gerçekten de olduğu gibi, yani kendi vücudunu zoraki, kerhen satma olarak, bir bayağılaşıma [fahişelik] olarak çıkar ortaya. O hâlde fahişelik, emek gücünü satmanın, özgür emeğin bir biçimidir yalnızca. Ve “fahişelik dünyanın en eski mesleğidir” şeklinde genel olarak söylenen şu sözün aksine, biz şunu diyoruz: meslek [iş], dünyanın en eski fahişeliğidir. Bir ücret alarak çalışan proleter, az bir para karşılığında... kollarını, beynini, becerilerini, cinsiyetini vs. satmaktan başka bir şey yapmış olmaz. Burjuvanın ona bahsettiği özgürlük, bu dobra dobra açıklamanın ışığında, bundan böyle onu kapitalist mülk sahibine görünmez bağlarla bağlayan, bu bağları koruyup sürdüren ipleri gizleyerek sefilâne biçimde çiçeklerle süslenmiş bir freskte, solgun çiçeklerden oluşan bir sergide yansır, ifade edilir. Ücretliliğin zincirlerini süslemek gayesiyle üzerlerine bolca serpiştirilmiş şu özgürlük çiçekleri, eleştiriler karşısında dayanıklı değildir... Dalavere açıkça çıkmıştır ortaya: ücretli köleyi gizlemek için özgür emekçiyi övüp göklere çıkartmaktan daha iyi ne ola?

Bu, proleter her şeyden özgür olduğu içindir tam da; onu işe almadan önce en sıradan personel müdürünün bile ondan isteyeceği birkaç gülünç beceriyi yapmayı “özgürce” kabul etmesi, artık hiçbir şeye sahip olmaması yüzündendir. Çünkü proleterin – açlıktan gebermemek için – emek gücünü satma özgürlüğü, kapitalistin – sömürmek maksadıyla – bu gücü satın alma özgürlüğüne tâbi olduğu ve bir köle olarak kaldığı içindir.

Ne var ki bu özgürlük kölesi, herhangi bir köle değildir, ücretli bir köledir; kaçtığı zaman tekrar yakalanması gereken bir köle olduğundan değil, ama sahibine teslim olmaya kendiliğinden “karar veren” biri durumuna düşürüldüğünden... kölelerin en kötüsüdür. “Eğer çalışmazsan seni geberdirim!” derdi sahibi kölesine eskiden. Ama bugün sermaye, “açlıktan gebermekte ya da çalışmakta özgürsün” demekte ona. Proleterin yararlandığı özgürlük bu işte; onu sahibine sınıksız bağlayan görünmez ipler, bunlar işte. Bu özgürlük, onun köleliği demektir.

Kapitalistin özgürlüğü, rakiplerine saldırma özgürlüğüdür.

Özgür rekabet, meta dünyası tarafından dile getirilen özgürlük övgüsünün bir diğer belirleyici boyutudur. Kapitalist üretim dünyasının bu temel özelliği, uluslararası burjuvazi tarafından övülen özgürlük kavramının doğrudan ilham kaynağıdır. Serbest [özgür] rekabet, sermayenin yaşam alanıdır, biyolojik [kültür] ortamıdır.

Her üretim biçiminin, her üretici sistemin içinde daha iyi işleyebilecekleri ve tam özgürlüğün bizzat ifadesi olarak gelişebilecekleri koşulları dikkate almaya eğilimli olduklarını düşünmek, göz önünde bulundurmaya gerekir öncelikle. Bununla ilişkili olarak, kapitalist üretim tarzının kendi sınırlı tarihini nasıl doğallaştırmaya çalıştığını giriş bölümünde görmüştük. Ama bu görüngü, toplumsal ve iktisadî örgütlenmesi içindeki bütün sınıflı toplumlar için de geçerlidir.

Milâttan önce 3. yüzyılın başlarındaki kadim Atina yurttaşları, 400 000 kadar kölenin varlığına rağmen,¹¹ alabildiğine köleciliğe dayanıyor olmasına karşın, toplumlarını “özgür insanlar” toplumu olarak tanımlamakta hiçbir beis görmüyorlardı. [Çünkü] bu toplumsal sistem için gerekli olan özgürlük kavramı içinde köleler, tamamen basitçe toplumu *oluşturmuyorlardı* [toplumun bir parçası olarak kabul edilmiyorlardı]; daha önce yenilgiye uğratılmış [esir] yabancılardı yalnızca. Atinalı demokratlar için tam özgürlük, kendilerine güç veren üretim tarzının gelişme koşullarını olduğu gibi koruma olanaklarına dayanmaktaydı. İşte buydu özgürlük [o zamanlar].¹²

Aynı şekilde loncacı toplumculuk da [corporatisme], gelişimi için en uygun özellikleri tamamen basitçe bu sistemde buluyor olması nedeniyle, özgürlüğü, loncaların içinde daha iyi gelişebildiği koşullarla özdeşleştirdi, bir tuttu.

Kapitalist akıldanelerin [ideologların] övdükleri hâliyle özgürlük için de aynı şey... Kapitalizm için eksiksiz özgürlük, diğer üretim tarzlarının var oluş koşullarına özgü bütün eski sınırların tahribidir, yıkılmasıdır; kendi engelsiz gelişme koşullarının öne sürülmesidir, olumlanmasıdır. Eski engeller bir kez yıkıldıktan sonra, sermayenin her parçasının özgür değerlendirilmesi uygun bir çerçevede gerçekleşir. Bundan böyle onun [söz konusu parçanın] tek sınırını oluşturan... diğer sermaye parçalarıdır. Ve bu yeni sınırın adı da, serbest rekabettir.

Rekabet özgürlüğü [serbest rekabet], sermayenin içinde en özgür biçimde gelişebileceği uygun çerçeveyi oluşturur. Serbest rekabet, yarış içindeki çeşitli sermayelerin dizginsizce çarpışabildikleri savaş alanıdır. Serbest rekabet, sermaye için tam özgürlüktür.

Birbirlerini yeterince özgürlük tanınamakla suçlayıp karşılıklı birbirlerine sövüp sayarlarken, burjuvalar için bir referans oluşturan işte bu özgürlüktür. Kennedy Berlin'deki duvarın önünde, bu aynı kentin Batı Avrupa bölümünde “özgür bir insan” olduğunu ilân ederken, [aslında] Doğu Avrupalı kapitalist bölüngüyü değişim ve serbest rekabet özgürlüklerini sınırlamakla suçluyordu yalnızca. Ne var ki kapitalist [marchand(e): tecimsel, metasal] gerçekliğin bu tamamen sıradan ve kaba boyutunu ululamak için, onu açıkça siyasî özgürlük kılığında sunmak daha yeğdir. Siyasetçiler, rekabet pazarına daha özgürce saldırma isteklerini gizlemek maksadıyla, tıpkı askerlerin savaşmak için barıştan söz etmeleri gibi, *siyasî özgürlükten* dem vururlar.

¹¹ Bugünkü dünyada kölelerin [ücretli kölelerin] sayısı, BMÖ'nün resmî rakamlarına göre 200 000 000'a (iki yüz milyon!) ulaşmaktadır. Bu konuda fransızca merkezî dergimiz “*Communiste*”in bu aynı sayıda yer alan makalesine bakınız [№ 47, s. 52 ve devamı].

¹² Ne var ki kadim Yunanistan'daki kölelerin varlığı, “özgür insanlar”ın ve demokrasinin yerleşmesine elverişli olan dünya ticaretinin gelişmesinin yanında önemsiz kalır. Her yerde ve her zaman olduğu gibi orada da metanın yaşam biçimi olarak demokrasi, dünya ticaretinin önemli bir birikim noktasını merkezileştirme gerekliliği üzerine kurulmuştu asıl olarak.

O yüzden ideologların [akıldanelerin] işi, sermayenin bu özgürlüğünü, onun diktatörlüğüne boyun eğmiş bireylere özgü bir özgürlükmüş gibi yutturmaktan ibarettir. Bütün siyasi partilerin övdüğü, işte bu özgürlüktür. Marx sorunu şöyle özetlemiştir:

«(...) Bu, serbest rekabetin insanoğlunun özgürlüğünün son gelişmesi anlamına geldiğini ve de serbest rekabetin yadsınmasının bireysel özgürlüğün yadsınması demek olacağını vaaz eden saçma düşüncenin kaynağıdır. Şu “özgür gelişme” pek kötü bir temele, yani sermayenin hâkimiyeti temeline dayanır. Bu tür bir bireysel özgürlük, gerçekte bütün özgürlüklerin ortadan kaldırılmasıdır ve de bireyselliği, – biçimi nesnel güçlerle hatta her şeye kadir nesnelere, onlarla ilişki içindeki bireylerden bağımsız olan nesnelere gizleyen – toplumsal koşullara külliyen bağımlıdır. (...) Serbest rekabette kendilerini özgürce ifade edenler bireyler değildir, [ama serbest bırakılmış olan sermayedir.» K. Marx, “Grundrisse” (“Politik Ekonominin Eleştirisinin Temelleri” ya da “1857–1858 Elyazmaları”), La Pléiade yayımları [fransızca], 2. cilt, s. 294, 1968.

Değişim özgürlüğü, girişim özgürlüğü, rekabet özgürlüğü vs... sermayenin ağzından, gelişmek amacıyla “özgürlük”ten başka lâf çıkmaz. Marx, burjuvaların “özgürlük, özgürlük” diye bağırıp çağırımlarındaki ısrarın çok kolayca etkilediği herkese, özgürlüğün her şeyden önce işçi sınıfını sömürme özgürlüğü üzerinde temellendiğini hatırlatmıştı haklı olarak:

«Beyler, şu soyut “özgürlük” sözcüğünün sizleri etkilemesine izin vermeyin. Kimin özgürlüğü? Bir başka kişi karşısındaki sıradan bir bireyin özgürlüğü değil bu. Söz konusu olan, sermayenin durmadan işçiyi ezme özgürlüğüdür.» K. Marx, “Serbest Değişim Üzerine Konuşma”, 1848.

2. PROLETARYANIN ÖZGÜRLÜĞÜ...

YA ÇALIŞMAK YA DA AÇLIKTAN GEBERMEKTİR.

«Mc Donald lokantasındaki
Ufak tefek garson kız,
Yabancı işçiler yurdunda
Kaldığını söyledi bana.
Hafta içinde çalışıyor
Hafta sonlarında da
Eğlenip dağıtıyormuş çılgınca.
Hakkı olan özgürlük de
Altı üstü bu işte!»

“Amma da çok özgürlüğün var çılgın kız!”
şarkısından bir parça.

Belirttiğimiz koşullar içinde özgürlük, asıl olarak burjuvazinin bir kazanımıdır; bugünkü egemen sınıfın geçmişin hâkim sınıfları karşısında kendini kabul ettirmesini de görmüş olan o karşı durulmaz gelişmenin bir uğradır. “Varsıllar”ın [“paralı adamlar”ın] onda

bulmuş oldukları avantajlar, şu tecimen takımının kapitalistlere dönüşümünde her seferinde daha geniş biçimde belirleyici oldular ve eski sınıflara bağlı geleneksel hiçbir güç, bir taraftan para sahibini öte yandan emek gücü sahibi proleteri özgür alıcı ve satıcılar sıfatıyla yan yana koymaktan başka bir şey olmayan bu kapitalist ilerlemeyi frenleyecek güçte değildi. Yani feodal, köleci veya başka tür bir hâkimiyetten kendi kurtuluşu vesilesiyle geçmişin sömürülen sınıflarının özgürlüğünü öne sürüp savunmuş olan burjuvazidir, zira bu olguda, tamamen basitçe, kendi gücünün gelişmesinin temellerini buluyordu. Toprak kölesini ve köleyi özgürleştirmek, onları sahiplerinden ayırmaktı, dolayısıyla bir ücret karşılığı çalışmaya, bir burjuva için çalışmaya zorlamak amacıyla onları bütün yaşam araçlarından özgürleştirmek, yoksun kılmak demektir.

Emek gücü sahibinin özgürleştirilmesi, burjuvazi için git gide dünya pazarı olarak belirlemekte olan girişim ve ticaret özgürlüğünü daha da güçlendiriyordu. Özgür tacir ve özgür müteşebbis sıfatıyla serbest rekabet ve serbest değişim yanlısı burjuva, belirlediği koşullarda ve dilediği süre boyunca istediği sömürme özgürlüğü içinde [kendi dillerinde buna “işletme” derler] gücünü sürdürüyordu. Kapitalist üretim tarzının yükselişi olan bu devrimi, bu andan itibaren “Yaşasın özgürlük!” haykırışından başka bir haykırışla ideolojik olarak dile getirmesi [formüle etmesi] nasıl olur da engellenebilirdi?

Bugün sömürülenlerin safında yer alıyorsa eğer, şu özgürlük kazanımının kendilerine bahşedilmiş olanlar için işkenceden, infazdan, hapisneden, zindandan, ceza ve tutuk evlerinden, çalışma kamplarından, ipe çekmelerden, bitip tükenmez dertlerden, sürgünlerden vs. başka bir anlama gelmediğini gördüğümüz içindir.

Gücünün sağlamlaştırılması ve geliştirilmesi dönemi boyunca, bütün bu dönem boyunca burjuvazi, kendisine güç ve para kazandırarak durmadan yaygınlaşan varlık koşullarının dayatmasıyla dünya çapında bir sınıf olarak yükselişini gerçekleştirmede bir an olsun tereddüt etmedi, duraklamadı. Sömürülenlere verilmiş olan emek güçlerini satma özgürlüğü, özgürleşmiş bu insanları, yaşamlarını Özgürlük ve Çalışma'nın [emeğin, işin] yeni kurallarına onları zorla ikna etmeye yönelik acılı ve uzun bir süreç olmuştu her şeyden önce.

Özgürlüğe ve İşe karşı direnmiş olanların çektiği azaplar...

“Özgürlük ve İş”... İnsanların büyük çoğunluğunu yaşamlarını güvenceye alan *üretim araçlarından kopup ayrılmaya* mecbur etmek için burjuvazinin kullanmış olduğu ilk yıldırganlıkların arkasında saklandıkları sözcükler işte bunlar.

«Yani kapitalist sistemin temelinde üreticiyle üretim araçları arasında kökten bir ayrılma, bir kopuş vardır. (...) Üreticileri ücretlilere dönüştürmüş olan tarihsel hareket, onların toprak köleliğinden ve zanaatsal hiyerarşiden [lonca hiyerarşisinden] kurtulmaları, özgürleştirilmeleri olarak çıkar ortaya. Öte yandan bu azatlılar da, işlerin eski düzeni tarafından sağlanmış olan bütün yaşam güvenceleri ve bütün üretim araçları ellerinden alındıktan sonradır ki, kendi kendilerinin satıcılarına dönüşebilirler ancak. Mülksüzleştirilmelerinin bu tarihi, rastlantılara bağlı bir konu değildir; bu öykü, insanlığın geçmiş kayıtlarına izi silinmez ateşten ve kandan harflerle yazılmıştır.» K. Marx, “Kapital”, 1. cilt, 26. bölüm, s. 678–679, Sol yayınları, 2004.

Sermaye, üreticileri üretim araçlarından koparıp ayırarak insanı yaşam araçlarından da ayırır. Sömürülenlerin öncelikle tâbi oldukları açlıktan geberme özgürlüğü, siyasî özgürlükten önce gelir. Çok sayıda yazar, üreticilerin mülksüzleştirilmelerinin bu kanlı sürecini betimleyip anlatmıştır. 1530 yılları civarında işten kaçanların 72 000’ini katletmiş olan Henri VIII’in

hükümranlığı dönemindeki bu proleterleştirmenin azaplarını şöyle anlatır Thomas More “Ütopya”sında:

«Doğup büyüdüğü memleket için gerçek bir belâ olan açgözlü ve dengesiz bir obur, ya topraklarını kazıklar ve çitlerle çevirerek ya da sahiplerini sahip oldukları her şeyi satmaya zorlayan adaletsizliklerle hırpalayıp bunaltarak binlerce dönüm toprağı zapt edip ele geçirebilir. Tüm şu öksüzlerin, dulların, henüz memeden kesilmemiş sabileriyle biçare anaların, şu zavallı insanların, şu saf yürekli canların hepsi, şu ya da bu biçimde, ister iyilikle ister zorla, sahip oldukları bütün kıvr zıvırla birlikte topraklarını terk etmek zorunda. (...) Yollara düşüp bir başka dirlik kuramadan eski ocaklarından çok uzaklara çekip gitmeleri gerekir. (...) Ve sağda solda aylak aylak gezinmeye başladıklarında, olan üç beş kuruşlarını da son meteliğine kadar harcadıklarında... artık çalmaktan, o zaman da tamamen kitabına uygun biçimde asılmaktan ya da dilenmekten başka ne yapabilirler ey ulu Tanrım? Dilendiklerinde de, aylak bir yaşam sürdürdükleri ve çalışmadıkları için yersiz yurtsuz serseriler diye bir de hapse tıklılırlar.» Thomas More, “Ütopya”, Birinci kitap. [Bu alıntıyı “Kapital”in 1. cildinde de bulabiliriz, s. 700, Dipnot: 36, a.g.e.]

Bu yeni toplumsal düzenin yerinden yurdundan ettiği insanlar yersiz yurtsuz gezgin serserilere dönüşürler ve şu burjuva mülksüzleştiriciler için de bundan böyle söz konusu olan, onları üretim araçlarından, başlarına gelen azatlığın avantajlarından kopup ayrılmaya ikna etmektir ki... bu da terör [yıldırđanlık] yoluyla yapıldı.

Yaşam olanakları [geçim araçları] koparılıp alınmış, üretim araçlarından yoksun kılınmış, emek güçlerini üretici bir işe dönüştürmenin bütün imkânlarından uzaklaştırılmış, yeni derebeyleri tarafından mükerrer şiddet uygulamalarıyla toprakları ellerinden alınmış yüz binler, henüz azat edilmiş bu insanlar, özgürlüklerini “disiplin altına almayı” ve kollarını kentlerin sınaî kurumlarına [manifaktürlere] kendiliklerinden teslim etmeye giderek özgürlüklerini meta özgürlüğü sınırları içinde dondurmayı öğreneceklerdi giderek. Burjuvazi, özgürlük ve çalışma aşkını, nihayet bu yeni insanların kafalarına sokmayı başardı, ama alabildiğine teröre başvurarak...

«İngiltere’de...

Henri VIII dönemi, 1530:

(...) Sağlam yapılı gezgin serseriler kırbaç ve hapis cezasına çarptırılır. Bir kağınının arkasına bağlandıktan sonra vücutlarından oluk oluk kan akıncaya kadar kırbaçlanmaya dayanmak mecburiyetindeydiler; ardından doğdukları memlekete döneceklerine (...) ve yeniden çalışmaya koyulacaklarına dair yemin billâhla söz vermek zorundaydılar.

Edouard VI dönemi, 1547:

(...) işe boyun eğmeyen bütün kişiler, onu “serseridir” diye ihbar edecek ferdin kölesi olarak kabul edilecekti. (Böylece zavallı birinin emeğini kendi yararına sahiplenmek maksadıyla, onu işe boyun eğmeyen biri diye şikâyet etmekten başka yapılacak şey kalmıyordu geriye.) (...) Bu baldırı çıplaklardan biri ele geçirildiğinde, kızgın demirle dağlayıp bağrına V işaretini [Vagabond (gezgin serseri) sözcüğünün ilk harfini] basmak ve ardından doğduğu memlekete, açık alanlarda ayaklarında zincirle çalışacağı memleketine geri gönderilmesi gerekiyordu. (...)

Elizabeth dönemi, 1597:

Queen [Kraliçe] Bess’in kızlık erdemliliği kadar anaç ruhlu da olan hükümranlığı altında, söz konusu gezgin serseriler uzun kuyruklar hâlinde sıraya sokularak art

arda asılırdı. Şu ya da bu bölgede idam sehparlarında sallanan üç dört yüz kadar cesedin olmadığı yıl olmuyordu. (...)

Fransa'da...

16. Louis'nin tahta çıkışına kadar (13 Temmuz 1777 tarihli ferman), geçim araçlarından mahrum ve bir mesleği olmayan on altı yaşından altmış yaşına kadar sağlıklı ve gürbüz bütün erkekler, kürek cezasına çarptırılıyordu. Hollânda'da 1537'nin Ekim ayında Charles Quint'in mevzuatı da aynıydı. (...) Şiddetle mülksüzleştirilmiş ve gezgin serseriler derekesine düşürülmüş kırsal halkın ücretli sistemin gerektirdiği sıkıdüzene [disipline] alıştırılmaları, kaba yıldırıcılıkla, kırbaçla, kızgın demirle dağlayıp işaret vurmakla, işkenceyle ve kölelikle olmuştur.» K. Marx, “Kapital”, 1. cilt, s. 699–701, a.g.e.

Çalışma özgürlüğü, bir aylıklık yasağının yani çalışmama [işten kaçınma] yasağının eşliğinde gerçekleşti. Çünkü insanlar yaşamlarını işin tartımına, hızına göre düzenlemeyi umutsuzca reddediyorlardı ve sömürülenlerin bu direnci bütün Avrupa'da gerçekleştirilmiş olan binlerce ve binlerce ipe çekmeyle kırıldı. Ticaretin gelişmesi, tacir takımını önce Afrika ardından da Amerika anakaralarına postu sermeye ittiğinde, buradaki toplulukların da maruz kalacağı işte bu aynı terördü.

Eduard Galeano, işe boyun eğmektense intihar etmeyi ve çocuklarını elleriyle öldürmeyi tercih eden yerlilerin meta ve emek uygarlığına karşı gösterdikleri sayısız direniş örneği [düzeyi] nakleder kitabında:

«Sonuçta Karayib adaları toplulukları yok olduğundan, ödedikleri vergiler de durdu: yerliler, ya vücutları yarı suya dalmış hâlde [çalıştıkları] maden filizi yıkama havuzlarında birer ikişer kırılmışlar veya altın tozları içeren kumları elemenin dehşetli yorucu çalışması yüzünden ölmüşler ya da işin ağırlığı altında çökmüşlerdi; el değmemiş arazilerden tarıma elverişli tarlalar açarken İspanya'dan getirilmiş ağır iş araçlarının yükü altında sırtları kamburlaşmıştı. Çok sayıda ada yerlisi, bu yeni beyaz zorbalardan dayatılan kaderlerini çabuklaştırıyordu: çocuklarını elleriyle öldürüp kitle hâlinde intihar ediyorlardı. Tarihçi Fernandez de Oviedo, 16. yüzyılın ortalarında cereyan eden Antil adaları halkının kurban edilmelerini şöyle anlatır: “Aralarından çoğu, çalışmamak için kendi kendilerini zehirlemeye çalışmış; diğerleri de kendilerini kendi elleriyle asmıştı.”» E. Galeano, “Lâtin Amerika'nın Açık Yaraları”.

Amerika yerlileri de, üretim araçlarından özgürleştirilmelerini kabul etmemekle kalmazlar yalnızca, ama aynı şekilde bağlı oldukları topluluktan koparılmalarını da reddederler.

Şu özgürlük hükümlerinin Avrupa'da tahta çıkışı ve geleceğin proleterlerinin ona karşı gösterdikleri direniş, Hollânda'da, İtalya'da, İspanya'da vs. olduğu gibi Fransa'da Gözaltı Evleri'yle [Maisons d'Internement], Almanya'da Zuhthausen'lerle, İngiltere'de Çalışma Evleri'yle [Workhouses] ve diğer Ceza Evleri'yle [Houses of Correction] somutlaşıp çıktı ortaya.

Hastaneler ve polis teşkilâtı, özgür emeği sömürülenlere zorla kabul ettirmek için çıkarlar ortaya...

Fransa'daki ilk hastaneler, hiçbir tıbbî düşünceden kaynaklanmıyordu başlangıçta: “bir düzen kurumuydular, monarşinin ve Fransa'da daha o dönemde örgütlenen burjuva düzenin kurumları.” (M. Foucault, “Deliliğin Tarihi”). Proleterleri ağabeylerinin (kölelerin ve

toprak kölelerinin) sırtından elde etmiş oldukları özgürlüğün avantajlarına iyice bir ikna etmek için burjuvazi, pek ikna olmamışları kapatır ve bir polis (o dönemde bu sözcüğe atfedilen kökensel anlamında “polis”) gibi davranır, bir başka deyişle, “*onsuz yaşamayı beceremeyecek bütün insanlar için işi hem mümkün hem de zorunlu kılan tüm önlemleri*” (M. Foucault, a.g.e.) alması demektir bu.

Sendikaların ve şu burjuva solunun diğer serseri güruhunun “çalışma hakkı” talebi arkasında yatan işkenceyi bizlere savundurtmaya uğraşarak bizleri biraz daha fazla işe zincirlemeye kalkışmalarından çok önce burjuvaların ataları, kapitalist toplumun o ilk gerçek “hastalar”ını, yani şu “çalışma özgürlüğü”nü reddedenleri düpedüz kapatarak bu [ideolojik] değeri daha o zamanlar dayatıyorlardı...

«[Bir insanı] *kapatıp gözaltına alma, ona atfettiğimiz ya da en azından öyle olmasını varsaymaktan hoşlandığımız tıbbî anlamına sahip olmadan önce, tedavi kaygısından tamamen farklı bir şeyi gerektiriyordu. Bunu zorunlu kılmış olan, **bir çalışma mecburiyeti**di [yani “çalıştırma mecburiyeti”] . (...) Unutmayalım ki ilk gözaltı evleri İngiltere’de, bu ülkenin en fazla sınaileşmiş yerlerinde yani Worcester, Norwich ve Bristol’de ortaya çıkar.» M. Foucault, a.g.e.*

Şu gözaltı evleri, yaratıklarının sorumluluğu da kendilerine düşen kanlı ilkel tipler tarafından yönetilen zoraki çalışma kurumları değillerdi yalnızca. Bu kurumların, meta alıcı ve satıcılarının özgür dünyası savı içindeki burjuvazinin maddî ve ideolojik cephaneliğinin önemli bir bölümünü oluşturdukları olgusu üzerinde ısrar ediyoruz bu noktada. Fransa’da Hastane denilen şu terör yuvasının [evinin] yaratılması, başlangıçta, – tarih kitaplarının diliyle söylersek – “karanlık ve sert” diye ilân edilmiş olan katolik kilisesinin gücü karşısında “aydın ve hoşgörülü burjuvazi”nin parlâmenter bir başarısıydı. Söz konusu gözaltı kurumlarının işlevi, burjuvazi tarafından dayatılmış olan özgürlük töresiyle uyum içinde belirlenmişti. Buna göre bu hayırseverlik yuvaları, barındırdığı yoksulların “işe alıştırılmaları”yla uğraşacaktı...

«*Umumî hastanelerin töresel [etik] bir statüsü vardır. Müdürlerinin yüklendiği işte bu manevî yüküdür ve [bunun için] baskının yasal ve maddî bütün bir çarkı verilir onlara; yetkenin, yönetmenin, idarî işlerin, polisin, yargılama yetkisinin, dayak attırmanın ve cezalandırmanın tüm gücüne sahiptirler ve de bu görevi hakkıyla ifa edebilmeleri için zincirli boyunduruklarla darağaçları, hapishanelerle yeraltı zindanları tahsis edilir emirlerine.*

*Çalışma mecburiyetinin bugünkü anlamını yani aynı anda törel bir uygulama ve manevî bir güvence anlamını kazanması, bu koşullar içinde olur gerçekte. Dünya nimetlerinden bir el etek çekme olarak, bir ceza olarak ya da içten gelen belirli bir davranışın işareti olarak öne sürülecek ve istenecekti. **Çalışmak isteyen ve çalışabilen bir mahpus, serbest bırakılacaktı...** toplum için yeniden yararlı biri hâline geldiğinden değil pek o kadar, ama [daha ziyade] insanal var oluşun o büyük törel sözleşmesini yeniden benimseyip kabul ettiği için.» M. Foucault, “Deliliğin Tarihi”.*

İşin reddinin “sağaltılması” için kendisine boyun eğilmesi gereken şu “insanal var oluşun o büyük toplumsal sözleşmesi”, burjuvazinin – metaların alınıp satılması özgürlüğü olan – *genel bir bağlamı*, bir yandan *hâkim sınıf sıfatıyla özel* [ayrıcılık] *var oluşunun* gücünü ve gelişmesini hem üretim araçlarının sahipliğinde hem de özgür emek gücü olarak emrine amade bir emekçinin sömürsünde bulduğu genel bir bağlamı, öte yandan sömürülen sınıf olarak proletaryanın *özel var oluşunun* da, kendi açısından, kendisine önerilmiş zorlayıcı bir seçime yani çalışmak ya da açlıktan gebermek seçimine doğrudan bağlı bir var oluşun tastamam edilgin kabulüne indirgendiği genel bir durumu [bağlamı] kabul ettirmesine

yarayacak bir sözleşmenin [iş akdinin] proleter tarafından zoraki kabulünden başka bir şey değildir. *Onun köleliğini oluşturan, bu seçim özgürlüğüdür.* Burjuvazinin proletaryaya şiddet uygulayarak zorla kabul ettirmiş olduğu “toplumsal sözleşme”nin, “iş akdi”nin aslı astarı bu işte. Kendisini sömüren sınıf tarafından proletaryaya sunulmuş özgürlük bu işte. Alabildiğine övülmüş olan bu özgürlük, düşman sınıfın sınıfımız üzerinde egemenlik kurmasına elveren bu genel durumdan [bu kontekstten, bu bağlamdan] başka bir şey değildir.

Proleterlerin “hiç de “başına buyruk bir unsur” olmadığını ve emek gücünü satmakta özgür olduğu sürenin [aslında] onu satmaya mecbur olduğu süre olduğunu ve de gerçekte kanını emen vampirin hâlâ sömürülecek bir damla kanı, bir [tek] kası, bir [tek] siniri kaldığı sürece onu bırakmaya hiç de niyetli olmadığını” (K. Marx, “Kapital”, 1. cilt, s. 292, a.g.e.) çabucak keşfetmesi, art arda yediği darbelerin altında olur.

Özgürlüğün maddî temelleri işte bunlar. Burjuvazi tarafından dayatılmış olan bu genel durumda [bu kontekste, bu bağlamda, bu genel koşullarda] başka özgürlük yoktur.

“Arbeit macht frei!": iş özgürlüktür!

Kapitalistler, arabalarının arka camına “İşim özgürlüğümdür!” yazılı bir etiket yapıştırmaya proleterleri ikna etmeyi başardıklarında, atalarının uygulamış oldukları yıldırıcılığı propaganda biçimi altında sürdürmüş olurlar yalnızca. En sert, en yıkıcı, en şiddetli araçlarla uzun bir tarihsel süreçte kabul ettirilmiş özgür meta değişimi egemenliğini [bir kez daha] *doğrulamaktır* aslında söz konusu olan. Ne zaman ücretli köle mücadele etmeye koyulur ve sermayenin – yapmakta olduğu o iğrenç işi seçmesine izin vererek – her allahın günü ona önerdiği şu yeğün özgürlüğünün faziletlerini unutmuş görünür, [o zaman] düşünüp aklı başına alması için bir çalışma kampına, kapısında “İş özgürlüktür!” yazılı bir tabelâ bulunan bir kampa, yiyeceği darbelerin etkisi altında arabasının arka camına “*Arbeit macht Frei!*” etiketini yapıştırmayı kabul edeceği bir kampa gönderilir.

Özgürlük/iş çiftinin oluşturduğu bu lânetli canavarı şu ya da bu biçimde teşvik eden, burjuva bir parti, burjuva bir bölüğü değildir. Siyasetçiler, sayısız seçim gevezeliklerinde, iş ve özgürlük arasında var olan sıkı birliğin *gerçekliğini* onaylarlar yalnızca ve özgürlük, burjuvazinin emek gücü satıcısını – tamamen namuslu, eşitlikçi ve kardeşçe bir tutumla – sömürmesine yarayan şu efsanevî sözleşmenin asıl koşulunu temsil eder [burada].

“Özgürlük ve iş !”... Kapitalist dünyada bu veciz kelâmın hamdedilip övülmediği tek bir yer yoktur. Pekin’de olduğu gibi New York’ta da, Auschwitz gibi Londra’da da, Moskova gibi Sao Paulo’da da herkes bu iki gerçekliğin “kendi” ülkesindeki hakiki birliğini ispatlamak için başkalarıyla kanıtlarını karşılaştırır durmadan.

«Burada çalışan insan, kendini terk edilmiş ve yalnız hissetmez. Tersine, çalışan insan, bizde, kendini ülkesinin özgür bir yurttaşı, alanında halktan biri olarak hisseder. Eğer iyi çalışır ve topluma verebileceğinin hepsini verirse, o, bir iş kahramanıdır; itibar, iftihar ve şanla doludur.» J. Stalin, “*Stakhanovistlerin Birinci Kongresinde İrat Edilen Nutuk*”tan, a.b.ç.

“Özgürlük ve iş [emek]”: meta alıcı ve satıcısı sıfatıyla burjuvazinin kendini tüm diğer alıcı ve satıcıların eşitiymiş gibi tanıtarak arkasında saklanmaktan hoşlandığı dünya, işte bu dünyadır; bu dünyanın dışında başka *özgür dünya* yoktur¹³ ve de ikide bir, yerli yersiz bunu hatırlatmak için zorlar kendini ha bire.

¹³ Daha önceki çalışmalarımızda uzun uzun açıklamaya çalıştığımız gibi, seçme ve seçilme özgürlüğü, sendikal özgürlük, toplantı ve dernekleşme özgürlüğü vs. şu meta dünyasının siyasi ve ideolojik ifadeleridir yalnızca.

En kötüsü de, sömürülen kişinin, ideolojinin ona önerdiği şu veciz zırvalıkları tekrar ettiğini görmektir. Bu yararlı salaklar, özgür emekçilerin o sınıfsız ve mücadelesiz dünyasında yaşarlar ve toplumsal barış dönemlerinde meta alıcı ve satıcılarının kardeşçe denilen şu akıl almaz uyumunu gelip tasdik ederler. Sömürüldüğü hâlde, ücreti düşürülüp işin hızının, tartımının yükseltilmesine rağmen ve mücadele etmeye başlamış sınıf kardeşleri hapislere tıkkılırken... insanlıksızlaştırılmış [insanî özü bastırılıp unutturulmuş] bu varlık, bu durumda da uysalca “*çalışıyorum ve özgür bir insanım*” teranesini tekrarlar durmadan.

Özgürlük, toplum üzerindeki meta hâkimiyetinin, özellikle de meta dünyasının kapitalist gelişmesinin *somut ürünüdür*...

«*İnsan bu yüzden (...) zanaatın [mesleğin, hünerin, işin] bencilliğinden kurtulmuş olmaz, [ama] zanaat özgürlüğü elde eder.*» K. Marx, “*Yahudi Sorunu*”, s. 39–40, Sol yayınları, 1997.

O hâlde özgürlük, tamamen demokrasi gibi, yeryüzünde birlikte var olan farklı üretim biçimlerinin burjuva ticaret tarafından birbirlerine bağlandıklarını, birleştirildiklerini, derken yok edildiklerini, daha sonra da, yarattığı üretim tarzının temeli olan paranın dünya çapındaki topluluğunu gelişimi sırasında ortaya koyan *sermayenin içinde altalandıklarını* gördükleri somut tarihî bir sürecin ürünüdür. Kapitalizmden önceki üretim tarzlarının sömürülen sınıflarına atfedilen bu *özgürlük*, istenen özgürlüğü ve de hâlâ kendisini ezmekte olan sınıflardan burjuvazi tarafından sökülüp alınan özgürlüğü – böylece toplumun ücretlilik çerçevesindeki evrensel örgütlenmesi için gereken koşulları da gerçekleştirerek – bu şekilde tamamlıyordu. [Yani] özgürlük, ücretli köleliktir.

Kaba ideoloji (maalesef egemen durumda) özgürlüğü ya da özgürlük özlemine, daha özgür bir dünyaya olan özlemi bizlere ezeli ve ebedî [tarih-dışı] doğal bir arayış olarak, doğal bir olay olarak, zaman dışı bir mutlaklık olarak, insanoğlunun yaratılışından [naturasından] kaynaklanan hep daha iyi bir dünyaya yönelik bir arayış olarak tanıttığı için, bütün bunların *tarihsel bir sürecin belirli bir evredeki sonucu* olması önemli bir şeye işaret eder... O hâlde özgürlüğün, metanın gelişimi boyunca kavram biçimi altında ortaya çıktığı hâliyle, burjuva devrimi süresince onaylandığı hâliyle her zaman mevcut olmadığını göstermek önemlidir.

Özgürlükten önce, insanî ihtiyaçların bir ifadesi olarak metanın diktatörlüğüne ve demokrasiye karşı çıkan *topluluk* vardı. Şu özgürlük hükümranlığının tarihin yalnızca bir uğrağı [anı, evresi] olduğu ve de komünizmin (kapitalizmin yok edilmesinin tüm kazanımlarıyla birleşmiş insan topluluğunun) bu özgürlüğün anlaşılması, onun aşılması olacağı bir kez ayan olduktan sonra, bir *olgu* sıfatıyla özgürlük eleştirisini bir *ideoloji* olarak, bu olgunun bir *uğrağı* olarak, dolayısıyla bu olgunun *nedeni* olarak [yapılacak] özgürlük eleştirisıyla sürdürmek de kolaydır bu yüzden.

Özgürlük ideolojisi, kapitalist ideale en uygun dindir...

Özgürlük, burjuvazinin diktatörlüğünü öne sürdüğü bütün o dönem boyunca, özellikle de 18. yüzyıl (burjuvaların Aydınlanma yüzyılı diye niteledikleri yüzyıl) boyunca bir bayrak olarak, bir ideoloji olarak çıkar ortaya. Şu 1789 “fransız devrimi” denilen, burjuvazinin bu ideolojiyi gerçekleştirdiği sürecin uğraklarından biridir. Özgürlük (ve Bilim), gelip dinin yerini aldı, ya da daha doğrusu, yeni bir din, yeni bir tanrı oldu. Bilgiyle, bilimle, eğitimle vesaire ile kısacası Aydınlanma’yla karışmış biçimdeki bu özgürlük, tıpkı bir tanrı gibi, betimlenemez ve de asla ulaşılamayan bir ülküyü oluşturur. Burjuvazinin solu da sağı da, aynı ateşli coşkuyla isteyip savunur onu. Ve de şu solcu softaların sıradan insanı hâlâ ideal ve çelişkisiz İnsan’dan (kendisinden hareketle tanrı fikrinin yaratıldığı şu mükemmel İnsan’dan) ayırt ettikleri farkı göstermeye çalışmaktan asla vazgeçmemiş olmaları gibi, burjuvalar da, ortaya koydukları şu

küçük ve cimrice özgürlükten gerçekleştirilmiş bir özgürlük, çelişkisiz bir özgürlük, mutlak bir Özgürlük yaratmak için hâlâ kat edilmesi gereken uzun yolu, saptadıkları bu yolu savlamaktan bir an olsun geri durmuyorlar. Burjuvanın idealindeki özgürlük, meta ve paranın dolaştığı, ama sınıfların karşı karşıya gelmediği, serbest rekabetin savaşa yol açmaksızın var olabildiği, proleterleri sokağa atmaya iten hiçbir kriz olmaksızın kapitalistlerin işletmelerini geliştirebildikleri vs. bir dünya, insanın insan tarafından sömürülmesinin sermaye için gerekli olmayanların hepsini dışlamaya, aç bırakmaya ve/veya katletmeye götürmediği bir dünya düşüncesini temsil eder.

Burjuva akıldane için özgürlük, kapitalist toplumun olumsuz özellikleri yani kriz, savaş, sınıf mücadelesi vs. olmaksızın toplumun bütün ulamlarını koruyan tecimsel [kapitalist] bir cennettir. Bir ideal uğruna durmadan cızırdayıp kafa şişirecek zamanı olan burjuva için Özgürlük, şu tatsız krizler, az gelişmişlik, sefalet, savaş ve devrim manzaralarının görülmediği refah, gelişmedir, barıştır, zenginliktir.

Burjuva ideolojinin özgürlük bayrağı altında yüzyıllardır bizlere sattığı, işte bu olmayacak idealdir... ancak öldükten sonra salâh bulup gerçekten mutlu olacağımızı bizlere vaaz etmekte inat eden şu dinler tarafından satılan kadar kof ve değersiz bir mal. Burjuvazinin, “Özgürlük!” sloganının altın yaldızı harflerle yazıldığı bayrakların arkasında bütün sömürülen sınıfları çıkarları doğrultusunda objektif biçimde yönettiğini söylemeyi asla yeterince tekrar etmiş olmayacağız. Ve de onun asıl çıkarı, köleyi, toprak kölesini ve bütün zorba toplumların herhangi bir itaatkârını özgürleştirmektir gerçekten de. Aslında [burada] söz konusu olan, insanî emek gücünün serbestçe kullanılabilirliği amacıyla yürütülen bir mücadele olduğundan, uzlaşmazlık da tamdı. Burjuvazi, sömürünün diğer biçimlerine bağımlı oluşturma emek gücünün serbestçe kullanımına mani olan bir engel görüyordu nesnel açıdan. O hâlde kölenin, toprak kölesinin, “İnkanato” (İnka imparatorluğundaki sömürü [işletme] biçimi) koşullarında “la mita”ya¹⁴ ve “el yanaconaje”ye tabi amerikalı yerlinin vb. özgürlüğü, özgür ve kendini satmak zorunda olan bireyin oluşumu [ortaya çıkması] için yegâne perspektifi temsil ediyordu. Yani şu burjuva “Özgürlük!” çılgılığı, nesnel çıkarlarına ve bütün diğer hâkim sınıflara yönelik olan karşıtlığına tamamen uygun düşen samimi bir çılgınlıktı.

Bu Özgürlük dini, tecimsel bir ülkü tarafından oluşturulmuş bu özgürlük, bu kof ve soyut özgürlük, burjuva dünyanın ve savunduğu çıkarlarının bir ürünüdür tam da. Elle tutulur ve somut tek özgürlük, kapitalistlerin kendi iktidarlarını oturtmak için dayattıkları özgürlüktür: girişim özgürlüğüdür, rekabet özgürlüğüdür, bir insanın diğeri tarafından sömürülmesi özgürlüğüdür, onu reddedenlerin hepsini zindana tıkma özgürlüğüdür... kısacası sermayenin özgürlüğüdür sözünü etmek istediğimiz.

Burjuva düzenin bu özgürlüğünü çok iyi tanıyoruz; “Vatan, Aile ve Ödev [Çalışma]” denilen kardeşlerin yanına yerleştirmek maksadıyla başına bir büyük harf oturtulan bu özgürlük hakkında bilmediğimiz hiçbir şey yok... Okulda aptallaştırılmamız ya da işte alıklaştırılmamız için bize bırakılmış olan şu “tercih” içinde, onu daha yeni yetmeliğimizden beri sınamaktayız; çok iyi niyetli bir bankacının, bizi bir mal-mülk “tutkunu” kılmak umuduyla elimize banka kartları tutuşturarak bizi özgürleştireceğini öne sürdüğü her seferinde onu tekrar yaşamaktayız; bir kapitalistin diğeri ezdiği şu özgürlük adına girişilmiş savaşlarda kendimizi katletmeye gitmek söz konusu olduğunda, düzenli olarak, hem de haddinden fazla düzenli olarak ona katlanmaktayız.

Yok etmek istediğimiz özgürlük, işte bu özgürlük. İnsanoğlunun özgürleşmesi ve onun kolektif varlığının olumlanması [ortaya çıkması], ideolojileri kadar bu özgürlüğün de yıkılmasından geçecektir.

Tarihin devindiricisi, sömürülenlerin

¹⁴ La mita: çok eskiden inkalarda, daha sonra ispanyol sömürgesi Peru imparatorluğunda mecburî çalışmaya verilen addı. (ç.n.)

sömürücülere karşı yürüttükleri şiddetli sınıf savaşır.

Özgürlüğün tahta çıkışı, burjuvazi için satma satın alma özgürlüğüdür, artı-değeri sökküp alma özgürlüğüdür, girişim özgürlüğüdür; bu aynı özgürlüğün gelişi, proletarya için de üretim araçlarından ayrılmadır, tüm üretici gücün elinden alınmasıdır, bütün topluluksal ilişkilerin dağılıp yok olmasıdır. Buraya kadar açındırmış olduğumuzun birkaç kelimeyle özeti işte böyle.

Paranın sermayeye dönüşmesinin görüldüğü süreci açıklamak ereğiyle, özgürlük dünyasının kapitalistler için temsil ettiği avantajlar konusunda özel bir açıklama getirdik. Proleterlerin de bu özgür dünyada aynı avantajları bulduklarını kanıtlamaya çalışan hâkim ideolojinin yalanını açıkça göstermek amacıyla, eski sömürülen sınıfları tek bir büyük özgür emekçiler sınıfına, ücretli köleler sınıfına dönüştürmek gayesiyle iktidardaki yeni egemen sınıfın [burjuvazinin] yürütmüş olduğu *baskılar ve mezalim* üzerinde durduk uzun uzun.

Fakat tarihsel açıdan, sınıf mücadelesinin edilgin direnişçiler durumuna indirgenmiş sömürülenlere ve proleterlere karşı burjuvazinin yürüttüğü tek yanlı eylemi biçiminde tezahür etmiş olduğu sonucunu çıkartmak gerekmez bütün bunlardan. Gerçekleşmiş olan, bunun tamamen tersidir. Şayet baskı ve zulüm olmuşsa, bu, boyun eğdirilmek istenenlerin sömürücü kapitalistlere karşı olanca güçleriyle direnmiş olmaları yüzündendir tam da.

Başlı başına ayrı bir metni gerektirecek olan bir açıklamaya girmeksizin, sermayenin geliştirilmesinin ve güçlendirilmesinin gürelini [dinamiğini], çoğu durumda hareket noktası olarak *sömürülenlerin sömürücülere karşı olan şiddetli bir sınıf savaşımını*, sömürülenlerin muharrikini [motorunu] oluşturduğu bir savaşımın olmuş olduğunu – hızlı bir biçimde – hatırlatmak isteriz burada.

Olayların gelişimi her seferinde aynıdır... Sömürülenlerin dayanılmaz yaşam koşulları, kendilerini ezen bir üretim biçimine karşı ayaklanmaya götürür onları. Şiddetli bir sınıf savaşımı başlar ve sömürülenler mevcut koşulların tümüne karşı saldırıya geçerler. Bu mücadeleler, yönetici bölüngülerini daha bir sertleşmeye ve sürmekte olan sınıf mücadelesini “*tutucu güçler*”le “*ilerici güçler*” arasındaki [sahte] bir kutuplaşmaya iter hâkim sınıfı. Proletaryanın sınıf olarak oluşumu sürecinin bozulup dağıtılmasına ve içerdiği komünist programın başarısızlığa uğratılmasına elveren – sömürücülerin kendi içindeki gerçek çelişkilere de her zaman tastamam uygun düşen – işte bu tarihsel kutuplaşmadır.

Sadece şu “fransız devrimi” denilen örneği ele alırsak... Önce özel mülkiyete karşı açılmış toptan bir savaşın, daha sonra o dönemin sosyal-demokrasininin tarihsel partisi olarak niteleyebileceğimiz tarafından hükümeti değiştirmek için bir mücadeleye dönüştürülmüş olduğu görülür [bu örnekte]. Ve de özgürlük adına... kralın kellesi kesilip özel mülkiyet yeniden tesis edilir.

Bir sınıf savaşımından doğmuş olan sermaye, bundan böyle güçlenir ve temsilcisi (burjuvazi) de, proleterler için bütün mülkiyetten yoksunluğu, mevcut üretim tarzının varlığını sağlamaştıran ideolojik kurucu [anayasal] malzemenin bütünlüğüne katmayı bile başarır. Proletaryanın mülksüzleştirilmesinin gerçekleşmesi, *özgürlük* sözcüğü altında yapılır bundan böyle. “İnsan Hakları” da, proleterlerin bütün mülkiyetten dışlanmasını “Özgürlük” etiketi altında kutsar. Proletarya için *özgür olmak*, [üretim araçlarından] *yoksun olmak* demektir.

Sınıf mücadelelerinin tarihin motoru olduğu doğrudur, ama devrim gerçekleşmedikçe, mücadelelerin burjuvazi tarafından ele geçirilmesi ve baskılar başarıyla uygulandıkları sürece, bu [sınıf] mücadelelerinde bir güçlenme bulacak olan... mevcut sömürü tarzıdır. Sömürü koşullarının derinleşmesi, eski başarısızlıklarının dersleriyle güçlenen sınıfımızın yeni bir mücadeleye atılmasını belirler. Sınıf mücadelelerinin diyalektiği, kapitalist üretim tarzının kesin yenilgisini bir gün onaylayacak olan dur durak bilmez, şaşmaz diyalektiği budur.

Otorite eleştirisinden Özgürlük dinine yönelen sapmalar...

“Özgürlüğü” talep eden, bu bayrak arkasında falan ya da filân burjuva düşmana, falan feşmekân diktatörlüğe vs. karşı mücadeleyi içeren çok sayıda proleter söylem olmuştu ve bugün de var. “Özgürlük” referansını öne süren bu güçlerin sınıfsal karakterlerini yadsımak anlamsız olacaktır. Bütün metinlerimizde, bir hareketi taşıdığı bayrakla özdeşleştirmemenin önemi üzerinde sanıyoruz yeterince durduk: bir Pinoşe tarafından uygulamaya koyulmuş baskıcı önlemlere yerel olarak maruz kalan proleterlerin veya bir Walesa’nın devlete karşı mücadele içindeki proleterler olduklarını düşünmeyi, “özgür olmayı” istemeleri yüzünden reddedecek değiliz.

Bu talebin sınırları nedeniyle engellenmiş olan proleterlerin mücadelesinin, burada bu mücadeleyi ele geçirmek, onu saptırmak, kendi ihtiyaçlarını yani daha geniş bir hareket, girişim, sömürü vs. özgürlüğüne yönelik ihtiyaçlarını karşılayacak bir yöne kanalize etmeye uygun bir alan bulan reformcu bölüncülere kapıyı açık bırakması yüzünden ve daha önce işaret edilmiş sebepler yüzünden, bu talebin aşılması gene de çok önemli olarak [karşımızda] durmaktadır. “Özgürlük!” çılgınlıklarının arkasında kendini çok muğlâk biçimde ifade edebilen bir sınıf olarak kurtuluşumuza yönelik özlemimizi *kavramak*, onu [özgürlüğü] kullananları burjuva ideolojisine yeniden daha fazla bağlayan bir kalıntı olarak anlaşılmasıyla ve *bu sloganın eleştirisiyle* olabilir ancak.

Devrimci militanlar tarafından gerçekleştirilmiş olan sosyal-demokrasinin bir dizi eleştirisinin, Aydınlanma ideolojisinin asıl temalarını yeniden ele alan özgürlüğü olumlamaş olmaları böyledir örneğin. [Bunu söylerken] 19. yüzyılın sonunda özgürlüğe kutsal bir paye biçmiş olan Parsons’u, Domela Nieuwenhuis’yi ve çok sayıda başka militanı kast ediyoruz. “Marksistler”in sosyalizme geçişin barışçı anlayışlarının tedrici ilerlemeciliği de, böylece Akıl ve Bilim tarafından bilinçlerin [bulunçların] giderek fethedileceği kuramı çerçevesinde kendi benzerini buluyordu kimi “anarşistler” nezdinde...

«Anarşi felsefesi, tek bir sözcükte, özgürlük sözcüğünde içerilmiştir. (...) insanlık için, özgür araştırma için hiçbir sınır çizilmemiştir anarşi tarafından; gelecekteki keşiflerin yanlış olduğunu gösteremeyecekleri böylesine gerçek ve böylesine kesin düşünülebilecek hiçbir şey yoktur (...); kesin olan tek bir şey var: “özgürlük”. Özgürlüğün gerçeğe varması için (...) öyle olmak zorunda olduğundan Bilim acımasız ve saygısızdır; bir günün bulguları ve sonuçları, ertesi günün bulgu ve sonuçlarıyla yok edilir (...). (Anarşi), aklın alabildiğine ve uyumluca yayılabileceği bir biçimde, gerçeğin gelişmesini engelleyen batıl itikadın [hurafelerin] bütün bayağılıklarını bir kenara itmek ister.» Albert Parsons, 1886.

İlerlemeci ve aydınlanmacı bu kuramın gerçekleştirilmiş bir diğer uzantısı da, sözde eğitici sayısız anarşist programda yer alır. Burada kastımız, İspanya’daki Ferrer ve eğitimi kullanarak dünyayı değiştirebileceklerini hayal edenlerin hepsidir. Serbestî yanlısı [liberter] karşı-devrim şunları söyler:

«İnsanoğlunu ciddî olarak geniş biçimde eğitin, tüm gerçekleri, bütün ışıkları görmesi için gözlerini açın... davranışları Özgürlüğe yönelecektir. Sultacı [otoriter, yetkeci] anlayışa hiçbir yer bırakmamak için bu eğitime daha çocukluktan itibaren başlanmış olması kaçınılmazdır. Özgür Adalet toplumunu yaşatmaya yetenekli özgür insanların biçimlendirilmesine ulaşabilmemiz, ancak serbestî eğitimle olacaktır.» Manuel Devaldès, 1900; “Düşünce ve Eylem” (1958) dergisinden aktarıldı.

Sultacı ruha [anlayışa] karşı özgür ruh; Sulta ilkesine karşı Özgürlük ilkesi... Manicilik türü dindarlıkla dolu bu karşıtlık, sosyal-demokrat karşı-devrimcilikle arasına bir

sınır çekmenin bazı girişimlerinde bulur kaynağını, lâkin kapı dışarı edildiği iddia edilen kavramı tekrar pencereden içeri sokmaya varır genellikle.

“Anarşist” özgürlüğün bu eksiksiz idealizmi, “marksist” özgürlüğün kaba materyalizmine tekabül eder.

Önce sözde bir marksisti ele alalım... Şu “sosyalist” Kautski proleter için özgürlükten söz ettiğinde, sözcüğü sözcüğüne her kapitalistin anlayacağı ve duymaktan hoşlanacağı hâliyle özgürlüğe sarılır yeniden. Kapitalizmin sol sosyal-demokrat bir görüşü olan “sosyalizm” betimlemesi, pek bir aydınlatıcıdır [!] hani...

«Kapitalizm hâkimiyeti altında işçinin bir dereceye kadar hâlâ özgürlükten yararlandığı doğrudur. Eğer çalıştığı işlikten hoşnut değilse, başka yerde bir iş arayabilir. Sosyalist toplumda bütün üretim araçları devlet tarafından tek elde toplanacak, devlet tek girişimci olacaktır. Ve bunun başka yolu da olmayacaktır. Günümüz işçisi, sosyalist toplumda sahip olacağı özgürlükten daha fazla yararlanacaktır.» K. Kautski, “Erfurt Programı ve Temelleri”, 4. bölüm.

Kautski için “sosyalizm”, devletin sayesinde işçiyi sömürülmeye zorlayacağı yetkecilik [otoritarizm] noktasında ayrılır ancak kapitalizmden. Sosyal-demokrat programdan kimi ayrılma [kopma] çabalarının, neden yetkeye karşı mücadele etrafında gerçekleştirilmiş oldukları anlaşılıyor.

Sorun, “marksist” kaba materyalizme karşı olan bu mücadelenin, daha iyi bir dünya için olan umudun ve şu Aziz Özgürlüğe yakarışın bir ilkeye karşı yürütülecek savaş (!) üzerinde temellenen bütün belirlemelerin, bundan böyle yerlerini bir çeşit kof bir dine bırakarak kayboldukları basit bir idealist karşı-tez biçimi altında ortaya çıkmış olmasıdır çoğu zaman.

Öyleyse şimdi de sözü, özgürlüğü açıklayan bir başka “anarşist”e bırakalım ...

«Yetke ilkesi, işte kötülük! Özgürlük ilkesi, işte onun çaresi!» diye özetler harika biçimde bütün anarşist öğretiyi. Anarşistler, Yetkeyi bütün toplumsal haksızlıkların fişkirdiği zehirli bir kaynak, Özgürlüğü de bu kaynağın suyunu doğası gereği arıtan biricik panzehir olarak görürler. Onlar Yetkenin uzlaşmaz düşmanları, Özgürlüğün de tutkulu âşıklarıdır; kendilerini serbestî yanlıları ilân etmeleri de bu yüzdendir.» Sébastien Faure, “Özgürlük: Tarihsel ve Toplumsal Görünümleri”.

Bu “anarşist” din, kendini bir program biçimi altında ortaya koyduğunda, tam bir karşı-devrime vardı. Sébastien Faure’un şu İyi (Özgürlük) ile Kötü (Yetke) arasındaki savaş üzerine olan bu tumturaklı ve sığ aptallıkları, eğer devletin tümüyle imhası programını (anarşi) sınıf savaşımının edilgin ve derin bir seyrine dönüştürerek hemen tamamen bozmuş olmasalardı... hiç de tehlikeli olmayacaklardı.

Sınıfları dağıtmakla ve – büyük harf bir Ö ile yazılan – Özgürlüğe özlem duyanların hepsini zaman dışı ve sınıflar üstü büyük bir tarikatta tuzağa düşürmekle başlar işe...

«O uçsuz bucaksız “Özgürlük! Özgürlük!” haykırıışları, çağlar boyu yankılandı kulaklarımızda. Bütün isyanların, bütün taleplerin sloganıdır bu. Tüm adayların inanç ve kanaat açıklamalarını okuyun, bütün siyasî partilerin programlarına şöyle bir göz atın... daha fazla özgürlük istemeyen tek bir bildirge, onu ısrarla istemeyen tek bir siyasetçi bulamazsınız. Özgürlük olmaksızın mutluluğun olmayacağını herkesin hissetmesi ve anlamasıdır bu.» Sébastien Faure, “Özgürlük: Tarihsel ve Toplumsal Görünümleri”.

Ve de Akla, insanlığın doğal evriminin otorite karşısında zafere doğru olan ilerleyişini efendice serbest bırakmasını önererek sürdürür sözlerini...

«Olguların saptanmasının bir yığın düşünürün kanaatinden daha az olmadığını, evrimin gerçekleşmesinin özgürlük yönünde ilerleyeceğinin artık belli olduğunu akılda tutmak gerekir. (...) Bütün bir çevrimi yaşamış olarak Güce dayalı tüm toplumsal biçimlerini tüketmiş olan insanlık, herkesin ve her bireyin mutluluğu için kurulacak toplumun Akla dayanacağını yani Özgürlük üzerinde kurulacağını kavrayacaktır eninde sonunda. (...) Tehditler ve zulümler, Yetkenin Kötülük ve Özgürlüğün de İyilik demek olduğunu – nihayet – anlamış olanların inancını kırmayı, yıkmayı başaramayacaktırlar.»¹⁵ a.g.y.

Âmin!

Bu “anarşist” misyoner, Allah gibi düşlenen bir Özgürlük kavramının bütün ölçülerini veriyor burada. Müminler nezdinde Allah’ı bulmak için iman gerekir; şu Bilim ve İlerleme yobazları nezdinde de Özgürlüğü kabul etmek için Akıl gerekir. Her iki hâlde de toplumun acısını çektiği insanca davranışların [insanlığın] yokluğuna maddî bir açıklama bulmaya çalışmaktansa, insanoğlunun müdahalesinin Allah ve/veya Akıl tarafından açılmış yolu izlemekle sınırlandığı daha iyi bir dünyanın ucu bucağı pek belli olmayan ve hep düşte kalan [plâtonik] arzusu, sınıf mücadelesinin kapitalist düzeni aşmak için izlediği gerçek yolun yerine koyulur daha ziyade.

“Dini yok etmek, onun ne olduğunu kavramaktır!” diyordu Marx. Evet, gerçekten de yersel [maddî] dünyanın temel toplumsal çelişkilerini hemen tamamen çözerek ve bugün dışlanmış oldukları topluluk ilişkilerini insanlara yeniden kazandırarak, şu ezilen kadın ve erkek köleler, azizlerin ve iblislerin o kurgusal [semavî] dünyasında hep birlikte ah vah ederek sızlanmaktan kurtarılırlar. Dinin dayanaklarının ortadan kaldırılmasıyla, [böylece] dinin azıcık olsun karşıladığını iddia ettiği birlik ihtiyacı da, sağduyuya aykırı bir biçimde [paradoksal bir biçimde] kavranılmış, anlaşılacak olacaktır.

İdeolojik anarşizm ya da daha genel olarak “aydınlanmış” denilen burjuvazi tarafından burada kendisine yakarıldığı hâliyle şu özgürlük denilen diğer dinle de tastamam aynı şey olacaktır... Çelişkisiz toplum idealini kavramak, İyi ile Kötü, Yetkeyle Akıl ve inanç dünyasının daha bir o kadar çok sayıdaki kavramı arasındaki farazî bir savaştan türemiş olan şu tanrısallaştırılmış metafizik Özgürlüğü yok edip ortadan kaldırmak demektir. Ve Özgürlük dininin de pek yürekten isteğini söylediği engelsiz dünya [toplum] idealinin anlaşılması için, o da – maddeten içinden çıkıp geldiği – kendi kapitalist temelleri içinde yok edilmiş olmalıdır [olacaktır]. O hâlde biz de, Marx’ı yorumlarken, “Özgürlüğü yok etmek, onun ne olduğunu kavramaktır!” diyebiliriz.

Ama dikkat! Bu küçük diyalektik oyunlar, bir ideal sıfatıyla özgürlük için burada ödünç alınmış ideolojik iyi niyetlerin, [aslında] özgürlüğün kapitalist bir din olarak üstlendiği

¹⁵ Bu alıntılar Sébastien Faure’dan, onun “Özgürlük: Tarihsel ve Toplumsal Görünümleri”den yapılmıştır. Bu budalalıkların sadece zararsız [etkisiz] bir gevezelik olduklarını düşünmemek gerekir. Onun bütün insanları şu Aziz Özgürlük ilkesinin arkasında toplama kaygısı, karşı-devrim programlarıyla birlikte Y.D.R.A.G. (Yurt Dışındaki Rus Anarşistleri Grubu) militanlarının “Plâtfom”ları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştıkları önemli kopuşlara karşı örgütlü bir yanıtı yapılandırmaya varacaktır 1927’de. Bu noktada Makno ve Arşinov, Kutsal Anarşist Aile’yle, onun bireysel özgürlük ideolojisiyle kopmayı ve bir parti olarak örgütlenmeyi reddetmeyi öneriyorlardı. Sébastien Faure, o ünlü “Sentez”iyle birlikte ideolojik ve demokratik anarşizmin savunulmasının öncüsü olacaktı: “Şu üç unsur, yani anarko-sendikacı, liberter komünist ve bireyci anarşist birbirlerine karışıp kaynaşarak benim "Anarşist Sentez" diye adlandırdığımı oluşturmak ve birleşmek için yaratılmışlardır. (...) Bu çok büyük aileyi, en kısa sürede yeniden kurmalıyız.”

özü bakımından baskıcı işlevlerle uyum içindeki önemsiz ayrıntılardan başka şeyler olmadıklarını bize unutturmamalıdır. [Sözgelimi] şu “Özgürlük Heykeli”, Birleşik Devlet’lere ayak basanları nazikçe aydınlatmaya gelen bir hanımefendinin sevimli görüntüsünün de ötesinde, özel mülkiyetin ve insanın insan tarafından sömürülmesinin kurallarını kabul etmeyenlerin tepesine yağmur gibi inen cop darbelerinin haklılanmasına etkin bir biçimde katılır.

«Özgürlük hakkının kılğısal uygulanışı, özel mülkiyet hakkı demektir.» K. Marx, “Yahudi Sorunu”, s. 33, Sol yayınları, 1997, Ankara.

Öyleyse sermayenin özgürlük biçimi altında koruyup sürdürdüğü bu yanılığ dünyasını burada bırakmanın ve de kapitalist [tecimsel, metasal] özgürlüğün ve onun ideolojik tarihinin ardından şimdi de bunların hepsinin insanların kendi aralarındaki ilişkilerde somutlaştığı biçimleri ele almanın zamanıdır artık... Burada iki proje karşı karşıya gelir: *ya sınıfsız bir toplum* [yani] *insanal topluluk ya da burjuva bireysel özgürlükler*.

3. ÖZEL BİREYSEL ÖZGÜRLÜĞE KARŞI İNSANAL TOPLULUK...

«Yani mülkiyet hakkı, toplumdaki bağımsız biçimde diğer insanlardan kaygılanmaksızın [korkmaksızın] servetinden yararlanma ve onu “keyfince” kullanma [tasarruf etme] hakkıdır; bu, bencillik hakkı demektir. Uygulanışı içindeki bireysel özgürlük, burjuva [sivil] toplumun temelini oluşturur. Bu [“İnsan Hakları Beyannamesi”nin bu maddesi], her insana, özgürlüğünün bir başka insandaki gerçekleşmesini değil ama daha çok özgürlüğünün sınırını gösterir. Bu madde, “[bireylerin] mallarından, gelirlerinden, emeğinin ve zanaatının ürünlerinden yararlanma ve onları keyfince tasarruf edebilme” hakkını ilân eder her şeyden önce.» K. Marx, “Yahudi Sorunu”, s. 33–34, a.g.e.

«Her bireyin yeteneklerini her yönde geliştirmesinin araçlarına sahip olması, ancak diğerleriyle birlikte ortaklaşacı bir topluluk içinde olur; yani bireysel özgürlük, yalnızca bu ortaklaşacı toplulukta olanaklıdır. (...) Gerçek ortaklaşacı bir toplulukta bireyler, ortaklaşmalarıyla aynı zamanda özgürlüklerini de elde ederler, bu

ortaklaşma sayesinde ve onun içinde.» K. Marx, “Alman İdeolojisi”, s. 100, Sol yayınları, 2004.

Bireyin özgürlüğü, sermayenin bize dayattığı bugünkü hâliyle mevcut değildi her zaman. Ondan önce ilkel topluluk biçimi altında insanal [ortaklaşacı] topluluk vardı. Bu insan gruplaşmalarında ne değişim ne ticaret ne para ne sınıf ne de devlet vardı ve liberalizmin övgüler düzdüğü satma ve satın alma özgürlüğünün ya da şu bireysel özgürlüğün hiçbir anlamı yoktu [o zamanlar]. Bu yabancı kardeşlerimiz,¹⁶ şu kahrolası “istediğimizi yapmakta özgür olma”nın nasıl olup da mümkün olacağını düşünerek geçirmiyorlardı zamanlarını. Bireyselliklerinin gelişmesi, topluluğun ihtiyaçlarıyla etkin biçimde karışıp kaynaşıyordu. İnsanın kendisi için olan etkinlik, topluluk için etkinlik demektir. Dahası, birey topluluk demektir.¹⁷ Kendini sevmeye topluluğu sevmenin bir bütün oluşturdukları ve engin bir toplumsal sevginin geliştiği toplulukta bencilliğe yer olamazdı.¹⁸

Önceki bölümlerde özgürlüğün mevcudiyetini, tecimsel gelişmesi ve onu gizlemiş olan ideolojiler çerçevesinde ele almıştık. Şimdi de, sermaye koşullarında özgürlüğün her bireyi egemenliği altına almasının ve onu kardeşi insanoğluna yabancı kılmasının biçimleri üzerinde birkaç eleştirel yorumda bulunacağız... Aslında bu birey her şeyden özgürdür (hiçbir şeye sahip değildir), emek gücünü satmakta veya açlıktan gebermekte özgürdür, başka insanları sömürmekte özgürdür vs. Yani tecimsel [kapitalist] özgürlükle damgalanmış bu birey, kendi var oluş ve ilişkileri içinde, onu diğerleriyle birlikte tutan aynı bağlar içinde, satma ve satın alma özgürlüğünün ıralayıcı niteliklerini ister istemez koruyup sürdürmek zorundadır.

Bu alanda özgürlük, insanların ayrılmasının dışavurumunu, karşıt kişiler olarak var oluşlarının ifadesini teşkil eder. Satmakta ve satın almakta özgür olan birey, bu koşullarda öteki özgür bireyin rakibine, onunla yarışan [hasım] kişiye dönüşür. “İstediğimi yaparım”lar, “düşündüğüm gibi davranırım”lar, “ben”, “ben”, “ben”ler, “ya ben”, “ya ben”, “ya ben”ler, kendi içine çekilmiş ve tüm topluluktan kopmuş şu acınası özel bireyin kendi içine kapanmışlığını [otizmini] göstermeye, ortaya koymaya bütün varlığıyla sarılması üzerine olan çok sayıda değişik havaya dönüşürler. Kendini beğenmişliğini özgür iradesine [tanrısının kendisine bahsettiği o cüz’î iradesine] kadar yayıp genişleterek, yaptığı seçimlerde onu ezen yalıtık dünyasını [kapalı seçim kabinini] bir hak gibi talep ederek, rakibi karşısında “ben, ben...” türküleri çağırarak, bencilliğini oluşturan [irinli] yaralarını gururla yüceltir ve “Coué metodu”¹⁹ yandaşları misali, “hoşuma gideni yaparım” diye bağırmanın ve de kapanıp

¹⁶ “Yabancı” terimi, “uygarlaşmış”ın [“sivilleşmiş”in] karşıtını ifade eder bizim için ve bize göre ne hakaretamiz ne de onur kırıcıdır.

¹⁷ Burada da burjuva dilin zorluklarıyla karşı karşıyayız: birey ve topluluk arasında var olan böylesine derin özdeşlik duygusunu, bugünkü toplumda bu denli bozulmuş bir sözcükle, sevgi sözcüğüyle ifade etmek zor; en azından neyi söylemek istediğimizi okuyucuya kavratmaya çalışmak için bu sözcüğe eklediğimiz toplumsal nitelmesine (toplumsal sevgi) rağmen yine de zor.

¹⁸ Türekbilim [etimoloji, kökenbilim] açısından “birey” [individu], bölünmezden [indivisible], bölünmezlikten [indivisibilité] türemiştir.

[Türkçede de “birey”, somut bir bütün olan ve kendiliği yok edilmeden bölünemeyen tek varlıktan türemiştir. Örneğin insan bir “birey”dir çünkü insanın parçaları insan değildir, yani insan yok edilmeden (öldürülmeden) parçalarına ayrılamayan örgensel bir bütünlüktür, kavramsal olarak bölünmez olandır; oysa bir taşın parçaları yine taştır, – moleküllerine ve atomlarına varmadığımız sürece – istenildiği kadar bölünebilir, ama hep taş olarak kalır.] (ç.n.)

¹⁹ Fransız eczacı ve psikologu Emile Coué (1857–1926) tarafından öğütlenmiş olan kendi kendine yapılan telkinlerle tedavi yöntemi. (ç.n.)

kalmaktan kaçmak için göbeğini hücrelerinin demirlerine doğru çevirerek özgür olduğunu yinelemenin kendisi için yeterli olduğunu düşünür.

Bireysel özgürlükten emperyalist savaşa...

Demokrasi, herkesin herkese karşı olduğu bu özgürlüğü, her bireyin bizzat belirtisi, dışavurumu olarak övüp göklere çıkartır. Herkesin herkese göre olan bu genel bağımsızlığı [özgürlüğü] (yani sınıfların ideolojik olarak yadsınmasının bu dayanağı), insanlığın doğal gelişmesinin ulaştığı son nokta olarak, insanoğlunun alın yazısının [nihayet] gerçekleşmesi olarak tanıtılmıştır.

Ne var ki, sınıfların olmayışının tamamen bir yanılgı olması gibi, bireylerin bu bağımsızlığı da bir görüntüden başka bir şey değildir...

«(...) bireyler bağımsızlarmış gibi **görünürler** (...), özgürce karşı karşıya gelip değişimlerini bu özgürlük çerçevesinde gerçekleştiriyorlarmış gibi görünürler; fakat bu görünüş, herhangi bir kimse için, bu bireylerin içinde ilişkiye geçtikleri **var oluş** [yaşam] **koşullarını** göz önünde bulundurmaması koşuluyla mevcuttur ancak. (...)»
K. Marx, “Grundrisse, 1857–1858”, 1. cilt.

Marx’ın burada yeniden öne çıkarttığı, güya bağımsız bireylerin [pazarda] karşılaşma ve değişim özgürlüğü, bir proleterin “bağımsızlığı”nın, onu kapitalist toplumsal ilişkilere tâbi kılmış olan tarihsel koşullar tarafından zorlandığı için, emek gücünü bir ücret karşılığı değişmesini gerektiren toplumsal bağlamda düşünülen bir özgürlüktür. Ve demokrasinin akıldaneleri bu konuda ne düşünürlerse düşünsünler, bireylerin o sözde bağımsızlığının genel içeriğini belirleyenler bu toplumsal ilişkilerdir ve bu toplumsal ilişkiler çerçevesinde [gerçekleşen] karşılaşma ve temasların tekrar tekrar üretilmesidir. Her insandan “insani” ilişkiler pazarında olduğu gibi alışveriş pazarında da acımasız bireyi yaratmaya iten, işte bu var oluş koşullarıdır. Marx, birey özgürlüğünün gizlediği diğerlerinden kopuşu kısaca şöyle eleştirir, yorumlar:

«(...) her bakımdan yalnızca bir yanılgı olan bu bağımsızlığı, – duyarsızlık anlamında – bir aldırma olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. (...)» a.g.y.

Rekabet, bencillik, duyarsızlık... “İnsan Hakları Beyannamesi”nin daha önce 1791’de “Özgürlük, başkasına zararı dokunmayan her şeyi yapabilme hakkından ibarettir.” diyerek ifade ettiği gibi, komşusunun mülkiyetinin bittiği yerde başlayan özgürlüğün, şu pek ünlü *bireysel özgürlüğün* temeli budur işte.

«Herkesin başkasına **zarar vermeksizin** içinde hareket edebileceği sınırlar, iki tarla arasındaki sınırın bir çitle tespit edilmiş olması gibi, yasayla tespit edilmiştir. Söz konusu olan, yalıtılmış ve kendi içine çekilmiş bir monat²⁰ olarak düşünülen insanın özgürlüğüdür.» K. Marx, “Yahudi Sorunu” (1843), s. 33, Sol yayınları, 1997.

Herkes kendi evinde [kendi köşesinde] yaşar, sermaye de herkesin! İnsanlar arasında gerçekleştirilen değişimlerdeki özgürlük davranışına özgü atomizasyonun gücüyle tamamen belirlenmiş, koşullandırılmış, altalanmış ve bu çerçevede korunup sürdürülen toplumsal ilişkiler, kolektif bir varlık olan insanla şiddetli bir kopuşu açığa vururlar. Özgür birey de

²⁰ Monat: özdeksel ve tinsel bütünlüğü içeren en küçük birim. Fizikteki atomun karşılığı metafizikte “monat”tır: kamutanrıci anlayışa göre doğa-tanrı monatlardan oluşmuştur ve bu yüzden de evrenin olabilecek en küçük parçası onun özelliklerini taşır yani canlıdır ve bir ruha sahiptir. (ç.n.)

bencilliğini, tâbi olduğu ulamların aynı niteliğiyle koyar ortaya. Bir araç olarak değişim, bir yasa olarak özel mülkiyet ve bir erek olarak para, toplumu parçalayarak onu özgür iradeleriyle [sınırlı istençleriyle] artık birbirlerinden ayrılmış olan atomize [birbirlerinden yalıtık] bireylerin sayısı kadar çok paçaya bölerler.

«*Ne var ki insanın bu özgürlük hakkı, insanın insana bağlılığına dayanmaz, ama insanın insandan ayrılmış olmasına [dayanır] daha ziyade.*» K. Marx, “*Yahudi Sorunu*” (1843), s. 33, a.g.e.

Paranın egemenliği altında “sözleşmeler”e dönüşmüş toplumsal ilişkiler, insanları [bireyleri] şeylere dönüştürürler. Meta değişiminde insan, diğer insanlardan ve kendi insanlığından ayrılır. Kapitalist toplumsal ilişkilerin nesnelere, *özgür mallar* [metalar] olarak alıcıların ve satıcıların aralarında konuştuklarıdır, ama bu özgürlük, bütün yaşamsal üretim etkinliğinin toplumsal karakterinden soyutlanmasıyla, insanlığın [insanca davranışların] yokluğuyla, [yani] bir boşlukla çıkar ortaya... bakkallarla müşterileri arasında [nezaket icabı] telâffuz edilen teşekkürler, işverenlerle çalışanlar arasında – az önce aralarında akdettikleri ya da feshettikleri iş sözleşmesi nedeniyle – soğuk gülümsemelerinin gizlediği tokalaşmalar kadar insanlıksızlaşmış ve içtenlikten uzaktır. “*Burjuva birey, bir insan değil, ama ticarethanedir.*” diyordu Bordiga. Konuşanlar insanlar değildir; onların adına [ya da onların ağzından] konuşan sermayedir artık.

“Hak” biçimi altında burjuvazi tarafından dile getirilen bu özgürlük, kılığal uygulamasını “özel mülkiyet” hukukunda bulur:

«*Öyleyse insanın mülkiyet hakkı, diğer insanlar için kaygı duymaksızın ve toplumdan bağımsız olarak servetinden yararlanma ve onu keyfince kullanma hakkıdır... yani bencillik hakkı. Bu bireysel özgürlük ve onun uygulanması, burjuva toplumun temelini oluşturur.*» K. Marx, a.g.e. s. 33–34.

Özel mülkiyet üzerine temellenmiş bu özgürlüğün herkesin herkese karşı savaşında bir gelişme bulması, öte yandan bu orman yasının da daha gelişmiş bir dışavurumda yani emperyalist savaşta yapılanması, bu yüzden şaşırtıcı değildir. Tecimsel bir atom olarak birey, sermayenin en küçük parçalarının hepsiyle aynı özellikleri taşır. Meta tarafından kuşatılmış bu birey, özgür ve özel diğer birey parçalarıyla rekabet ederek “girişimde bulunma”ya, “işini” geliştirmeye çalışır. Bunun için diğer tecimsel birey birliklerine karşı yürüttüğü savaşta kendini güçlendirecek biçimde öteki atomlarla bağlaşıp, ittifaklar kuracaktır. Para için yapılan bu bağlaşımlar [evlilikler], bu andan itibaren dünya piyasalarında çarpışmalar ve pastanın falan ya da filân parçasını ele geçirmek için itişip kakışmalar [itler gibi dalaşmalar]. Emperyalist savaş, para iddiharına [biriktirilmesine, yığılmasına] yönelik bu saçma yarışın bittiği yerde başlar.

İnsan Hakları: bencilliğin övgüsü...

Ayrıca burjuvazi, insanal topluluğun tahrip edilmesini ve şu itibarî [fiktif] para topluluğu²¹ tarafından ornatılmasını [ikame edilmesini], o pek ünlü “İnsan Hakları”nda

²¹ Para topluluğu somut bir topluluktur ve gerçek biçimde insanal topluluğun yerini almıştır; bugün insanları birbirine bağlayan, ilişkilerini yöneten, insanî ilişkileri (bu ilişkilerin olmayışını) ve onların yaşamlarını para nesnelere olarak belirleyen, para topluluğudur. Kısacası para topluluğu [denilen şey], mevcuttur. *İnsanal topluluğun* (insanî açıdan düşünülebilecek tek topluluk) *bakış açısından*, kolektif varlığın, Gemeinwesen’in bakış açısından yalnızca *bir insanlık yapıntısı* teşkil ettiği ölçüde söz konusu olan “*itibarî*” [sözde, saymaca] bir topluluktur. Para *sahte* bir topluluktur, insanları birbirine

ideolojik olarak bireşimlemeyi [sentezlemeyi] de âlâsından becermiştir. Buradaki haklar, meta dünyasına tâbi insanlar arasında hüküm süren uzlaşmazlıklara bir çeki düzen vermekten başka bir şey değildir. Demokrasi de, bir yandan kaybolmuş topluluğu yok etmiş olan öte yandan toplumsal sınıfları yadsıyan²² ve birey bencilliğine evrensel ahlâk biçimi altında hayranlık uyandıran ticarî [kapitalist] bir diktatörlük sıfatıyla kuvvetle ifade edilir burada...

«Öyleyse şu sözde insan haklarının hiçbiri, bencil insanı, burjuva toplumun bir üyesi sıfatıyla insanı, yani topluktan ayrılmış, kendi içine çekilmiş, sadece kişisel çıkarlarıyla ilgilenen ve şahsî keyfine uyan bireyi aşmaz. Bu haklarda insan, türsel [cinsil] bir varlık olarak kavranmaktan uzaktır; tamamen tersine, bizzat türün yaşamı [olan] toplum, bireyin dışındaki bir çerçeve olarak, onun doğasından kaynaklanan [kökensel] bağımsızlığının bir sınırı olarak görülür. Onları birleştiren tek bağ, doğal gerekliliktir, özel ihtiyaç ve çıkarlardır, mülklerinin ve bencil varlıklarının korunmasıdır.» K. Marx, “Yahudi Sorunu”, s. 35, a.g.e.

Yukarıdaki aktarmanın son bölümü, burjuva ideolojisi tarafından gerçekleştirilmiş tersine çevirmenin temel unsurlarından birini gösterir aynı şekilde. Sermaye egemenliği altındaki toplumsal ilişkiler içinde ona bağlı olan insanın gözünde sınırlama olarak görünen, sermaye değildir, toplumsal ilişkilerin *muhtevası* da değildir, ama Marx’ın da işaret ettiği gibi, çok daha dolaysız biçimde “*bizzat türün yaşamı*”nı, “*toplum*”u, “*bağlar*”ı yansıtır, ortaya koyandır.

Aslında mevcut toplumun kapitalist *niteliğini* hesaba almayan hâkim ideolojinin çok sayıdaki yüzlerinden biri de, – bencilliğinin altını çizmekten vazgeçmediğimiz – şu özgür bireyi *bir toplum olarak onu sınırlayan toplumun* karşısına çıkartmasıdır durmadan. Lâkin bireysel insanı “sınırlayan”, *bir toplum olarak* kendinde toplum değildir. Bu, insanoğlunun bir tür olarak, ezilen cinsil bir varlık olarak var olmaya çalışması yüzünden de değildir. Onu sınırlayan ve gerçek topluluğundan (kolektif varlıktan) uzaklaştıran, dolayısıyla kişiselliğinin [özgünlüğünün] gerçekleşmesini engelleyen, bu toplumun kapitalist muhtevasıdır. Bugün insanın maruz kaldığı bu afsunlu tersine çevirme [inversion], gerçek bireyin²³ kendini gerçekleştirmede eksikliğini duyduğu şey tam da “toplum” (gerçekten insanî topluluksal

bağlamadığı anlamında değil (bugün insanları birbirine bağlayan bal gibi de paradır), ama paranın, topluluğumuzun gerçekten insanî niteliklerinin (insanın türünü sevmesi, insanlığın birliği gibi niteliklerin) yerini asla dolduramayacağı anlamında sahte bir topluluktur.

²² Bu tümcede *kaybolmuş topluluğun* ve *toplumsal sınıfların* yadsınmalarının yan yana getirilmeleri, bir yandan, demokrasi tarafından sona erdirilmiş olan başlangıçtaki topluluğun yadsınmasının *tarihi* niteliği ile (meta değişimiyle tarihsel olarak ortadan kaldırılmış ilkel komünist topluluklara asla “geri dönülemeyecektir”), diğer yandan, sınıfların yadsınmasının *ideolojik* niteliği (toplumsal sınıflar, egemen ideoloji ne derse desin, demokrasi hâkimiyeti altında asla kaybolmadılar ve hiçbir zaman da kaybolmayacaklardır) arasında var olan asıl farkı gizlememelidir.

²³ Bir yandan paranın temsil ettiği şu itibarî toplulukta atomize edilmiş ve de bencil yurttaş kast eden *özel, sıradan* [olağan, alışılmış] *birey* kavramı ile öte yandan değer yasasından kurtarılmış bir toplumda topluluğun ürünü ve unsuru olarak kişiselliğinin tüm gücünü olumlayan [ortaya koyan] insanal varlık yani *gerçek birey* kavramları arasındaki klâsik ayrımı hatırlatmamız gerekiyor bu aşamada. Bkz. “*Le Communiste*”, № 26, s. 17, dipnot: 6.

[Günümüz hâkim düşüncesi (ideolojisi), “birey”i durmadan değişen bir kavram, bir varlık gibi ele almak yerine, onu bugünkü hâliyle yüceltip tarih-dışı bir kavram olarak mutlaklaştırmış durumda. Bu nedenle fransızca “*individu privé*” ve “*individu personnel*” terimlerini türkçede ifade edebilmek için bundan böyle sırasıyla “*özel birey*” (burjuva birey, bencil birey) ve “*gerçek birey*” (kendini topluluğun parçası hisseden ya da bunun eksikliğini duyan gerçek insan; diğerleri tarafından bir şey, bir meta olarak değil de gerçek bir kişi, bir insan olarak görülen birey) ifadelerini kullanacağız. Ayrıca bu iki tür insanın bugün birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmadıklarını da bu vesileyle hatırlatmak isteriz.] (ç.n.)

ilişkilerin mevcudiyeti) olduğu hâlde, bu soyut “toplum”u – egemen ideolojinin “birey” diye adlandırdığı – bireysel [özel] insanın düşmanı olarak belirtmesi olgusunda yer almaktadır. Kapitalizm, bir tür olarak, insan türü olarak insanı kendi varlığına yabancı kıldı [dışsallaştırdı] ve de burjuvazi, özgürlüğünü savunduğu birey üzerindeki baskının sorumlusu olarak muğlâk bir şekilde “toplum”u gösterdiğinde, bu türsel niteliğe saldıran yine odur. Burjuvazi, – kendinde – bireyin sınırlarını belirtme güç işini, kaçınılmaz biçimde baskıcı olarak tanıtılan – kendinde “toplum”un – toplumsal ilişkilerinin bizzat varlığında gösterme işini de başardı. Ve böylece, insanlar arasında cinsil bağlar biçiminde edimsel olarak var olana bile saldırmakta.

Şu ünlü İnsan Hakları’nın “toplum”u değil de *özel bireyi* hareket noktası olarak almaları, bu nedenle mantıklıdır; bu, özel birey olarak insanın mülkiyeti ve özgürlüğü için tehlike teşkil eden öteki insanların yığılması [toplum] karşısında kendisini savunmak zorunda olması demektir. Ve de soyulup soğana çevrilme, mülklerinin her an elinden alınma tehlikesi içinde olan bir mülk sahibi sıfatıyla, bu Haklar’a, bu yasalara ihtiyaç duyar: bencilliğini himaye edenler ve diğer bencillerin, diğer mülk sahiplerinin karşısında, [yani] “toplum”un karşısında mülkiyetinin [mülklerinin] varlığını gözetip koruyanlar işte bunlardır. Buradaki aldatmaca, şu İnsan Hakları’nın birey için çok fazla rahatsız edici, gizliliğine burnunu sokan bir topluma karşı hiçbir biçimde herhangi bir direniş oluşturmamaları, *ama kesin olarak bu toplumu oluşturmaları* olgusunda yer alır. Bu haklar, bu toplumdur... fakat insanın insan tarafından sömürülmesi üzerinde temellenmiş ve toplumsal ilişkilerdeki bütün insanî niteliklerin ortaya çıkmasını kesin biçimde engelleyen üretim ilişkileri tarafından belirlenmiş verili bir tarihsel dönemdeki verili bir toplum. Bu haklar, herkesin herkese karşı rekabeti üzerine temellenmiş bir toplumun varlığını yansıtırlar; insanın kurdunun insan olduğu bir toplumu onaylayıp düzene koyarlar [kurallara bağlarlar].

Burjuva düşüncesi, sadece kapitalist toplumu ıralayan, dolayısıyla özel bireyin korunmasının önlemleri ve gerçekte burjuva mülkiyet üzerinde temellenen iyice belirli bir toplumun yasaları olarak ortaya çıkan hakları öne süren [gerektilen] rekabet ilişkilerini bütün bir türsel yaşamla özdeş tutar. Bireyin şu sözde kökensel [doğasından kaynaklandığı iddia edilen] bağımsızlığının bu aynı İnsan Hakları aracılığıyla savunulması, sanki cinsil [türsel] herhangi bir karakter gösterebilecek her şey birey için baskıcı bir hâkimiyete indirgenmiş olmak zorundaymış gibi, insan doğasına yabancı ilişkiler [bağlar] alanındaki cinsil yaşamı reddetmeye hizmet eder bu yüzden.

Ve en sonunda birey için özgürlüğün, insanın bütün kolektif çerçevesinden, bütünüyle türsel var oluştan, tüm kolektif varlıktan, bütün Gemeinwesen’den ayrılmasını yücelten bayağı bir övgüden daha başka bir şey olmayan özgürlüğün şu soyut istemine dönülür yeniden. Bu çerçeve dâhilinde özgürlüğe düzülen bu hamdüsena ilâhisi [marşı], bencillığe düzölmüş övgüden başka bir şey değildir aslında.

Gerçek bireyin, meta dünyasında eriyip kaybolması...

Özgürlüğün “*istediğini, hoşuna gideni yap*”a bir referans olarak var olduğunu, gerçekleştirildiğini yinelemekten hiç vazgeçmeyeceğiz. Bugün sermayenin insanları kendisine bağlı kıldığı, boyun eğdirdiği özgürlüktür bu. Ve eğer maddî, alabildiğine gerçek, somut, elle tutulur bu mevcut özgürlük, savunduğunu iddia ettiği insanî varlığın kavranılmasını [gerçekleştirilmesini] ifade etmiyorsa, bu, diktatörlüklerin en sinsisi en aldatıcısı için, yani değerın kapitalist diktatörlüğü için – ideolojik görünümü altında – yalnızca bir paravan olması yüzündendir kuşkusuz.

Bu diktatörlük kendini zorla dayattığı sürece, ne bireyin ne de toplumun, değeri verimli [kârlı] hâle getirmelerinde onları zorlayan hareketin [sermaye hareketinin] *edilgin unsurları, araçları, geçiş noktaları ve nesnelere* olmaktan başka bir rolleri [işlevleri]

olmayacaktır. Bu çerçevede bireysel özgürlük neyse o olarak yani bir sınıfı diğeri tarafından sömürülmeye zorlayan belirli bir durum [kontekst] olarak çıkar ortaya.

Peki, bu durumda bireyin kesin olarak gerçekleşmesi ne olur? *Özel bireyi*, özgür mülk sahibini, şu bencil insanı ilgilendiren konusunda gördük ki, o, gerçekleşmesini tam da özgürlüğün, demokrasinin, yurttaşın dünyasında bulmaktadır. Bir meta [mal] olarak, bir atom olarak, sermayenin en küçük parçası olarak o, şu Hak imparatorluğunda, onun diğeri insanlara tamamen yabancı ve kapitalist *nesnelere* [şeyler] olarak, rakipler olarak gelişmesi için bütün serbestiyi sağlayan bu imparatorlukta olabileceğinden *daha özgür* olamaz. Para ve meta değişimi diktatörlüğü altında özel bireyin gerçekleşmesi, *şeyleşmiş bir varlıktır* [aslında].

Şimdi de *gerçek bireyi*, kolektif bir varlık olarak insanı, insanlığın bir parçası olarak ve insanal topluluğun bir uğrağı [bir anı] olan bireyi ele alırsak, bu durumda onun varlığı üzerinde sermaye tarafından gerçekleştirilmiş olan toptan yıkımı saptamaktan başka bir şey yapamayız. Kapitalist toplum, birey ve toplum arasındaki ayrılmanın bu sürecini, daha ilk meta değişiminin doğuşuyla ortaya çıkmış olan bu süreci, bütünüyle tamamlamış durumda.

Gerçek birey, yerini *özel bireye* bırakmak üzere yitip gitmiştir. Her şey bu ikisini birbirinden ayırt eder. Yoksunlaştırılmış bir varlık olarak birey, gerçek “gövde”sinden yani kolektif varlıktan kopmuş, yalıtılmış ve yitip gitmiş durumdadır. Topluluğun bu korkunç eksikliği [yokluğu], kaybolmuş bireyin şakağına bir tabanca dayamaya “kendiliğinden” karar verdiği gördüğü zaman, binlerce varlık, bu savın soyut betimlenmesine bir biçim vermeye gelirler... “*Boşlukta yaşamaktansa ölüm yeğdir*”, intihar kararında içerilen bir vasiyetname gibi görünür.

Ne var ki sermaye koşulları altındaki bireysel mutsuzluğun, yıkılmanın tek somutlaşması, maalesef sadece bu değildir. Söylesenize, köpekleriyle yaptıkları o tuhaf, o olmayacak “söyleşi”de bir parçacık olsun paylaşılan bir varlık bulmaya çalışan şu zavallı ihtiyarların bu görüntüsünden hiç korkmamış olanınız var mı? Şu aptal kutusu televizyonun parlak ve ruhsuz ekranı önünde sersem kuşlar gibi tüneyen çiftlerin her gün milyonlarca kez kopyalanan bu yürekler acısı feci sahnesi karşısında nasıl olur da galeyana gelmez? Peki, üzerine “*Burada konuşmak, içini dökmek serbesttir!*” yazılı bir levha koyulmuş olan şu masalara ne demeli? Ya şu çöpçatanlık şirketleri? Topluluğun kaybı, bu insanlıksızlaşmış varlıkları ilişkiye geçmeye çağırın böylesi tuzak levhaların aracılığı olmaksızın birbirlerine yaklaşamadıkları kerteye varmıştır.

Günümüzde birey, ancak bu görünüm altında vardır ve şu burjuva “toplum olmayan”ın ona vermiş olduğu sivil [burjuva] çerçeveye tâbi olarak kaldığı sürece, bütün topluluklardan uzak [ayrı] bu birey, özgür, özel ve bencil birey olarak kalacaktır. Proletere gelince... burjuvaların kanını emmekte kullandıkları ücretlerin ve silâhların, şu özgürlük heykellerinin ve o sözde bağımsızlığının arkasına saklandıklarını anlamadıkça, sendikacılarla diğeri solcu avenesinin tavsiyelerine uyarak biraz daha fazla özgürlük istemekle yetinen bu uysal yurttaş, kapitalist gelişmenin o yararlı salağı olarak kalacaktır.

Kapitalist özgürlük tarafından bölünüp parçalanmış insanlık, her bireyin bizzat beynine kazanmış olan böylesi bir kopuşun konusudur. Bu birey, emek gücünü satma özgürlüğünü zaten elde etmişti; özgür dünya, şu son yıllarda kendi organlarını satma hakkını da bahşediyor ona aynı şekilde. Bu, sadece bir görüntü değil... Kaliforniya Yüksek Mahkemesi’nin bir kararı, herkesin kendi vücudunu istediği gibi kullanmakta özgür olduğunu teslim ediyor ve ilgili kişinin ticaret amacıyla vücudunun organlarını [satmak amacıyla] özgürce sözleşme altına alabileceğini kabul ediyor.

Metasal özgürlük, bugün vücutlarımıza varıncaya dek içimize yerleşmiş, çöreklenmiş durumda; varlığımızı oluşturup iliklerimize kadar işlemiş durumda. Demokrasi de, değiştirilebilir şu ya da bu parçalarının [organlarının] özgür satışını onaylayacak derecede insanın varlığına burnunu sokmakta...

«Ne var ki vücut bile doğrudan doğruya siyasî bir alana dalmış durumda; güç ilişkileri [iktidarlar], onun üzerinde doğrudan bir zapt gerçekleştiriyorlar: onu sarıp kuşatıyor, onu kayıt altına alıyor, istenilen özelliklere ve hatlara sahip olması için onu terbiye ediyor, ona işkence ediyor, onu çalışmaya [işe] zorluyor ve de onun özel niteliklere sahip olmasını istiyorlar. Vücudun bu siyasî kuşatılması, karmaşık ve karşılıklı ilişkilere uygun olarak, onun iktisadî kullanımına vs. bağlıdır.» Michel Foucault, “Gözetim Altına Almak ve Cezalandırmak”.

Özgürlük “asla sınırlanmaması gereken bir erinçtir, bir gönençtir” der Milton Friedman. Sermaye koşullarında insan ilişkilerini parçalayıp dağıtmanın bu sınırsız özgürlüğü, bireyin kendi vücudunu bölüp parçalamasına izin vermeye kadar gider. Orta Çağ’da ölüme mahkûm edilenlerin kollarını ve bacaklarını ayırıp parçalamak gayesiyle engizisyoncular gerekiyordu. Demokrasi tecrübesi de, sömürü [işletme] biliminin egemen sınıfın bugün bu aynı sonuca şu işkence mahkûmunun rızasıyla ulaşacağı derecede incelik kazandığı bir noktada; bundan sonrası, insan organlarının kesilip alınmasını kutlayan ticarî bir tokalaşmadır, hararetle bir tokalaşma.

Özgür ve özel birey denilen şu bencillik kölesinin yok oluşu, ancak mücadele içinde olur.

Özgür birey övgüsü, burjuvazinin sürekli bir ihtiyacının, kendisine karşı düzenlenmiş tutarlı (dolayısıyla militan) bütün insanî somutlaşmalara karşı mücadele etme ve onları yadsıma sürekli ihtiyacının bir parçasıdır. Devrimci bir perspektifle donanmanın günümüzdeki bütün proleter girişimlerini bulandırıp bozan [perdeleyen] örgütsellik karşıtı ideolojiler, şu haklar şurubuna bandırılmış özgür birey ideolojisini, doğaları gereği yıkıcı olarak tanımlanan bütün örgütler karşısında sadece özgür istence [cüz’î iradeye] tâbi olan başkaldırının, isyankâr ayaklanmaların övgüsü biçimi altında sürdürürler.

Bu yüzden, devrimci örgütlenmeler karşısında da, bütün kolektif çerçeveler için olan aynı mesafeli davranışları, refleksleri buluruz... yukarıda açıklandığı gibi, para toplumunun bireyler ve toplum ilişkileri ölçeğinde zorla kabul ettirdikleri, bunlardır işte. Bunun sonucu olarak, mücadele içinde tavında dövülüp biçimlendirilmiş bağların sürekli kılınmasının ve merkezileştirilmesinin bütün kolektif girişimlerini şüpheli, bütün birliklerini kuşkuyla diye tanıyan ideolojiye ve şu özgür birey dinine en şiddetli biçimde karşı çıkılan ve de devrimci proletaryanın oluşturduğu henüz biçimlenme aşamasındaki [kolektif] varlığa kan ve can vermek zorunda olunan yer, tam da burasıdır. Bugün dört kafadar arkadaş bulmak, bir hizip kurmak demektir! Bu noktada burjuvazinin başarısı tamdır.

Devrimci proletarya (yani bir güç ve parti olarak örgütlenmiş proletarya), insanın diğer insanlardan ayrılmasının biricik sınırını, insanoğlunun bu bölünüp parçalanmasının yegâne çözümünü oluşturur. Bir tür olarak oluşturduğumuz topluluğun filizleri, ancak mücadele içinde belirip ortaya çıkar. Bizleri yıkıp yok eden düzene [sisteme] kolektif biçimde karşı çıkarak, sınıflara bölünmüş bir toplumun kesin biçimde yıkılması perspektifimizi ortaya koyarak, mücadelemizin örgütlenmesine yoldaşça bir çerçeve ve bir devamlılık kazandırarak, kişiselliğimizin kolektif, ortak ve komünist bir varlığın gücünde gerçekleşmesini öne sürmüş oluruz.

Can çekişen yabancı vücutlara bir an olsun bakmaksızın üstlerinden atlayıp geçen bireyleri sessizce seyreden şu demokratik bencillik karşısında, rüşeym hâlindeki tür bilinci, sınıf dayanışması altında yeniden çıkar ortaya: “Bir proletere dokunursan şayet, bütün sınıf kardeşlerini tepende bulursun, bunu bil!”. Örneğin aynasızların pis ellerini tanımadığımız bir sınıf kardeşinin üzerinden çektirerek bir sınıf olarak varlığımızın örgenselliğini [bölünmez yaşamsal bütünlüğünü] ifade ederiz ve bu, ortak, nesnel ve anonim bir tarzda gerçekleşir...

yoldaşımızı “şahsen” tanımadığımız anlamında değil de, sınıfımızdan birine yardım etmeden önce adını, adresini, nelerden hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek konusunda – bir sınıf olarak – hemfikir olduğumuz ilgisizlik anlamında *ortak ve anonim biçimde* gerçekleşir.

Bu örnekte özgürlüğün mevcut olmadığı görülüyor. Ya da daha iyi bir ifadeyle, eğer şu bireysel özgürlük [hâlâ] mevcutsa, “özgür irade”miz bu temel dayanışma eylemine rıza gösterse de göstermese de, seçmekte “özgür” olmadığımız için onu yok etmek gerekir; bu eylemi *zorunlu kılan ve gerektiren*, topluluğun tohum hücresi sıfatıyla varlığımızdır. İnsanî ihtiyaçların diktatörlüğü değerinkiyi çatışmakta ve bu örnekte *en “özgür” olduğum an*, topluluğun bir parçası olarak insanlığımı en fazla ortaya koyduğum an, *en gerekli olanı yaptığım andır*, yumruğumu yoldaşıma işkence etmeye hazırlanan it herifin suratına yapıştırdığım andır. Devlet ve sermayeye karşı olan ortak bir harekette, topluluk tohum hâlinde tekrar çıkar ortaya. Çıkarlarımızı öne sürmek, sınıfımızın mücadelesi içinde, *dolayısıyla örgütlenme içinde* olur.

Metanın dünyasını oluşturan atomize varlıkların bu toplumu karşısında mücadele içinde örgütlenme, sınıfımızın gelecekteki topluluğunun, komünizmin bir ön belirtisi olarak ortaya çıkmasına elverebilecek tek yönelimdir, tek istikamettir. Lâkin bugün bu olguyu anlatabilmenin, kavratılabilmenin zorluğu, önce meta ardından sermaye değişiminin toplumsal ilişkileri bireysel özgürlük çevresinde hareket eden rekabet ilişkilerine indirgeyerek gerçekleştirmiş oldukları ayrılmayı anlatabilmenin zorluğu düzeyindedir. Özellikle toplumsal barış dönemlerinde örgütlenmeden söz etmek, alabildiğine zor bir iştir. [Bugün] bireysel özgürlük, – örneğin gidip bir ev sahibine zılgıtı basmak üzere birleşmek gibisinden – en temel ortak ihtiyaçlara yaklaşmak amacıyla yapılan bütün önerilerin bir saldırganlık, bir sataşkanlık olarak görüleceği derecede insanların benliklerine işlemiş, âdeta demir atmıştır. Bireysel özgürlük, [bugünkü topluma karşı geleceğin toplumunun tohumlarını içeren] bütün örgütleyici girişimlere karşı çıkar. Ve de toplumsal barışın egemen olduğu dönemde kırılan bir grev, yine bu aynı bireysel özgürlük ya da çalışma özgürlüğü adına kırılmıştır.

Örgütlenme, mücadele anlarında doğal bir ihtiyaç olarak belirir kuşkusuz; bireysel özgürlük de, proleterlerin dayanışmasıyla ve parti olarak [komünist hareketin dünya çapındaki sınıf partisi olarak ya da bu partinin nüvesi olarak] örgütlenmeleriyle yok edilir. “Özgür insan” kavramı, [mücadele esnasında] tamamen yıkılıp bir yana atılır ve mücadele içindeki topluluğun gerçekleştirmek istediğini reddetmek maksadıyla bireysel özgürlüğünü bahane edenler de, kölelerin en kötüsü olarak yani bencilliğin kölesi olarak görülürler. Proletaryanın örgütlenmesi bireysel özgürlüğü yıkar ve özgür insanın kişisel özelliklerini mücadeleye katılıp bağlanma yeteneğinden hareketle yeniden tanımlar, yeniden belirler.

Proletaryanın bir güç olarak [açıkça proleter sınıf olarak] örgütlenme süreci esnasında bireysel özgürlüğün yadsınmasının kısa bir betimlemesini bulacaksınız aşağıda... Söz konusu olan, Bakunin’in Paris’teki 1848 devrimci hareketi boyunca proleter saflarda tespit ettiği ortak disiplin ve örgütlenmelere dayandırdığı ilginç bir yaklaşım ve övgülerdir:

«Her sokakta, hemen her yerde dağ gibi yığılmış ve çatılara kadar yükselen barikatlar; bu barikatların üstünde, kırık dökük mobilyalarla taşların arasında da, gürcülerin giydiği cinsten alacalı iş elbiseleriyle tepeden tırnağa silâhli işçiler (...) Onlarda özellikle göze çarpan, disiplin konusundaki derin sezgileridir; karargâhlarında ne kurulu bir düzen ne yasalar ne de mecburiyet söz konusu olamazdı; ama neyse ki, bu özgür insanlar [isyancı devrimci işçiler], herhangi bir muvazaf askerinin emirlere kesin uymasını, kumandanlarının istediklerini tahmin etmesini ve nizamı kesin biçimde korumasını bilmesinden geri kalmıyorlardı: intizam istiyorlardı, şefler istiyorlar ve [bütün bunlara] titizlikle, coşkuyla riayet ediyorlardı.»
M. Bakunin, “İtiraflar (Çar’a Mektup)”, 1857.

Özgür iradenin aşılışı olarak örgütlenme coşkusu...

Bakunin, proletaryanın örgütlenmesini bir coşku olarak tanımlamakta haklı. Cortès tarafından çalışmaya mecbur edilen Güney Amerika yerlileri de, topluluklarından *özgürleştirilmelerini* [koparılmalarını] reddetmek için aynı coşkuyla mücadele etmişlerdi. Özgür iradenin insanî topluluklarla hiçbir ilgisi yoktur.

Bir güç olarak (yani parti olarak) örgütlenme, şu uğursuz kapitalist [tecimsel, metasal] bireysel özgürlüğün insanlar tarafından olumsuzlanmasının vazgeçilmez bir aşamasıdır; insanî gereksinimleri karşılama kaygısının dayattığı bir topluluğa doğru atılmış ilk adımdır; topluluk sevgisini bireylerin bencilliklerine üstün kılma istenci tarafından harekete geçirilen bir toplumun önbelirtisidir. Devrimci partiyi tanımlamak için aşamadan ve önbelirtiden söz ettik, zira kapitalist bencilliğin bu örgütlü olumsuzlanmasının gerçek önlemlerini yalnızca komünizm biçiminde bulacağının, bir başka deyişle, sınıf çelişkileri tamamen kaybolduğunda bu topluluğa yönelik aracı bir partinin bizzat gerekliliğinin, nihayet birleşmiş bir türün varlığında kendiliğinden yitip gideceğinin iyice bilincindeyiz.

Marx'ın, Bakunin'in, Pannekoek'un, Kronşad denizcilerinin, Arşinov'un, Florès Magon'un, Karl Plättner'in, Komünarların ve daha nice başka devrimcinin bizden önce yapmış oldukları gibi, örgütlenmenin, devrimci partinin gerekliliğini öne sürmek, bütün parti girişimlerinin ön koşulu olarak şu "özgür irade"yi dayatan bireysel özgürlüğe taviz vermeksizin karşı durmaktır.

Makno'nun ünlü yol arkadaşı Arşinov, 20. yüzyılın başlarında rus devrimine katılmamak için haklılanmalarını özgürlük ilkesinde bulmuş olan şu bireyselci softaları, salon anarşistlerini teşhir etmede yeterince sert sözcükler bulamamıştı:

«Fakat devrim coşkusu olmayanlar, öncelikle kendi "ben"lerini düşünenler, bu düşünceyi (bireyin kurtuluşu düşüncesini; "Communisme"nin notu) istedikleri gibi yorumlarlar. Pratik örgütlenmenin, ağır sorumlulukların söz konusu olduğu her seferinde, şu bireysel kurtuluş anarşist düşüncesine sığınurlar ve onun üzerinde temellenerek tüm sorumluluktan kurtulmaya, bütün örgütlenmeyi engellemeye çalışırlar.» Arşinov, "Maknovist Hareketin Tarihi", 1921 ve sonrası.

"Özgür irade"ye övgüler düzdüğü zaman burjuvazinin soyutlama düzeyinde kavradığı özgürlükten söz ediyoruz burada. Ve "özgürlük"le "gereklilik" arasındaki şu felsefi eski sorunun eytişimsel gerçekleşmesi olarak insanca bir topluluğun, komünizmin çerçevesini ortaya koymamız, tam da şu "özgür irade"yle (ve ona çok yakın olan çözümsüz törel [ahlâkî] sorunlara onu da başarısız biçimde sokuşturma çabaları uğruna üniversiteli kuşaklara zorla dayatılmış olan o işkencelerle de) karşıtlık içindedir.

İçeriğini kuşatan o tatsız bilişsel yan anlamlara rağmen, bu bölümü burada bitirmek üzere, daha 1887'de şu kutsal mı kutsal değerlendirme ve yargılama özgürlüğünün aşılışını ortaya koyan Engels'in "Anti-Dühring"inden bir parçayı aktaracağız burada...

«Yani irade özgürlüğü, durumu iyi bilerek karar verme yetisinden başka bir şey değildir. O hâlde bir insanın belirli bir sorundaki kararı [yargısı] ne kadar özgürse, bu kararın kapsamını belirleyen zorunluluk da o kadar büyüktür; oysa çelişkili ve muhtelif çok sayıda karar olanakları arasında görünüşte keyfî biçimde seçim yapan ve bilgisizliğe dayanan kararsızlık [belirsizlik], bununla, tam da egemenliği altına alması gereken şeyin egemenliği altında olduğunu, özgür olmadığını göstermiş olur yalnızca.» F. Engels, "Anti-Dühring", s. 203, Sol yayınları, 2. baskı, 1977.

4. KOMÜNİZM ve ÖZGÜRLÜK EGEMENLİĞİNİN KAVRANILMASI...

“Özgürlük, tüm suçların
ege-meni olan suçtur; ödün
verilmez mutlak
silâhımızdır!”

(1968 Paris duvarlarından)

Özgür değişim, özgür girişim, özgür rekabet... Ekonominin şu “özgür” [serbest] sözcüğünü ulamlarından her birinin önüne yerleştirmedeki bu aşırı tutkusunun, yurttaş kapitalist özgürlüğün eksiksiz niteliğine inandırmak gibi bir hedefi vardır. Özgür bireye ve özgür iradeye yapılan göndermeler, burjuvazinin ideolojik cephaneliğini siyasî açıdan tamamlar ve bütün talepleri toplumun korunup sürdürülmesi çerçevesinde toplarlar.

Bugün birey, metanın sınırlarıyla belirlenmiş bir özgürlük kavramı içine kapatılmıştır. Birey “daha fazla özgürlük” istedikçe, çoğu zaman bu isteği, kesin biçimde iyice belirli bir özgürlük türü yani tecimsel özgürlük üzerinde temellenen *kapitalist toplumun aşılmasını* hiçbir şekilde bir referans olarak almaksızın sermayeye yöneltilen şu ya da bu suçlamanın dile getirilmesi düzeyinde kalır. Oysa tecimsel özgürlüğü eleştirmek değil, yok etmek gerekir. Onun eksik olduğunu düşünenlerin dramı, özel bireysel özgürlüğü ve kapitalist özgürlüğü dayanak noktaları olarak korumaları ve de şu bireysel özgürlüğü güçlendirmek için atılan her adımın kapitalist toplumsal belirlemelerin bütün izlerini koruyor olmasıdır. Yani bu girişim, onları insanî topluluktan daha fazla uzaklaştırır, onları diğer insanlardan daha çok ayırır. Bu çerçevedeki özgürlük, giderek daha çok *kendi* mülkünün, *kendi* ticaretinin, *kendi* işinin, *kendini* satma olanağının daha fazla savunulması, daha çok *yurttaş* ve *meta* olarak bir var oluş, daha fazla bencillik anlamına gelir.

Ve bu bağlamda daha fazla özgürlük istemek, boynumuzu sıkan yulardan kurtulmak için... boynumuzu biraz daha bu yulara sokmakla aynı şeydir. Ya da bir başka örnek vermek gerekirse, “daha çok özgürlük” uğruna döktürülen şu bitip tükenmez ideolojik sızlanmalar, aynı şekilde bir koyunun ağılının genişletilmesi istemiyle kıyaslanabilir.

Burjuva özgürlük, kapitalist şişirme bir maldır.

Kapitalizmin bizlere satmaya çalıştığı özgürlük, köleliklerin en korkuncunu oluşturur. Bu metnin şu ana kadar göstermeye çalıştığı noktaları şöyle toparlayabiliriz:

- ✓ Proleterin kendini satma özgürlüğünün, burjuvazinin onu sömürmesine elveren ilk koşul olarak kime yaradığını açıkça göstermek;
- ✓ Üretim araçlarıyla olan bağların tümünden özgür olmanın proleter için toptan bir çözülmeyi ortaya koyduğunu ve bu çözümlüşün, yaşamını sürdürebilmesinin yegâne olanağı olan emek gücünü burjuvaziye satmak zorunda kalması gayesiyle tezgâhlanıp gerçekleştirildiğini teşhir etmek;
- ✓ Burjuva sınıf için özgürlük her ne kadar eski üretim biçimlerinin ona karşı koruyup sürdürdükleri engellerin tarihsel açıdan ortadan kaldırılmasını oluşturmuşsa da, proleterler için yaşamak amacıyla çalışmaya [işe] itilmelerinin şiddetle uygulanan mecburiyeti ve onları bu yeni koşullara yıldırıcılıkla boyun eğdirmek maksadıyla “*darağaçlarının, boyunduruk cezalarının, hapishanelerin ve yeraltı zindanlarının*” kurulup işletilmesi demek olduğunu açığa vurmak;

- ✓ Sermaye koşullarında özgürlüğün, sınıfların yer almadığı özgür alıcı ve satıcılardan oluşan bir pazarın mevcudiyeti ile demokrasinin varlığı üzerinde temellendiğini ve de satmak ve satın almak özgürlüğüyle kurulan eşitlik ilişkisinin emekçilerle kapitalistler arasında yapılan sözleşmede içerilen sömürü ilişkisini gizlediğini açıklamak;
- ✓ Burjuva bir değer olarak özgürlüğün, dünya pazarlarında bir engelle karşılaşmaksızın çarpışan sermayelerin ihtiyacı tarafından harfi harfine belirlendiğini ve burjuvazinin açıkladığı kadarıyla özgürlük için yürütülen mücadelenin de her şeyden önce girişim özgürlüğünü, ticaret özgürlüğünü, rekabet özgürlüğünü vs. ortaya koyduğunu tanıtlamak;
- ✓ Hâkim ideoloji tarafından göklere çıkartılan bireysel özgürlüğün, meta dünyasının temelini teşkil eden şu herkesin herkese karşı savaşındaki birey için yalnızca bir sonuç olduğunu ve de bütün özgür birey kavramının, bu bireyi gerçek topluluğundan yani insanî topluluktan kesin biçimde ayırmış olan öğelerin şanına düzülen berbat bir türküden başka bir şey olmadığını ortaya koymak istedik.

Bir satış sözleşmesini imzalamaya hazırlanan herhangi bir otomobil acentesi sahibi, borçlanmaya teşvik ettiği insanların ona kazandıracığı paraların tatlı hayaline – çaktırmadan bu bencilliğiyle gururlanarak – dalarken, onun pişkin ve dolgun surati karşısında “*Özgürlüğü seviyorum!*” diye haykırmaya dayanamayan herkesin, alabildiğine saf insanların yanılıklarını bu özet noktaların yardımıyla bozup dağıtmaya katkıda bulunmuş olmayı umuyoruz.

Devletin gücü, bu metnin başlarında da açındırdığımız gibi, ücretli köleliğin varlığını *benimsettirmeyi* [*doğallaştırmayı*] başarmak olduğundan, özgürlük ideolojisi çerçevesinde yapılmış olan bu kapitalist aldatmacayı teşhir etmek için ortaya koyduğumuz kanıtlar hiçbir zaman çok fazla olmayacaktır. Proleter “özgür köle”, eskisinden çok daha fazla ebedî bir olay olarak görülür. Meta dünyasının insanlığın yazgısı olarak ortaya koyulması gibi, insanoğlunun geleceği de ücretli kölenin kaderiyle karıştırılır bugün. İnsanın insana göre yalıtılmasının ve atomizasyonunun devlet tarafından dayatılıp vaaz edilen bu doğallaştırılması [*benimsetilmesi*], sömürü mekanizmasının (bu olayı anormal bile bulmaksızın) her geçen gün yeniden yeniden üretilmesine yarar.

Bir insanın etkinliğinin ürününden yoksun edilmesi ve yaşamının her allahın günü onu sömürenin iyi niyetine bağlı olması; kendisini yeniden bir köle olarak yaratabilmesi için yarattığı değerın yalnızca gerekli [*asgarî*] bir bölümünün ücret adı altına bu insana bırakılması; bu insanın varlığının, sömürülmesinin giderek artan yoğunlaşmasına ve artık çol çocuğunu besleyememenin sürekli korkusuna tâbi kılınması; uzun sözün kısası, bir başkasının sermayesini verimli kılmak, sermayesine sermaye katmak için her geçen gün yaşamı elinden alınan bir insan hâline gelmesi... şu özgür yurttaş için hiç de olağandışı olmayan birkaç örnek size. Ama gelin, böylesi bir olguda içerilen barbarlığa karşı baş kaldıran bütün bir toplumdan (özgür dünya!) ve bir köleden veya bir toprak kölesinden söz edelim şimdi de...

İnsanlığın yeniden birleşmesinin coşkulu savaşçıları...

Bütün metin boyunca sıralanmış kanıtların sonuç babındaki bu anımsatılmasına rağmen yine de açıklamamız gereken bir şey kalıyor geriye... Tecimsel diktatörlüğün yanında kendini olgularda kabul ettirmiş olduğu hâliyle özgürlük kavramını temelleriyle birlikte, kökten yıkmakta kararlıysak eğer, bu, insanlığın yeniden birleşmesi üzerinde temellenen bir özgürlüğün, paranın değil de İnsan Sevgisi üzerine kurulan bir özgürlüğün, toplumsal sınıfların mevcudiyeti üzerinde değil de komünizmde şekillenen bir özgürlüğün coşkulu savaşçıları olduğumuz içindir.

Bu kez sözünü ettiğimiz özgürlük, bu sıfatla, sermaye egemenliği altında inkâr gelinmiş her şeyin gelişip serpilmesini içerir: zaman, insanî etkinlikler, hazlar, insanlar arasındaki iletişim, sevgi...

Daha geniş ve derin olarak *özgürlüğün bu egemenliği*, üretimin ihtiyaçlarının dayattığı zorunluluklara bağlı bütün sınırlamaların komünizm koşullarında insanoğlu tarafından kesin biçimde aşılmış olacağı döneme, insanlık tarihinin bu dönemine gönderir [bizleri].

Ama insanî gizil güçlerin bu toptan özgürlük hâli, bir insanlar topluluğu etrafında, tüm devletten kurtulmuş bir toplum çerçevesinde yani komünizm çerçevesinde tanımlamayı tercih ettiğimiz ve referans olarak ortaya koyduğumuz bu tam özgürlük hâli, kısacası bu özgürlük, *komünizmi* suçlayan özgürlükle, bütün zenginliğin sadece “müsaade etmek”le eşanlamı olduğu şu özgürlükle karıştırılamaz...

«*Komünizmi suçlayan özgürlüğü iyi tanıyoruz... bu, [insanları] köle gibi kullanma özgürlüğüdür, alabildiğine sömürme özgürlüğüdür, Renan'ın da dediği gibi, çok sayıda [insanı] basamak olarak kullanan şu soylu [denilen] yaşamların özgürlüğüdür. Halk bu özgürlüğe baskı ve cürüm der.*» Louis Auguste Blanqui (1805–1881), “*Toplumsal Eleştiri*”.

Marx'ın ve çok sayıda başka devrimcinin göndermede buldukları bu özgürlük egemenliği, insanın ve ihtiyaçlarının dışında başka egemenin olmadığı kralsız bir hükümlanlıktır ve bilumum “Özgürlük Heykeli”nin şu sayısız kapitalist pohpohlayıcılarla, dalkavuklarıyla araya sınır çekmek içindir: devrimciler, özgürlük referanslarını her zaman metasal ve kapitalist özgürlükle kesin karşıtlık içinde tanımlamıştır. Siyasî, cumhuriyetçi, özel, kapitalist vs. özgürlüklerin eleştirisi üzerinde temellenmiş bu özgürlük kavramını tanımlayan bazı devrimci söylemleri aktararak şimdi hızla göstermek istediğimiz de bu...

İnsanın kurtuluşu, siyaseti değiştirmekten değil, ama onu yok etmekten geçer.

Yukarıdaki aktarmada Blanqui, sömürücülerin bayrağına bürünmüş özgürlüğün anti-komünist olduğunu belirtir. Bu alıntı yorum gerektirmez.

Küba'da, Havana'da yayınlanan ve 1880–1890 yılları arasında önemli yazarlarından biri de Enrique Roig de San Martin olan “*El Productor*” gazetesinden²⁴ alınan parçalarla sürdüreceğimiz bu bölümü. 1888'de “*Gerçeklik ve Ütopya*”, “*Her Şeyden Önce İşçiler*” başlıkları altında yayımlanmış olan bu parçalar, sözde siyasî özgürlüklerin arkasına saklanan şu demokratik malla araya sınır çekmeye çok önem vermiş devrimcilerle olan sürekliliği koyarlar ortaya...

«*Özgürlük! İşte size boş, aldatıcı umutlar arayışındaki binlerce insanı savaş alanlarına yöneltmek, göndermek maksadıyla siyasetin kullandığı kutsal bir kelâm! Şu profesyonel devşirmecilerin [asker devşirmecileri] sayesinde halkı çekebilmiş oldukları sihirli bir araç, bir tılsım! Ardi sıra şaşkın şaşkın koştuğumuz tumturaklı, cafcıflı bir çağrı! (...) Peki bütün bunlar niye? Çünkü altında yaşadığımız yönetim sisteminin zorba, acımasız, insanlıktan uzak olduğu ve de cumhuriyet için mücadele ederek, onu zafere ulaştırarak yaşantımızın nihayet iyileşeceği ve çocuklarımızın mutlu olacakları vs. söylendi bizlere.*» Enrique Roig de San Martin, “*Gerçeklik ve Ütopya*”, *El Productor*, 1888.

²⁴ Bu yoldaşlar ve onların komünist faaliyetleri konusunda daha geniş açındırma ve daha çok aktarılmış parça bulmak isteyen okuyucuya fransızca merkezi dergimiz “*Communisme*”in 37. ve 40. sayılarına bakmalarını tavsiye ederiz.

Özgürlük, cumhuriyetçilerin ya da savaş alanlarına gönderdikleri proleterlerin orada kendi çıkarlarını bulacakları konusunda yemin billâh ederek emperyalist fetihlerini gizleyip göz boyamaya ve bu bayrağı [özgürlüğü] haklılamaya çalışan tüm diğer burjuvaların “ulusal birlik ve beraberlik” çılgılığı olarak teşhir edilir önce...

«Ve o sabırlı halk, şurada bir kolunu burada bir bacağını ve her yerde yaşamını bırakarak dürüst özlemlerinin arayışına gider. Gidenlerden bazıları, geri dönebilme şansına sahip olabilmişse şayet, geri döndüklerinde dökülen onca kana rağmen vatanın özgür olmadığını, zaferin kendileri için değil de diğerleri için olduğunun, özgürlüklerinin aslında kölelikleri demek olduğunun ve de zaferin bir avuç kişinin çok daha fazla sayıda insanın sırtından sağladıkları alçakça bir yükseliş anlamına geldiğinin farkına varırlar.» E. R. de San Martin, a.g.e.

Yurtseverlerin çağrısına uymuş olanlar için hesap tuzludur...

«Halk “Yaşasın Özgürlük!” diye bağıırır coşkulu bir esriklık içinde. Ve zaman, akıp gider... Derken son derece eğitilmiş bir başkan, birkaç yıl boyunca vatanın kaderini yönetti ve bu bahtsızın kurtarmak için mücadele etmiş olduğu şu yırtık pırtık giysili oğulları ve kızları, önceki kadar aç ve cahil bir durumda bulurlar kendilerini bir kez daha.» E. R. de San Martin, a.g.e.

“El Productor” militanlarının proletaryanın kanıyla canıyla yazılmış bu tecrübeyi hatırlatmaları güçlü bir inançla yapılır: sefalet karşısında özgürlük filân yoktur! Ve yoldaşlarımız, toplumsal sınıflar var oldukça gerçek özgürlüğün söz konusu olmayacağını söyleyerek sürdürürler sözlerini:

«Fransız devrimi tarafından ilân edilmiş olan şu büyük ilkelerin proletarya için boş ve gereksiz ilkeler olduklarını çeşitli vesilelerle dile getirmiş olmamız bu yüzden. Gerçekte farklı toplumsal koşullar nedeniyle özgür, eşit ve kardeşçe yaşayan insanlar değilsek eğer, şu “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” ilkelerini ilân etmek neye yarar?» a.g.e.

Söz konusu makale, “iktisadî özgürlüğü” “siyasî özgürlüğün” karşısına koyup derinleşerek devam eder:

«Kendilerine ait olması gereken bir buluş, onlar için hep ulaşılmaz olarak kalırken ve bu buluş, onları yoksunluğa boyun eğdirmek maksadıyla kapitalistler tarafından gasp edilirken, siyasî bakımdan daha özgür olmaktan başka bir umut olmaksızın sağlam zincirlerle sefalete bağlanmış olduklarından, bugün halklar köle durumundalar ve öylesine çok övülen yararlandıkları o özgürlüklere rağmen her geçen gün daha da köleleşiyorlar.» a.g.e.

«Falan yönetim [rejim] altında feşmekân bir diğerinden belki daha üstün siyasî bir özgürlüğe sahip olabiliriz, fakat iktisadî köleliğimiz hangi hükümet [yönetim] altında olursa olsun aynı kalacaktır. Bu söylediğimiz, sınıf kardeşlerinin çektiklerini bilmeyen tek bir emekçinin, ister İsviçre’de ister Birleşik Devletler’de olsun yine de öylesine geniş özgürlüklerden yararlanan bir tek emekçinin bile olmadığı derecede açıktır. İktisadî bakımdan kurtulmak, özgür olmak isteyen proleter sınıfların temel amacı olmalıdır ve Sosyalizm, bunun için gerekli araçları onların hizmetine sunar.

Birer insan olarak hakları olan özgürlüğü ancak siyasetin onların kullanımına vereceğini iddia etmek, ülkelerini yönetmelerine yönelik biricik hedeflerinden onları saptırmaktan başka bir sonucu olmayan boş ve büyük bir hevestir [yalnızca]» E. R. de San Martin, “Her Şeyden Önce İşçiler”, “El Productor”, 1888.

“El Productor”un önderleri “tam iktisadî özgürlüğün” aciliyetini siyasî özgürlüğün karşısına çıkartarak, devrimi toplumun kökten dönüştürülmesi alanına oturturlar: değiştirilmesi gereken hükümet değildir, yıkılması gereken hükümet etme [yönetme] ilkesinin kendisidir, siyasetin yok edilmesi gerekir. Devleti değiştirmek ve onu daha özgür kılmak, hiçbir şeye yaramaz; “işçileri ezen ücret yasasından kopmak, (...) asıl olarak iktisadî olan bu yasayı engelleyip yok etmek” gerekir diye devam eder “El Productor” ve böylece ücretliliğin ortadan kaldırılmasını tek toplumsal proje olarak koyar ortaya.

ÜCRETLİLİĞİN YOK EDİLMESİ İÇİN

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ !

**Proletere verilen özgürlük,
bir kötürüme verilen yürüme özgürlüğünden farklı değildir!**

“El Productor”a göre özgürlük istemek, proletarya için özgürlük istemektir, [yani] İnsan Hakkı bakımından, kabul edilebilir bu tek hak açısından özgürlüğe yapılan bir çağrıdır. Bu bakış açısına göre özgürlük, “insan doğasının doğuştan ve içten gelen hassasiyetidir, en yüce özlemidir”. Buna karşın siyasî özgürlük, ekonominin diktatörlüğüne boyun eğen bir özgürlükten başka bir şey değildir ve sömürülenlerin durumunda hiçbir sorunu çözmez. Siyasî özgürlük sömürüyü gizlemez bile, onu gerçekleştirir. Ve “El Productor”, burjuvazi tarafından o kadar çok övülen bu siyasî özgürlükle arasına kesin bir sınır çekerek, insanlığın özgürleştirilmesine [kurtarılmasına] yönelik özlemini dile getirir.

Yani burada da komünizm adına istenen özgürlük, – ücretlilik, devlet ve sınıflardan oluşan – bütünlüğün aşılmasına çağırır ve de demokrasinin o çapsız “siyasî” özgürlüyle bir kopuş olarak çıkar ortaya. “El Productor”, bugünkü toplumdaki bu özgürlüğün, proleterlerin köleliği olduğunu söyler bizlere. Ve de bekleneceği gibi, siyasî özgürlüğü elde etmiş bir proleter için [şimdi] ne olacaktır diye sorar bir başka metinde...

«Hükümet [yönetim], sizlerin özgür, eşit ve kardeş olduğunuzu söyleyecektir...

Fakat her şey eskisi gibi sürüp gidecektir. Emekçi, şu ücretli, bir ücretli olarak, bir başka ifadeyle, kapitalistin kölesi olarak kalacaktır... kötürüm birine yürüme özgürlüğü vermek gibi bir şey işte!» E. R. de San Martin, “Demokrasi ve Sosyalizm” (III), 1888.

Komünizm açısından özgürlüğe yapılan bu atfın, hâkim tecimsel [kapitalist] özgürlüğün eleştirisinden ayrılmadığı olgusu üzerinde asla yeterince durmuş, ısrar etmiş olmayacağız.

Ricardo Florès Magon, “siyasî özgürlüğü” “iktisadî özgürlüğün” karşısına koyarak, “*El Productor*” militanlarının burjuva kavramlarla komünist kavram arasında gerçekleştirdikleri ayırım çizgisini o da sürdürür...

«Bir kez daha söylemek gerekir ki, siyasî özgürlük halkın karnını doyurmaz; [bu yüzden] tüm özgürlüklerin temeli olan iktisadî özgürlüğü elde etmek gerekir ve bu olmaksızın siyasî özgürlük, o Kral-Halkı soytarılardan kralına dönüştüren ince bir alay, yürek dağılayan bir alay olacaktır, çünkü halk, her ne kadar teoride özgür olsa da, uygulamada yalnızca bir köle olarak kalacaktır. O hâlde toprağı ele geçirmek gerekir, yani onu ellerinde tutanlarının pençelerinden koparıp halka vermek gerekir. Yoksulların [ancak] o zaman yiyecek ekmeğı olacaktır; halk, işte o zaman özgür olabilecektir...» R. F. Magon, “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik”, 1910.

Görüldüğü üzere iktisadî özgürlüğün “*El Productor*” gibi Ricardo Florès Magon için de ücretli emeğin yadsınmasına olan yakınlıkları [benzerlikleri] çok açıksa eğer, bundan böyle proleter amaç [perspektif] olarak *ekonominin ortadan kaldırılmasının* (dolayısıyla iktisadî özgürlüğün) açıkça formüle edilmesinin tercih edilir olduğunu düşünüyoruz. Gerçekte ekonomi, değer çevresinde dönüp duran bir toplumun örgütlenmesinin [mantıkî] sonuçlarına götürür yeniden insanoğlunu; dolayısıyla burada komünist bir ekonomi ya da sermayeden “kurtarılmış” bir ekonomi var olamaz. “İktisadî özgürlük”, ekonominin toptan yıkımına dayanabilir ancak, çünkü bu sonucusu [ekonomi], insanoğlunu değer yasanının, şeylerde [metalaşmış her şeyde] billurlaşmış olan toplumsal emek süresini, somut insandan ve onun gerçek etkinliğinden çıkartılmış bir soyutlama olan toplumsal bakımdan gerekli emek zamanını kabul etmekten başka bir şey gerektirmeyen bir yasanın içinde tutar.

Bunun da ötesinde şu “iktisadî özgürlük” özlemi, bu metinde ele alıp açındırdığımız gibi, *iktisadî olarak* [zaten] *özgür olduğumuzu*, bir başka deyişle, bir meta olarak emek gücümüzün, tıpkı bir diğer özgür insanın (kapitalistin) onu satın alıp almamaya karar verebilmesi gibi, alınıp satılmasında da gerçekten özgür olduğumuzu ve de köleliğimizin tam da burada yattığını unutturabilecektir bizlere.

“İktisadî” özgürlükle “siyasî” özgürlük arasındaki bu ayırımın arkasında, burjuva reformculuğuyla ve [kölelik] zincirinde yalnızca fazladan bir bakla oluşturduğu hâlde “siyasî” özgürlüğü proletaryanın bir kazanımıymış gibi sunmaya her an hazır olan sosyal-demokrasiyle temel bir ayırım çizgisinin içerilmiş olması da daha az doğru değildir. O dönemin devrimci hareketlerinin bütününe özgü terminolojik karışıklıkların ve kavramsal belirsizliklerin de ötesinde, “iktisadî” (yani toplumsal anlamda) özgürlük için yapılan mücadele çağrısı, falan ya da filân “hak” (toplantı, seçme ve seçilme, grev hakkı vs.) üzerine değil, ama besbelli ki insanın insan tarafından sömürülmesinin yok edilmesine dayanan bir özgürlüğü koyar ortaya: insanlık için başka gerçek özgürlük yoktur...

«Yasalar, toplumun bir bölümünün onlara uymaları [itaat etmeleri] amacıyla toplumun bir diğer bölümü tarafından yapıldıkları sürece, özgürlük var olamaz.» R. F. Magon, “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik”, 1910.

Ve 20. yüzyılın başlarında Meksika’da yürütülmüş olan mücadeleler süresince proletaryanın önemli sloganlarından biri durumuna gelmiş ve R. F. Magon ile yoldaşları tarafından atılan “*Toprak ve Özgürlük*” sloganının arkasında görülmesi gereken de işte bu aynı içeriktir.

Devrimci parti ve “özgürlük egemenliği”nin gerçekleşmesi...

L. A. Blanqui, E. R. de San Martin, R. F. Magon... Tarihte özgürlük karşısında komünizm tavrının kızıl çizgisini açıklamakta – burada hepsini zikredemeyeceğimiz – daha nice devrimci var adı anılacak.

Ama komünistlerin yüzyıllardır uğrunda mücadele ettikleri yeni dünyaya yönelik bilinen bir övgüyü burada yeniden ele almadan da edemeyeceğiz doğrusu... Aşağıdaki alıntı, Bakunin'den ve 1870 yılına ait. Bir bütün olarak kurtarılmış insanlığı dikkate alan özgürlüğün bu savunusunun zenginlik ve güçlülüğü, burada da burjuva biçimsel özgürlüklerin ve bireyci özgürlüğün yadsınmasına dayanır...

«İnsanlarının zekâlarının, saygınlıklarının ve mutluluklarının içinde gelişip serpileceği biricik ortam olarak düşündüğüm özgürlüğün bir kara sevdalisiyim; [ama] gerçekte el âlemin köleliği üzerine çöreklenmiş birilerinin ayrıcalığını temsil etmekten başka bir şey olmayan ve devlet tarafından düzenlenip bahşedilmiş o ezeli ve ebedî yalanın, tamamen biçimsel ve ölçülü olan şu özgürlüğün değil; [ne de] J. J. Rousseau okulu gibi tüm diğer liberalizm okulları tarafından övülüp arşa çıkartılan ve de her bireyin sınırlı hakkı olarak (ki bu da, her bireyin hakkının, ister istemez ve her daim sifira indirme sonucuna varandır) herkesin hakkı olduğu ve de devlet tarafından temsil edildiği düşünülen şu çapsiz ve uyduruk [fiktif] özgürlüğün.

Hayır, hayır! Gerçekten bu ada lâyük olan tek özgürlüğü, her insanda gizil yetenekler hâlinde bulunan fizikî, aklî ve manevî bütün güçlerin alabildiğine gelişmesine dayanan özgürlüğü kast ediyorum; kendi doğamızın yasalarıyla bizim için çizilmiş [doğal] kısıtlamaların dışında başka kısıtlama kabul etmeyen özgürlüğü kast ediyorum; öyle ki, bu yasalar, yanımızda veya üstümüzde oturan dışımızdaki herhangi biri tarafından bizlere zorla dayatılmamış olduklarından, kelimenin tam anlamıyla bir kısıtlama da yoktur ortada (...)» M. Bakunin, “Paris Komünü ve Devlet Kavramı”, 1870.

Bakunin, sınırlı [dar kafalı] birey üzerinde kurulmamış olan ve yürekten istediği bu özgürlük olgusunda daha kesin biçimde ısrar ederek sürdürür sözlerini... Bireyin toplulukta, dayanışma mefhumu içinde özgür gelişme kavramını açıkça genişletir:

«Bir sınırın önündeymiş gibi bir başkasının özgürlüğü önünde durmaktan uzak, tersine, burada gerçekleşmesini ve sonsuz gelişmesini bulan her bireyin özgürlüğünü kast ediyorum; herkesin özgürlüğü yoluyla [gerçekleşen] bengi özgürlüğü, dayanışma tarafından [sağlanan] özgürlüğü kast ediyorum, (...)» M. Bakunin, a.g.e.

Ne var ki, bu özgürlük gökten zembille inmez; gerçek dünyanın gerçek çelişkilerinin dışında kurulacak bir ülkü [ideal] değildir bu. Ve özgürlüğün komünist tanımı konusunda hayal gücünün kanatlanmasının işini bitirmek üzere, bu özgürlüğün gerçekleştirilmesine elverecek olan tek hareket, tek gelişme olarak devlete karşı, bütün devletlere karşı yürütülen mücadeleyi belirtir...

«Özgürlükten, semavî ve dünyevî bütün putları devirdikten sonra, bütün dinsel kurumaların [kiliselerin] ve bütün devletlerin yıkıntıları üzerinde yeni bir dünyanın, dayanışan insanlığın dünyasının temellerini atacak ve örgütleyecek olan özgürlüğü (anlıyorum)» M. Bakunin, a.g.e.

Hemen hemen bir asır sonra Bordiga, o da özgürleşme sürecini üstlenmek üzere, özgürlük egemenliğinin oluşturduğu nitel sıçramayı öne sürmek ve kesinlemek için sınıf olarak devrimci bir partide örgütlenmenin önemi üzerinde duracaktır ısrarla:

«... (devrimci parti), geleceğin komünist toplumunu temsil eder ve bu, zorunluluk yönetiminden – insanın topluma karşı değil, ama türün doğaya karşı gerçekleştireceği – özgürlük yönetimine (Marx-Engels) doğru olan sıçrama anlamındadır.» A. Bordiga, “Komünist Programın Asıl Kapsamı”, 1958.

Proletarya, programına (komünizme) bağlı olarak bilinçlice davranmak söz konusu olduğunda, genel pratiğinde [praksisinde] işin içine giren alt üst etme sürecinin de ötesinde, Bordiga, insan türü için nesneden özneye geçişin, – kapitalist toplumun bir dışavurumunu oluşturduğu – zorunluluğa bağlı varlığının özgürlük tarafından belirlenmiş bir varlığa dönüşmesinin belirleyici önemini altını çizer burada.

Son bir kez daha hatırlatalım ki, Marx için de özgürlük, burjuvazinin onu kavradığı [tasarladığı] hâliyle insanlık dışı ve yok edilmesi gereken bir özgürlüktür:

«Burjuva üretimin güncel koşullarında özgürlükten, değişim özgürlüğü, satma ve satın alma özgürlüğü (...) anlaşılır. Burjuvazi, bu düzenin yıkılmasını bireyselliğin ve özgürlüğün sonu diye adlandırır. Ve yanılmıyor da... Gerçekten de söz konusu olan, burjuva bireyselliğin, bağımsızlığın ve özgürlüğün yok edilip ortadan kaldırılmasıdır.» K. Marx, “Komünist Partisi Manifestosu”, [“Proleterler ve Komünistler” başlıklı ikinci bölüm].

O hâlde komünistlerin ebediyen yok etmek istedikleri, satma ve satın alma özgürlüğü ile bu özgürlüğün bütün sonuçlarıdır. Değer ve meta değişimi, insanlara egemen olmuş durumda. Sermaye, durmadan kendi varlığını değerlendiren [çoğaltan] özerk devasa bir canavar gibi işlemekte ve bir sistem olarak, insanların ihtiyaçlarını karşılamamanın [insanlığı memnun etmenin] üretimsel gelişmesini engellemekte. Kurtulmamız gerekenin tam da bu sistem olduğunu söyler Marx bizlere. Ve proleterler, bir sınıf olarak örgütlenerek, tek bir uluslararası devrimci bir patide yapılanarak, “*şu ana kadar mevcut olduğu hâliyle toplumsal sistemin tümünün şiddetle yıkılmasını*” hazırlarlar.

Burjuva toplumun yıkılması bir kez gerçekleştirildikten sonra, tecimsel özgürlük yok edildikten sonra, insanoğlu zorunluluğun egemenliğini hâlâ tamamen aşmış olmayacaktır şüphesiz. Üretimsel sürecin gereklilikleri, üretim alanında zorunluluğa karşı yürütülen mücadeleyle, bir başka deyişle, insanların ihtiyaçlarının tümünü karşılamak için sürdürülen savaşı belirlemeye devam ederler gerçekte.²⁵ Her ne kadar bu özgürlük hâlâ kendini bir egemen olarak ortaya koyamıyorsa da, daha şimdiden tamamen başka bir biçim ve tamamen farklı bir içerikle çıkar ortaya: meta değişimi diktatörlüğüne karşı insanî ihtiyaçların öne sürülmesindeki komünist niteliğini açığa vurup gösterir. Marx, bu aşama için şunları söyler:

«(...) özgürlük şundan ibaret olabilir ancak: birleşmiş üreticiler (toplumsal insan), doğayla olan örgensel değişimlerini körlemesine bir güçle egemenlik altına almak yerine, onları akılcı biçimde düzenleyip ortak denetimlerine bağlı kılarlar ve bütün bunları mümkün en az enerji harcayarak doğalarına en uygun, en yaraşır koşullarda gerçekleştirirler. Ama zorunluluğun gücü de bir o kadar varlığını sürdürmektedir [hâlâ]. İnsanî gücün bizzat amacı olan gelişip serpilmesi, **özgürlüğün**

²⁵ Ve “insanlığı memnun etmek”ten, “üretim”den, “insanların ihtiyaçlarının tümünü karşılamak”tan söz ettiğimiz her kez, dar ve kaba anlamıyla insanların beslenmesini ve barındırılmasını ilgilendiren şeyleri kast ediyor değiliz [sadece], ama insanî var oluşun ve etkinliğin görünümünün hepsini yani aşkı, yiyecekleri, oyunu, öğrenmeyi, tanımayı, yararlılığı, şeylerin ve yaşamın kalitesini, haz duymayı, yaratmayı ve daha nicelerini anlıyoruz kesinlikle.

gerçek egemenliği, bunun [zorunluluğun gücünün] ötesinde başlar.» K. Marx, “Capital”, 3.cilt, “Sonuçlar” bölümü, s. 1487, La Pléiade yayınları [fransızca].

Marx, bu özgürlük egemenliğinin yer aldığı alanı, yukarıda aktardığımız parçadan hemen önce belirtmişti:

«Gerçekte özgürlük egemenliği, zorunluluk ve dış sınırlar tarafından dayatılmış olan çalışmanın bittiği andan itibaren başlar ancak; öyleyse bu egemenlik, doğası gereği, gerçek anlamıyla maddi üretim alanının ötesinde yer alır.» a.g.e..

Özgürlük Gardiyanı

~ Cumhuriyet’i böyle çekiştirmenizi pek anlamıyorum doğrusu, dedi bana, kaynağını ondan alan o ölçüsüz özgürlüğü beğenmiyor musunuz yoksa?

~ Elbette değil, ama...

~ Beyefendi, bana gelince, ben eksiksiz özgürlüğümün kâmilten bilincindeyim. Ne var ki anam babam yoksul ve önemsiz insanlardı: babam, eski krallık döneminde bir parça toprağa bağlıydı, ben de bu yüzden hemen bir toprak kölesi olarak kabul edilmiş ve toprak ağalarından birinin kulu olmuştum. Oysa Cumhuriyet sayesinde, Beyefendi, yoksul kökenime rağmen özgür bir yurttaş olarak görüldüm. Bir iş hayvanı sayılmak yerine özgürce mesleğimi seçtim, ya da daha doğrusu, benim emeğimle yaşaması gereken bir patronu benim adıma babam seçmişti özgürce. Kelimenin maddiyat anlamında çok hoşnutsuzdum Beyefendi... ücretim çok düşük, işim de ağırdı, ama akşam olduğunda aynaya bakarak kendi kendime “İşte özgür bir insan !” der ve bununla gurur duyardım. 18 yaşımda, hoşuma gittiği için askere yazıldım. Madagaskar seferine katılmamı sağlamış ve yaşamım boyunca benim için övünç kaynağı olacak şu madalyayı kazandırmış olan bu özgürlüğü son derece beğenip takdir ettim doğrusu. Gazetelerin genişçe üzerinde durdukları Hovalar²⁶ karşısında bize bırakılan o özgürlükten söz bile etmeye gerek yok.

O gündür bu gündür duacasıyım her daim Cumhuriyet’in Beyefendi. Emir altında bir memurum ve maaşım da pek yüklü değil hani, ama şerefli bir insan olduğumun bilincindeyim ve de özgür bir yurttaşın saygınlığı içinde yaşıyorum. Eskiden, İmparatorluk döneminde, nerden çıktıkları pek belli olmayan bir

²⁶ Hovalar: Madagaskar’ın merkezî yaylalarında yaşayan ve ada nüfusunun % 26’sını oluşturan Merinasların dört aşiretinden (Andriana, Hova, Menti ve Ondevo) biri. Fransa, Aralık 1894 ve Ekim 1895 tarihleri arasında Hova beyliğini dize getirmek maksadıyla 21 000 askerden oluşan bir orduyla (7 000’i yerli koruyucu) Madagaskar adasına bir cezalandırma seferi düzenler. Hovaların 35 000 kişiden oluştuğu tahmin edilen (iddia edilen) “ordu”sunun zaman zaman gösterdiği tek tük direnişler fransız ordusunun ilerleyişini ve de 1 Ekim 1895’te başkent Antananarivo’ya (Tananarive’ye) girmesini engelleyemez. Fransız ordusu, 20’si (yirmisi!) çatışmalarda ve 5736’sı da tifo ve sıtmadan olmak üzere yine de 5756 kayıp verir bu seferde. şu “özgürlük gardiyanı”na hovalar karşısında bırakılan “özgürlüğün” kaç cana mal olduğuyorsa bir sır, “devlet sırrı”. (ç.n.)

zadegân takımı tarafından aldatılıp sömürülüyorduk, bugünse efendilerimizi bizzat seçme özgürlüğüne sahibiz; eğer seçtiklerimiz hoşumuza gitmezse, onları dört yılda bir değiştirebiliriz... böylesi avantajları takdir etmez misiniz Beyefendi?

~ Evet, hem de nasıl!

~ Konuşma, yazma, içki ya da tütün içme özgürlüklerimiz var, hatta size ters gelmezse, kafayı bulup sarhoş olma özgürlüğümüz bile var, ama besbelli ki, özgür yurttaşlar tarafından özgürce rıza gösterilmiş bir sözleşme olan yasalarla öngörülmuş durumların dışında hâliyle.

~ İyi ama, dedim ona, bazı özgürlüklerin, örneğin bir insanın kirasını ödeyemediği zaman gidip köprü altlarında yatma özgürlüğü gibi özgürlüklerin epeyce tatsız olduklarını düşünmüyor musunuz?

Alaycı biçimde dudak bükerek:

~ Şu gezgin serseriler, evsiz-barksızlar, işsizler, toplumun bu tortuları için böyle olmadığını sanıyorum, dedi.

Biraz kızgınca itiraz ettim:

~ Fakat yine de, bildiğim kadarıyla hastalık, işsizlik gibi insana açlıktan ölmekten başka özgürlük bırakmayan pek çok durum var.

~ Yanılıyorsunuz Beyefendi, dedi ciddî bir havayla kasılarak, şerefli insanların böylesi ihtimallerden korkmak için hiçbir nedenleri yok; benim mesleğimde örneğin, asla işsizlik yoktur ve şu sözünü ettiğiniz insanlar da özgürlüklerini kötü biçimde kullanmış olanlardır.

~ Peki siz, durmadan özgürlükten söz eden siz, kimsiniz, ne iş yaparsınız?

~ Ben mi Sayın Beyefendi? Bir hapishanede gardiyanıam.

~ !!!...

“L’Anarchie” dergisinden bir parça,
№ 205, 11 Mart 1909